

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Första kammaren.

Nr 11.

Lördagen den 12 oktober.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr talmannen yttrade: Ett dödsbud har inkommit. Vår kamrat här i kammaren lantbrukaren Elof B. Andersson i Fältenborg är icke mer. Han bevisade sin tjuguandra riksdag och har dessutom inom sin hemkommun, sitt hemlans landsting och hushållningssällskap nedlagt ett mångårigt, högt värderat arbete. Sakkunskap, plikttrohet och samvetsgrannhet präglade hans insatser på olika betydelsefulla arbetsfält.

Personligen var den hängångne en synnerligen sympatisk medmänniska och efterlämnar det vackraste minne hos oss alla.

Vi lysa frid över detta minne.

Detta anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

Herr statsrådet *Andersson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 3, med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt; och
nr 45, angående anslag till vissa väg- och broföretag.

Herr förste vice talmannen erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren för sin del måtte besluta, att första särskilda utskottet skall behandla Kungl. Maj:ts proposition nr 3, med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt, samt andra särskilda utskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 45, angående anslag till vissa väg- och broföretag. Vartdera utskottet torde få behandla jämväl de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i respektive ämnen eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

Tillika hemställer jag, att andra kammaren måtte inbjudas att förena sig med första kammaren i detta beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Två protokollsutdrag, innefattande berörda båda inbjudningar, justerades och avsändes till andra kammaren.

Justerades protokollet för den 5 innevarande månad.

Upplästes ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 96, utvisande att nämnda kammare förenat sig med första kammaren i dess beslut att andra särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts proposition nr 43, angående anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering, m. m.

Berörda kungl. proposition, som härefter föredrogs, hänvisades till andra särskilda utskottet.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 3 och 45 blevo desamma på begäran bordlagda.

Herr **Sandorf** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att tiden för väckande av motioner i anledning av den i dag avlämnade propositionen, nr 3, med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt, måtte med hänsyn till ärendets synnerliga omfattning utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter 20 dagar från propositionens avlämnande.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Anmälades och bordlades andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa hjälpåtgärder jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område av kronoegendomen Hjära nr 1 i Malmöhus län.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.07 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 16 oktober.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Andersson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 46, angående förvärv av vattenrätt i Tännforsen inom Indalsälvens vattensystem; och

nr 47, angående ytterligare medel för anskaffning av gengasaggregat för statens järnvägars landsvägsfordon.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 44, angående ändring av hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566).

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren för sin del måtte besluta, att tredje särskilda utskottet skall behandla Kungl. Maj:ts proposition nr 44, angående ändring av hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566), samt andra särskilda utskottet Kungl. Maj:ts propositioner nr 46, angående förvärv av vattenrätt i Tännforsen inom Indalsälvens vattensystem, och nr 47, angående ytterligare medel för anskaffning av gengasaggregat för statens järnvägars landsvägsfordon. Vartdera utskottet torde få behandla jämväl de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i respektive ämnen eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

Tillika hemställer jag, att andra kammaren måtte inbjudas att förena sig med första kammaren i detta beslut.

Vad herr andre vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Två protokollsutdrag, innefattande berörda båda inbjudningar, justerades och avsändes till andra kammaren.

Justerades protokollen för den 8 och den 9 innevarande månad.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Härmed intygas, att lektor *Johan Edvard Björnsson*, f. 1878, sedan den 9 oktober 1940 vårdas å härvarande sjukhus för magsår och att han är oförmögen till arbete under minst en månad.

S:t Eriks sjukhus den 10 oktober 1940.

G. Ahlberg,
leg. läk.

Vidare upplästes ett till kammaren inkommet dödsbevis av följande lydelse:

Härmed intygas, att *Andersson, Elof Bernhard*, avlidit samt att dödsorsaken, enligt min uppfattning, varit den nedan angivna.

Enligt vad jag själv känner eller genom trovärdiga personer erfarit, inträffade dödsfallet i Ängelholm den 10 oktober 1940 kl. 17.25, och var den avlidnes ålder: 66 år, född den 18 december 1873; civilstånd: gift; samhällsställning: riksdagsman; bostad: Munka Ljungby socken. Huvuddödsorsak: Pneumonia acuta lobaris. Bidragande dödsorsak: Myocarditis chronica.

Ängelholm den 12 oktober 1940.

Sten Hellberg,

leg. läk.

På framställning av herr talmannen beslöt kammaren att till Konungen avlåta en skrivelse med anmälan om herr Elof Anderssons fränfalle och den därigenom inom kammaren uppkomna ledigheten, varefter ett i sådant avseende uppsatt förslag upplästes och godkändes.

Upplästes två från andra kammaren ankomna protokollsutdrag, nr 101 och 102, utvisande att nämnda kammare förenat sig med första kammaren i dess beslut att första särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts proposition nr 3, med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt, m. m., samt att andra särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts proposition nr 45, angående anslag till vissa väg- och broföretag, m. m.

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 3, med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag har begärt ordet för att förse denna proposition, som har numret 3, med endast några få randanteckningar.

Det är ett högst allvarligt läge som avtecknar sig i de ekonomiska betraktelser, varmed finansministern inleder propositionen, och det är inte bara ett allvarligt perspektiv utan också ett synnerligen komplicerat. Man skulle vara frestad att använda bilden om åsnan som står mellan hötapparna för att ge en karakteristik av statens ekonomiska politik i dag, om inte den bilden i alltför hög grad gav intryck av ett dukat bord och en fylld spilta. Brist och icke överflöd kännetecknar den ekonomiska situation, som möter riksdagen i denna finansministerns uppläggning. Men i det avseendet kan det vara berättigat att använda den där bilden, att man vid val av medel och metoder för att lösa de svårigheter som föreligga riskerar att lika väl hamna i den ena ytterligheten som i den andra. Man riskerar att hamna i Scylla, när man försöker att undvika Charybdis. Som finansministern påpekar i propositionen, ligger i detta perspektiv inte bara inflationens fara, utan kanske i ännu högre grad depressionens fara. Det kan inte hjälpas att de medel som staten använder för att skaffa sig pengar, det sätt på vilket den portionerar ut dessa pengar på marknaden och framför allt den oerhörda omfattningen av dessa penningtransaktioner äro ägnade att hos stora lager av befolkningen skapa en ökad köpkraft som framkallar risken av inflation. Å andra sidan har det visat sig att denna inflation, om man kan kalla den så, inte kan åstadkomma den onormala ansvällning inom alla områden, som brukar följa i inflationens spår. Läget självt i dag förbjuder ju en sådan ansvällning. Bristen på råmaterial, bl. a. avspärningen från världsmarknaden, hotar hela vår export-

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

industri med stagnation, och bristen på kapital sätter framför allt ett absolut hinder för byggnadsindustriens funktion. Läget är alltså ganska komplicerat.

Vid bemästrandet av de spörsmål och problem som möta staten får den lov att operera på två fronter. Man frestas ofta — och den frestelsen finnes tydligen för många människor — att fråga om inte den där inflationen i alla fall är ett lättfattligt och enkelt sätt att lösa den gordiska knuten. Man frågar sig om det inte finns anledning att släppa efter, att segla för penningförsämrings förliga bris, när alla andra medel som man kan tillgripa för att lösa problemet äro så svåra. Det gick ju så bra under det förra kriget. Jordbrukarna fingo ständigt högre pris på sina produkter, arbetare och tjänstemän fingo lika höjning av sina löner, alla voro nöjda och statens penningproblem löstes ju också enkelt och lättfattligt. Det var en fullständig lavin av sedlar som susade genom statens kassafack och genom hela vårt samhälle, befruktande näringslivet och människornas plånböcker. Man frågar sig varför vi i dag skola ävlas med att hålla igen. Varför kunna vi inte lika gärna falla undan och välja den lättast framkomliga vägen, som vi valde förra gången med ett så lyckligt resultat?

Så fråga sig som sagt många, och denna frågeställning är utan tvivel bakgrunden till många av de stämningar som vi kunna iakttaga i vårt samhälle i dag. Den är bakgrunden till de ofta ganska högröstade och diktatoriska krav på högre priser som framföras från olika producentgrupper. Den är bakgrunden till vissa rörelser också inom tjänstemannavärlden. Det pågår för närvarande förhandlingar rörande industriens avtal, om förändrade grunder för löneberäkningen och indexberäkningen. Man iakttar ofta vinkar från tjänstemannahåll till arbetarna att i det avseendet inte gå med på några kompromisser utan in i bleka döden hålla på att lönerna skola följa med i prissvängningarna. Jag vet inte om det är sant att några direkta påstötningar i den vägen ha förekommit, men jag tror nog att det är i överensstämmelse med de önskingar som man har inom tjänstemannakretsar, när man resonerar alltför ytligt. På olika håll finnes det alltså en önskan att vi skola låta skruven sättas i gång, såsom det skedde under åren 1917—1920.

Det svar som man kan ge på dessa frågor ligger nu närmast i en hänvisning till vad som följde efter den förra inflationsperioden och hur läget utvecklade sig, när den äntligen tog ett slut. Vi veta alla att det kom surt efter. Man skapar ju inte några värden genom att försämla penningens värde. I ett samhälle som lider brist på allting blir det inte mera smör på bordet, inte mera kött, inte mera bröd, därför att man trycker en massa sedlar. Förr eller senare måste det ju bli ett stopp, och då komma konvulsionerna i form av massarbetslöshet, massstängning av fabriker och ofta även stängning av bankerna. Det höjda jordvärde, som en inflation inte kan undgå att framkalla, leder, när bakslaget kommer, till att bönderna få gå ifrån sina gårdar. Jordbrukskrisen kom förra gången åtskilligt efter industrikrisen, men det är alldeles uppenbart att den skulle inställa sig lika obönhörligt även nu, om vi låte utvecklingen på detta sätt ha sin gång.

Den avgörande invändningen emot dessa krav är väl ändå den, att läget inte i dag är riktigt detsamma som under det förra kriget. Den gången kunde man ändå säga att inflationen rent tillfälligt hade en stimulerande inverkan på olika delar av näringslivet. Men man vågar inte hoppas att sådana följder skulle inställa sig i dag, att inflation skulle kunna genom sin egen kraft stimulera aktiviteten inom de områden, som redan i dag äro nödlidande eller som vi vänta komma att bli nödlidande i en nära framtid. Vi stå här inte så mycket inför ett monetärt problem som inför ett organisationsproblem. Den uppgift som möter oss tar sig bland annat det uttrycket att man får lov att genomföra en omfat-

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)
tande omflyttning av arbetskraft från det ena området till det andra, och en sådan omflyttning skulle väsentligt försvåras, om man tillåte den ekonomiska utvecklingen att driva vind för våg, om man släppte det fasta greppet över vårt penningväsen.

Vi stå alltså här inför ett organisationsproblem av stora mått. Förutsättningen för att den uppgiften skall kunna lösas är att det finns en disciplin i samhället som staten kan lita till, att motsättningarna kunna utjämnas genom ömsesidiga eftergifter, att det inte blir ett allas krig mot alla, att regeringens åtgärder och planer inte saboteras genom diktatoriska krav från den ena eller den andra intressegruppen. Det får inte finnas plats för något som kunde kallas för rättshaveri, vare sig i det sätt på vilket tryckfriheten tillämpas här i landet eller i det sätt på vilket de ekonomiska intressena hävdas, vare sig i förhållandet mellan de olika intressegrupperna eller mellan dessa intressegrupper och staten själv. Vi segla i samma båt. Det finns begränsade förråd i landet. Om den ena gruppen vill äta mer och kläda sig bättre, så kan det inte förverkligas på annan väg än att andra grupper få lov att inskränka sig, få lov att äta mindre och klä sig sämre.

Det skadar ju inte, när man betraktar dessa problem, att titta en smula på hur andra folk och andra länder ha ordnat motsvarande saker hemma hos sig. Man hör rätt ofta i diskussionen om dessa ting det argumentet föras fram, att om den ena eller andra gruppen inte får sin vilja fram, så kommer den att orientera sig i riktning mot vissa ekonomiska ideal som praktiseras i det eller det landet. Det är ju ett ganska inkonsekvent tal, eftersom ett genombrott för sådana läror här i vårt land inte skulle leda till en bättre konjunktur för sådana ytterlighetskrav, utan snarare tvärtom. Om man studerar t. ex. prisutvecklingen i Tyskland under kriget och de metoder statsmakterna ha tillämpat för att sörja för en så stabil prisnivå som möjligt, så finner man till sin överraskning, skulle man nästan kunna säga, att dessa metoder ha tagit sig uttryck i ett bestämt förbud både för höjning av löner och för höjning av priser. Det har stadgats mycket stränga straff för överskridande av detta förbud. Man tycker alltså att de som komma med sådana förtäckta eller icke förtäckta hotelser inte skulle ha så synnerligen mycket att hämta vare sig i det ena eller andra främmande landet till förmån för sina synpunkter.

Jag läste just i går en bok om dessa förhållanden. En tysk författare, som skrev om Tyskland under kriget, uppgav att i jämförelse med läget för ett år sedan har visserligen någon prisförhöjning skett, men den uppgick inte till mer än 3 procent. Det är ju något, men det är ganska obetydligt i jämförelse med den utveckling som priserna och lönerna i vårt land ha genomgått under samma tid. Om Tyskland, belastat av kriget och med förråd som måste vara relativt mycket knappare än de som vi ha i vårt land, har kunnat hålla sin prisnivå tämligen konstant, frågar man sig om det verkligen är så att vi i Sverige, som leva under fredliga förhållanden och ha förutsättningar som äro långt gynnsammare, skola behöva betrakta uppgiften att hålla tillbaka en tygellös och ohejdad prisutveckling som hopplös. Det måste väl vara ett fattigdomsbevis, om vi skulle behöva svara ja på den frågan.

Med detta har jag inte velat förorda någon stel och oresonlig politik vare sig i fråga om priser eller i fråga om löner. Dess bättre, skulle jag vilja säga, ha vi icke möjlighet att dekretera eller diktera på detta eller andra områden. Vi få i stället lov att laga efter läglighet och jämka oss fram. Jag har ingen anledning och önskar icke stämpla alla jordbrukarnas krav på bättre priser på sina produkter som oberättigade eller oresonliga. Många jordbrukare befinna sig i dag i ett brydsamt läge. Särskilt den dåliga skörden i år har skapat problem som statsmakterna inte kunna visa ifrån sig. Framför allt gäller det-

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

ta de mindre jordbrukarna, vilkas nödläge varken regeringen eller riksdagen kan vara okänslig för. Jag tror inte heller att det finns möjlighet att bedriva någon alltför stel och hårdnackad politik i fråga om lönerna. Om man hade satt in en sådan politik med ett bestämt veto emot förändringar vid krigets början, är det ju möjligt att man hade haft någon utsikt att lyckas, men då hade man måst genomföra den politiken över hela linjen både i fråga om priser och löner, och då hade staten i fråga om importvarorna, vilkas fördyrande man ju inte kan hejda, fått genomföra en omfattande subventionspolitik.

Den politik som bör föras på detta område bör under alla förhållanden föras i samverkan med de olika intressegrupperna, men förutsättningen för att den uppgiften skall lyckas är, att det mellan intressegrupperna inbördes finnes möjlighet till en solidarisk samverkan och till en solidarisk förståelse. Dessa grupper ha ingen anledning att söka slå ned varandra, och den ena av dem har heller inte någon möjlighet att ta sig upp på den andras bekostnad. Det finnes ingen möjlighet att gå till arbetarna och säga, att de måste sänka sin levnadsstandard, och samtidigt säga dem, att de äro tvungna att betala mer, till och med väsentligt mer, för sina livsförnödenheter. Å andra sidan finns det naturligtvis inte heller möjlighet till en motsvarande alltför hårdhänt politik åt den andra sidan. Läget är ju i viss mån paradoxalt. Den sänkta levnadsstandarden är tyvärr ett ofrånkomligt faktum. Det är den tunga verkligheten som har skapat detta faktum, men det skulle förenkla problemet ganska väsentligt om det stode klart för litet var att denna sänkning av levnadsstandarden är ett öde, som drabbat varje människa, varje klass och varje intressegrupp i vårt land, och att ingen sådan grupp har möjlighet att på de andras bekostnad undandra sig detta öde. Endast om vi bära bördorna gemensamt, ha vi utsikt att kunna hålla ryggen rak intill änden, men jag tror också att om vi bära bördorna gemensamt, om vi stå sida vid sida, har Sverige större möjligheter än de flesta andra länder i dag att hålla ryggen rak intill slutet.

Vad nu den föreslagna omsättningsskatten beträffar, är det också ett öde som ju helt säkert alla skulle vilja komma ifrån. En sådan skatt har ju praktiserats i olika länder och inte framkallat hänförelse någonstans. Den kommer väl inte heller att bli så särskilt populär i vårt land. Å andra sidan äro vi också tämligen på det klara med att vi inte kunna komma ifrån den. Som ett skäl för denna omsättningsskatt åberopas i propositionen bland annat, att den skulle ha möjlighet att motväga de inflatoriska tendenser som många av statens andra ekonomiska åtgärder ha framkallat. Man bör säga det, att detta försonar med många av de sidor av denna skatt, som eljest skulle vara ägnade att framkalla betänkligheter. Jag vill för min del icke gå in på några detaljer. Jag hoppas i alla fall att utskottet skall få tillfälle att bättre än i propositionen utforma metoderna för själva kontrollen, och jag vill inte heller dölja att jag har en viss sympati för den synliga skatt, som kommerskollegium har förordat, men som finansministern med en formellt sett ganska bestickande motivering har visat ifrån sig. Det är möjligt att det kommer att vålla åtskilligt besvär att genomföra en sådan synlig skatt, men det förefaller mig som om det besväret framför allt skulle komma att vila på affärsmännen, och då affärsmännens organisationer ha uttalat sig för en synlig skatt, alltså för dessa extra besvärigheter, förefaller det som om man inte skulle behöva lägga det argumentet emot så tungt på hjärtat. Framför allt skulle jag emellertid till slut vilja uttala den förhoppningen att det skall vara möjligt att skapa tryggare garantier för att de allra fattigaste, i all synnerhet de barnrika familjerna, icke över hövan skola betungas genom denna form av beskattning.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få hemställa att Kungl. Maj:ts proposition nr 3 remitteras till första särskilda utskottet.

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Herr Ohlin: Herr talman! I likhet med den föregående talaren skall jag inte ingå på någon närmare diskussion av den föreslagna omsättningsskatten, vilken ju kommer att ingående behandlas av utskottet. Jag skall endast i förbigående göra det påpekandet att denna skatt, såvitt jag kan förstå, är tänkt som en beskattning av konsumtionen; finansministern säger att den är en skatt på konsumenthandeln. Jag har då icke alldeles lätt att förstå varför en del typiska produktionsmedel, t. ex. lastbilar, innefattas under skatten. Det finns nämligen, så vitt jag förstår, inte några vägande tekniska skäl varför lastbilarna skola föras tillsammans med konsumtionsvaror. Jag talte med en initierad person rörande denna fråga, och han påpekade för mig att argumenteringen i den kungl. propositionen, där man redovisar varför lastbilar skola beskattas men kapplöpningshästar och lustjakter inte beskattas, är av sådan art att man mycket väl kan flytta lastbilarna över från de varor som beskattas till dem som inte beskattas utan att det på något sätt kommer att bryta framställningen. Jag tror att den observationen är riktig och att det finns starka skäl för att hålla på att produktionen icke genom en sådan omsättningsskatt skall fördyras samt att därför, när icke särskilda tekniska skäl tala för ett annat förfarande, alla produktionsmedel såvitt möjligt undantagas. Då äro väl lastbilarna ett typiskt exempel på produktionsmedel.

Jag övergår, herr talman, till några mer allmänna observationer rörande bakgrunden för den föreslagna skatten, som ju i Sverige betecknar en nyhet på skattelagstiftningens område. Att regeringen nu har beslutat sig för att föreslå införande av en allmän omsättningsskatt beror givetvis i främsta rummet på att de statliga utgifterna väntas så väsentligt överstiga statens inkomster att icke hela skillnaden lämpligen kan finansieras med upplåning. Det anses därför nödvändigt att skaffa ytterligare en del pengar genom beskattning. Men avvägningen mellan upplåning och beskattning torde icke ske med hänsyn främst till det allvarliga i att svenska staten i framtiden kommer att lida av en alltför stor skuldbörda. Nej, det är en annan sak som nu är avgörande. Det är hänsynen till de omedelbara samhällsekonomiska verkningarna av den ena och den andra statsfinansiella politiken, som måste vara avgörande. I den mån staten lånar för mycket, t. ex. lånar hos bankerna, komma dess inköp av varor icke att uppvägas av minskade inköp från allmänheten. Den totala efterfrågan på varor blir då lätt för stor, med risk att priserna stiga. Om emellertid detta förhindras, bland annat genom en effektiv priskontroll, blir resultatet att befintliga varulager mer eller mindre hastigt uttömmas. Den stora efterfrågan på varor kommer nämligen, om man genom en priskontroll får någorlunda stabila priser, att medföra försäljning av stora varukvantiteter, och då ta varulagren — både det som finnes i detaljhandeln samt lagren av råvaror hos industrien och staten — ganska snart slut.

Såvitt jag förstår, är det för att undvika en dylik utveckling som konsumtionen, d. v. s. den privata efterfrågan på konsumtionsvaror, måste inskränkas. Det är av denna anledning mer än någon annan som skatteskruben nu drages åt. Den största faran är alltså inte den, att i annat fall köpkraften skulle bli så stor att priserna komma att stiga. Nej, prisutvecklingen bestämmes i ett land, som har en någorlunda effektiv priskontroll, framför allt av löneutvecklingen och den statliga prissättningen på livsmedel. Faran ligger däri, att om man underlåter att begränsa konsumenternas köpkraft, komma varulagren att hastigt nedgå. För Sveriges del blir därför den centrala ekonomiskt-politiska frågan denna: *med vilken hastighet är det rimligt och försvärigt att vi tära på våra varulager?* Om vi vore säkra på att kriget skulle sluta och tillförseln över världshaven på nytt komma i gång om några må-

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

nader, behövde vi alldeles säkert inte någon ytterligare konsumtionsinskränkning. Vi skulle inte behöva införa någon omsättningsskatt, och alla siffrorna om budgetunderskottet skulle vara ganska litet relevanta. Men om vi räkna med att avspärrningen skall bli långvarig, blir det nödvändigt att hushålla med våra varulager, både de färdiga varorna och råvarorna. Det är alltså den omständigheten, att vi väl måste räkna med att avspärrningen skall bli ganska långvarig, kanske sträcka sig över flera år, som torde vara bakgrunden för regeringens beslut att nu föreslå en skärpning av konsumtionsbeskattningen — ett beslut, som tydligen fattats utan någon större entusiasm, något som säkerligen alla hålla finansministern och regeringen räkning för. Det är hänsyn till risken för att en ytterligare inknappad varutillförsel under flera år framåt kan komma att föreligga, som motivera åtgärder för fortsatt konsumtionsinskränkning, och icke i främsta rummet hänsyn till statens skuldsättning.

Frågan blir då, kvantitativt preciserad: *Hur mycket* behöver svenska folkets konsumtion reduceras? Det är klart att svaret på denna fråga blir beroende på hur länge vi vilja att förefintliga lager av färdiga varor och råvaror skola räcka. Vi måste hushålla med dessa varutillgångar. Räkna vi med en period på tolv månader, efter vilken varutillförseln utifrån åter skulle bli normal, ha vi så pass gott om varor, att jag skulle gissa att vi icke behövde inskränka konsumtionen ytterligare. Räkna vi däremot med en tidrymd av två eller tre år, få vi omedelbart gå till en väsentlig konsumtionsnedpressning. Det är alltså dylika hushållningsplaner, grundade på industrikommissionens och livsmedelskommissionens beräkningar, som måste bli avgörande för vårt handlande både när det gäller skatter och annat inom den ekonomiska politiken. Avgörande blir helt och hållet *längden av den tidsperiod*, under vilken regeringen nu anser att vi måste räkna med att befintliga varulager skola räcka. Det är hushållningsplanerna, som intaga den centrala ställningen inom landets ekonomiska politik; av dem beror nämligen den hastighet, med vilken varutillgångarna kunna förbrukas, och därav följer sedan ett större eller mindre tvång att genom beskattning beskära konsumtionen. Tillrättaläggandet av hela den ekonomiska politiken sammanhänger mer med dessa hushållningsplaner än med något annat även av det skälet, att dessa planer få den största och mest direkta betydelsen för arbetslöshetens utveckling inom industrien, eftersom ju arbetstillfällena i viss mån stå i proportion till råvarutillgången.

Jag måste därför beklaga, att riksdagen fått så litet höra talas om dessa hushållningsplaner. Det vore mycket önskvärt, om regeringen kunde lämna några närmare upplysningar därom och särskilt inför vederbörande utskott lägga papperen helt på bordet.

Tyvärr tror jag att en närmare granskning av dessa hushållningsplaner, om man nämligen räknar med möjligheten av en flerårig avspärrning västerut, kommer att visa att det föreligger ett tvång att fördela våra råvarutillgångar på ett sådant sätt, att konsumtionen på vissa punkter måste sänkas under den nivå, som uppehållits under det sista halvåret. Det är främst av detta skäl, som jag för min del finner införandet av en ganska omfattande skatt på varuomsättningen motiverad. Naturligtvis finns det en annan metod att inskränka konsumtionen än att beskatta den stora massan medborgare. Man kan i stället lägga bördan på ett mindretals axlar, och jag syftar då inte på det mindretal, som kan kallas för de mera välsituerade. Nej, jag syftar på ett annat mindretal — man kan nämligen lägga bördan av en konsumtionsinskränkning på ett mindretal, om man tillåter en arbetslöshet för ett eller annat hundratuseantal människor. Då få de arbetslösa inskränka sin konsumtion mycket radikalt. Alla kunna vara överens om att detta är en mycket dålig metod,

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

men den är i alla fall i viss mån ett alternativ till en mera allmän konsumtionsbegränsning. Antingen få vi alla pressa ned konsumtionen något, eller också uppstår det en viss arbetslöshet, som gör att bördan lägges på denna grupps axlar. Ju större arbetslösheten blir, exempelvis inom byggnadsindustrin, desto mindre behöva andra människor reducera sin konsumtion. Eller omvänt: skall sysselsättningen hållas uppe på en så hög nivå som möjligt, vilket väl är självklart, måste varje medborgares konsumtion i genomsnitt hållas på en lägre nivå än om arbetslöshet råder.

Jag tänker här givetvis på arbetslöshet inom produktionsgrenar, som icke omedelbart framställa varor för konsumtion. Om man nu emellertid undersöker vår produktions möjligheter och varutillgångar, kommer man visserligen till den slutsatsen, att vi tyvärr måste sänka vår konsumtion, men man observerar också en annan viktig sak, nämligen att det inte alls är nödvändigt att konsumtionen inskränkes över hela linjen och beträffande alla varuslag. Det finns en hel del saker, som vi kunna producera i större mängder än som för närvarande sker, nämligen de som kunna produceras med hjälp av svenska råvaror, särskilt så länge vi ha bränsle tillräckligt. Det är inte lämpligt att produktionen pressas ned på dessa punkter med arbetslöshet som följd. Enligt min mening kunna få ting vara viktigare i nuvarande läge än att regeringen ordentligt klargör, *på vilka punkter konsumtionen behöver ytterligare sänkas och på vilka punkter detta inte är fallet*. Det finns, som jag sade, överflödsområden, d. v. s. näringsgrenar som kunna tillhandahålla produkter i snabbare takt än den nuvarande konsumtionen. Beträffande dessa måste, såvitt jag förstår, den allmänna sparsamhetspropagandan och de allmänna skattehöjningarna betecknas som en mycket klumpig metod att begränsa produktionen, ty därigenom träffas ju även förbrukningen av varor, på vilka tillgången är riklig, med en onödig arbetslöshet som följd. Det är en viktig uppgift för regeringens ekonomiska politik att såvitt möjligt rikta efterfrågan på varor till områden, där produktionens förmåga är stor och råvaruförsörjningen riklig. Man kan knappast undgå det intrycket, att hittills föga gjorts härför. Sakens andra sida är att öka produktionsförmågan, där den är liten, t. ex. att framställa ersättningsråvaror, och den saken har ju tilldragit sig en vida större uppmärksamhet.

Herr talman! Jag kommer nu till en fråga, som har det mest intima samband med det nyss berörda, nämligen *jordbrukspolitiken*. Ty möjligheterna att hjälpa jordbruket i dess betryckta läge sammanhånga ju i hög grad med de åtgärder statsmakterna i övrigt vidtaga och vilka påverka levnadskostnaderna. Den felslagna skörden och den minskade tillförseln av fodermedel från utlandet har åstadkommit en sänkning av jordbrukets inkomster, som är katastrofal för vissa jordbrukare, mindre för andra och obetydlig eller ingen för en del. Denna börda av minskade inkomster bör icke, därom kunna vi väl vara överens, bäras helt och hållet av dem, som mest omedelbart träffats av förlusten. Samhället måste söka förhindra, att jordbrukarnas inkomster sjunka så mycket som fallet skulle ha blivit, om sommarens priser på livsmedel bibehållits. Nu är frågan: på vad sätt skall en sådan överflyttning av inkomster till jordbruket ske? Detta är väl jordbrukspolitikens kärnpunkt för närvarande, eftersom åtgärder för att skapa största möjliga produktion av livsmedel äro ganska självklara.

Svaret på den frågan är mycket enkelt, säga många. Man skall bara höja livsmedelspriserna. Höjer man livsmedelspriserna så få jordbrukarna ökade inkomster, och saken är klar! Ja, inom vissa gränser har jag för min del tidigare i höst förordat en sådan politik. De prisförhöjningar, som därefter ha ägt rum under hösten, och som såvitt jag kan se något mer motsvara det ut-

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

talande jag tillät mig göra än det uttalande som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet gjorde i remissdebatten i augusti, väga visserligen tungt på många konsumenter, men de ha icke mött något allvarligare motstånd hittills.

Emellertid äro, såvitt jag förstår, livsmedelspriserna nu så höga och belasta så hårt de fattigaste konsumentgruppernas ekonomi, att betänkligheterna mot fortsatta prishöjningar måste vara mycket stora. Ty vad bleve följden av nya väsentliga fördyringar? Jo, att de allra fattigaste konsumentskikten skulle tvingas att begränsa sin förbrukning av vissa livsmedel på ett sätt, som ur hälsosynpunkt vore mycket allvarligt. Och i den mån de skulle uppehålla sin konsumtion av livsmedel, skulle en större del än tidigare av deras inkomster tagas i bruk för att köpa dessa livsmedel, och då blir det mindre pengar över för dem till inköp av industrivaror. På så sätt skulle efterfrågan på sådana varor som skor och kläder minskas inom de folklager, som ha det allra största behovet av just dessa varor. Dessutom skulle förbrukningen minskas även av varor, på vilka tillgången är god.

Det är därför enligt min mening inte försvarligt att utöver de prisförhöjningar, som ha ägt rum i höst, ytterligare belasta de fattigaste konsumentskikten — jag vill precisera dem till den fattigaste tredjedelen av Sveriges folk — med vare sig väsentligt höjda livsmedelspriser eller ens med hela den omsättningsskatt, som nu föreslås.

Kan man då underlåta att införa en omsättningsskatt? Nej, det menar åtminstone jag att man inte kan. Men man måste försöka ge de fattigare konsumentgrupperna någon kompensation för den fördyring, som skatten medför. Och vidare: Kan man underlåta att ge de jordbrukare, som ha drabbats hårt av felslagen skörd, ökat stöd? Nej, jag tror det är nödvändigt att de måste ha ytterligare hjälp. Men på vad sätt? Om man inte väsentligt vill höja livsmedelspriserna, har den metod, som regeringen hittills använt för att hjälpa jordbruket, gått ut på kontant subvention, den kontanta subvention nämligen, som främst utgår som ett pristillägg, till höjning av mjölkpriset, och som därför tillfaller jordbruket i proportion till den försälda kvantiteten av jordbruksprodukter. Jag vill understryka att när staten ger kontanta bidrag till jordbruksregleringen, vilket leder till att jordbrukarna få höjda priser, ehuru konsumenterna icke direkt betala de höjda priserna utan statskassan bär kostnaderna, så är detta en subvention, som tillfaller varje jordbrukare i proportion till hans salukvantiteter och icke i proportion till hans behov av stöd. Om staten nu till mjölkregleringen betalar ungefär 60 miljoner kronor kontant, som utbetalas i proportion till levererad mjölk — jag medräknar här icke det producentbidrag, som utgår till de mindre jordbrukarna — så blir detta en hjälp, som i högre grad kommer dem till godo, som kunna sälja mycket mjölk, och i mindre grad dem, som endast ha små kvantiteter att sälja.

Dessutom betalar staten som bekant brödspränmålén — d. v. s. kvarnarna, men indirekt staten — med 25 kronor per deciton. Mjölkpriset i dag till konsumenterna är emellertid beräknat efter ett spannmålspris, som ligger genomsnittligt något över 17 kronor per deciton. Man kan ju säga att det är i viss mån Ebberöds bank att köpa för 25 kronor och sedan sälja till ett pris, som motsvarar ett inköpspris på något över 17 kronor. Om staten på detta område skulle räkna på samma sätt som reservförrådsnämnden räknar och som man tillåter industrien och andra näringar att göra, nämligen beräkna en varas produktionskostnader efter återanskaffningspriset på råvaran, skulle man nu utgå från ett pris på 25 kronor per deciton för brödsäden. Alltså föreligger här en subvention av det nuvarande mjölkpriset på 8 kronor per deciton, vil-

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

ket på en nedsatt skörd som den nuvarande gör ungefär 64 miljoner kronor.

Nu kan man ju säga, att om man tar hänsyn till att staten köpt spannmål tidigare, blir den kontanta belastningen på statskassan just denna månad icke så stor. Men även om man räknar endast med den kontanta hjälpen, vilket enligt min uppfattning är vilseledande, så utbetalar den svenska staten för närvarande mer än 7 miljoner i månaden till jordbruksregleringen, vilka pengar användas på ett sådant sätt, att de tillfalla varje jordbrukare i proportion till hans saluöverskott — jag talar alltjämt icke om smörrabatter och producentbidrag, utan endast om det som går ut i proportion till saluöverskottet.

Det är ett mycket intressant system, att vissa livsmedel på detta sätt förbilligas genom subvention för att hålla priserna rimliga och ge jordbrukarna en högre inkomst, medan andra varor, huvudsakligen icke jordbruksprodukter, nu skola fördyras genom en omsättningsskatt. Det är detta system, som nu skall tillämpas i Sverige sedan omsättningsskatten införts. Denna politik har ju ett dubbelt syfte. Den vill tillföra jordbruket inkomster, bland annat av sociala skäl, men den vill, framför allt också av sociala skäl, undvika att fördyra de viktigaste livsmedlen. När nu den svaga skörden har skapat ett hjälpbehov — ett ytterligare hjälpbehov, det erkänner jag gärna — inom jordbruket, kan staten då gå vidare på denna väg? Kan man, för att undvika en ytterligare fördyring av livsmedlen, uttaga skatter på annan konsumtion i de breda lagren och sedan låta pengarna inflyta till jordbruksregleringen att användas till höjda jordbrukspriser, d. v. s. utgå som pristillägg i proportion till varje jordbrukares saluöverskott?

Enligt min mening vore det ganska betänkligt, om man skulle så förfara. Ty skälet till att jordbruksbefolkningen nu bör ha ett inkomstillskott är ju framför allt den svaga skörden. Det förelåg en utredning i våras, gjord av lantbruksförbundets direktör och såvitt jag förstår en mycket vederhäftig utredning, som visade att jordbruket i våras hade fått något mer än kompensation för kostnadsstegringarna. Sedan ha alla dessa kalkyler ställts på huvudet genom den svaga skörden. Och det är på grund av denna, som det nu är nödvändigt att tillföra jordbruket ett inkomstillskott. Men, herr talman, då är det väl ganska olämpligt att låta detta inkomstillskott, vare sig det nu sker genom prislehöjningar på produkterna eller allmänna statliga subventioner, utgå i proportion till den mängd produkter som varje jordbrukare har till avsalu. Ty ju bättre skörd en enskild jordbrukare har haft, desto större saluöverskott har han och desto mindre behov har han av stöd, men desto välvilligare behandlas han av staten. Den som har fått god skörd skulle få dubbelt så mycket som den som fått en svag skörd. Och den mindre jordbrukaren, som har ett mycket litet saluöverskott, får knappast någon hjälp alls genom en sådan politik.

Prislehöjningar äro därför lika väl som generella subventioner, vilka utgå som pristillägg, mycket irrationella medel att stödja jordbruket. Ty, om jag skall sammanfatta det, *de hjälpa mest där behovet är minst*.

Man måste ställa det kravet på en någorlunda rationell politik, att den uppfyller följande två villkor: För det första att belastningen på konsumenterna så litet som möjligt bör drabba den fattigaste tredjedelen av folket, och för det andra att fördelarna främst böra komma de hårt träffade och hjälpbehövande jordbrukarna till godo. Detta sker *icke* om man bara skruvar livsmedelspriserna i höjden, och det sker icke heller om man fortsätter med de generella subventionerna.

Jag kommer då för min del till den slutsatsen att i den mån vissa livsmedelspriser höjas eller, som nu, en omsättningsskatt lägges på de breda kon-

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

sumtionsskikten, så böra de allra fattigaste konsumentgrupperna kompenseras med prisrabatter. Mest uppenbart är väl detta för de barnrika familjernas vidkommande, som annars skulle drabbas mer än några andra. Närmast till hands ligger väl att ge de mindre bemedlade — och särskilt de barnrika — rabattkuponger för inköp av vissa varor till lågt pris. Jag tänker i första hand på mjölken. Man kunde ge de barnrika rätt att köpa en halv liter mjölk per barn och dag till ett pris, som är låt mig säga tio öre lägre än det pris, som gäller för andra. En sådan subvention skulle för en icke jordbrukarfamilj med två eller tre barn ungefärligen kompensera den belastning, som omsättningsskatten medför, om den har ett inkomstläge som ligger någonstans vid 2,000 kronor, och den skulle ge en familj med tre eller fyra barn något mer än kompensation för omsättningsskatten.

Nu kan man invända, att om staten skall sälja mjölk eller andra varor billigare till de fattiga, och särskilt de barnrika, så kräver detta att staten skall anvisa pengar, och statskassan har ont om pengar. Man kan säga att vi inte ha råd. Ja, enligt min mening får staten för sådant ändamål använda en del av de pengar, som omsättningsskatten inbringar. Den ekonomiska innebörden av en politik, där man å ena sidan lägger på en omsättningsskatt, å andra sidan tar en del av dessa pengar till förmån för de fattigaste, är helt enkelt den, att man undantar den fattigaste befolkningen från omsättningsskatten. Man måste av tekniska skäl lägga bördan även på dem, men man ger dem kompensation. Och vi äro väl alla överens om att vi gärna, om det hade varit tekniskt möjligt, skulle ha velat undvika att lägga en tung indirekt skatt på de fattigaste. Men då följer därav, enligt mitt sätt att se, den konsekvensen, att om man inte kan undgå att lägga bördor även där, så bör man försöka att återigen lyfta av dem från de svagaste skuldrorna genom att ge kompensation med lämpliga prisrabatter. Och jag tror att dessa prisrabatter skola kunna koncentreras på ett fåtal varor och att de därför icke behöva medföra en teknisk apparat, som på långt när är så invecklad som en del av de anordningar vi redan ha.

Jag skulle vilja, herr talman, som en princip både för skattepolitiken och den ekonomiska politiken i övrigt, när det gäller att fördela bördorna genom krisen på svenska folkets olika grupper, uppställa den satsen, att den fattigaste tredjedelen av folket såvitt möjligt bör undantagas från varje sådan ny börda genom höjda skatter eller på annat sätt. Ty denna del av befolkningen pressas redan genom krisen så hårt, att den kommer i närheten av en social minimistandard.

Sakens andra ej mindre viktiga sida är att fördelningen av jordbruksstödet bland jordbrukarna bör ske på ett sådant sätt, att de jordbrukare som ha fått den svagaste skörden få den största hjälpen och att de mindre jordbrukarnas behov särskilt beaktas, eftersom det är de som ha det svagaste ekonomiska läget överhuvud taget. Det är naturligtvis inte lätt att åstadkomma detta, men jag vill ange en väg, som kan kompletteras med andra. Staten kan sälja fodermedel — t. ex. oljekakor och svenska fodermedel — till låga priser åt de jordbrukare, som med hänsyn till skördeutfallet bäst behöva det, och staten kan i övrigt vidtaga särskilda åtgärder för att skydda det mindre jordbrukets produktion. Det är den linje, som vi inom folkpartiet länge förordnat, och den förefaller mig i dag vara mera välmotiverad än någonsin. En sådan politik beaktar bärkraften hos konsumenterna och stödbehovet hos de olika jordbrukaregrupperna. Den kräver visserligen en administrativ apparat av betydande omfattning, men den utgör ingenting annat än en konsekvent utbyggnad av en del av den hittillsvarande politiken, nämligen den politik som vi ha genom smörrabatten på 45 miljoner kronor åt konsumenterna och producent-

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)
bidraget av hänsyn till de mindre jordbrukarna på två öre per liter för de första 650 literna, vilket bidrag tillför det mindre jordbrukets folk flera tiotal miljoner om året. Här ha vi en politik att försöka avlasta de fattigare konsumenterna och försöka hjälpa de jordbrukare, som bäst behöva det. Det gäller bara att mera konsekvent utbygga den politiken.

Låt oss inte av de allra fattigaste konsumentgrupperna utkräva höjda livsmedelspriser till förmån för de stora jordbruken! Visst ha de stora jordbruken också träffats hårt av krisen, men detta ha de stora jordbruken gemensamt med en hel massa industriföretag, som också träffats hårt, och dessa kunna icke komma till staten och säga: Nu äro vi hårt träffade genom avspärningen och minskad försäljning och gå med förlust; nu be vi staten kompensera oss. — När de inte kunna göra det, kan inte heller det stora jordbruket säga: Vi skola ha andel i jordbrukshjälpen i samma proportion som vår salukvantitet utgör av den totala försäljningen av livsmedel. Nej, varken industriföretagen eller de större jordbruksföretagen kunna begära att på de breda konsumentlagren få övervältra bördan av den kris, som olyckligtvis har drabbat oss. Däremot finns det både produktionstekniska och sociala skäl för en jordbrukspolitik av den art, jag här tidigare har vidrört.

Sammanfattande skulle man, herr talman, rörande fördelningen av krisens bördor genom statliga åtgärder kunna säga, att i främsta rummet har den mest välsituerade tredjedelen av folket fått öka sin andel av bördorna genom höjda inkomstskatter och värnskatter. Detta är rätt och rimligt. När på så sätt icke en tillräcklig konsumtionsinskränkning uppnåtts, måste även de breda lagren mer än hittills träda till och skära ned sin konsumtion, men då gäller det att så mycket som möjligt fritaga den fattigare tredjedelen och lägga bördan på de andra två tredjedelarna. När en stor del av den jordbrukande och mindre bärkraftiga befolkningen hotas av en kris, får staten dessutom söka lindra denna kris, men detta skall ske genom åtgärder, som anpassas efter behovet av stöd och icke utgå på något schematiskt sätt efter produktionens storlek.

Herr talman! Jag har redan nu så länge tagit tiden i anspråk, att jag skall fatta mig väsentligt kortare beträffande två andra spörsmål, som jag skall be att i förbigående få vidröra. Man kan fråga: Vilken är förbindelsen mellan dessa spörsmål och den nu i höst aktuella frågan om lönekomensation för prisstegringen åt arbetare och tjänstemän? Detta är ett jättelikt och viktigt spörsmål, och jag skall nu inte närmare ingå på det; jag vill bara understryka ett par saker.

För det första förefaller det mig vara mycket klart, att i den mån levnads-kostnadsindex nu anpassas efter det nya läget och rationaliseras bör vid en sådan anpassning av indexen obönhörligen fasthållas principen, att man skall söka mäta kostnaderna för en *så vitt möjligt oförändrad konsumtionsstandard*. Man bör icke i själva mätandet av levnadskostnadernas förändringar smuggla in någon sänkning av standarden. Om konsumtionen måste inskränkas på vissa punkter därför att det är ransonering eller man inte får mera varor, bör man söka lägga till mer av andra varor, så att man kan säga: Efter bästa förmåga ha vi här försökt etablera en oförändrad konsumtionsstandard.

För det andra förefaller det ganska klart, att ingen folkgrupp kan få full komensation för levnadskostnadernas stegring. Jag förbigår att givetvis skatteposten måste rensas ut ur en sådan rationaliserad index, men det är klart, att när vi fått en sådan rationaliserad index, måste varje grupp räkna med att dess inkomster stiga, jämfört med fredsläget, mindre än indexen, d. v. s. de måste själva bära en del av fördyringen, därför att den är ett uttryck för sämre försörjningsmöjligheter för Sveriges folk. Den stora frågan är den: *Vilken*

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

del av fördyringen är det, som vi skola bära själva, och vilken del av prisstegringen är det, som man har rätt att begära kompensation för? Det är den saken, förefaller det mig, som regeringen framför allt borde försöka att statistiskt belysa. Om vi räkna med en tvåårig avspärrning, hur mycket måste då konsumtionen av livsmedel och vissa industrivaror minskas? Låt oss få dessa fakta, så att vi kunna bedöma dem och därigenom få konkret underlag för ett omdöme om hur stor den standardsänkning är, som både industri, arbetare, tjänstemän och alla andra — även jordbrukare — måste vara med om att bära. Det är väldigt svårt, förefaller det mig, för parterna på arbetsmarknaden att på lämpligt sätt diskutera frågan om kompensation för dyrtiden, om vi inte ha till förfogande ett utförligt statistiskt material, som belyser varför konsumtionen måste inskränkas, hur mycket den måste inskränkas och på vilka punkter den framför allt måste reduceras.

Jag kommer från denna lönepolitiska utgångspunkt till samma slutsats som när det gäller skattepolitiken: att för riksdagen i dess helhet och särskilt för vederbörande utskott efterlysa så utförliga upplysningar som möjligt på denna punkt. Det är tänkbart, att man då skulle kunna komma fram till en sådan lösning av det lönepolitiska indexproblemet, att alla insåge, att den och den prisstegringen är uttryck för att vi äro sämre ställda i Sverige än förut, och för den kunna vi icke ge någon kompensation alls, men i den mån index i övrigt stiger, skola vi ge de anställda full kompensation. I den mån prisen i övrigt stiga, skulle man nämligen annars tillföra särskilda samhällsgrupper speciella förmåner, och det är icke meningen. Jag tror det är tänkbart, att en sådan lösning är mera rationell än en som utan vidare undersökning säger, att vi skola ge 75 procents kompensation i efterhand varje kvartal. Det är bara naturligt, att arbetare och tjänstemän önska garantier för att de icke få bära inflationens bördor mer än andra, men då är det också berättigat, att de lönepolitiska avtalen läggas till rätta mot bakgrunden av en statistisk belysning av det faktiska försörjningsläget. — Man kan icke vänta, att arbetarna och tjänstemännen skola acceptera en klar och tydlig nedpressning av sin standard, om de icke få tydliga bevis på att även jordbruket bär en standardsänkning. F. n. ha vi nog allmänt på känn, att det står utanför diskussion, att jordbruket i sin helhet bär en standardsänkning, men tyvärr föreligger det inte något material, som direkt visar detta. Det vore mycket önskvärt, om man kunde få en låt vara mycket ungefärlig uppskattning av hur mycket det svenska jordbrukets realinkomst går ned under detta år från hösten 1940 till hösten 1941 under de antaganden som nu förefalla rimliga. Jag tror det vore mycket lättare att få andra folkgrupper att taga en viss standardsänkning och gå med på en ökning av stödet till jordbruket, vilket enligt min mening är nödvändigt, om man visar, att jordbrukarna i alla fall ha tagit en standardsänkning, så att inte någon kan påstå, att politiken går ut på att helt kompensera jordbrukarna, så att de skola kunna leva som förr, medan hela bördan av standardsänkningen lägges på de andra. Skall detta kunna klargöras, så att alla parter förstå det, måste vi ha den statistiska belysning, jag nämnde. Om det finns god vilja på alla håll och om den faktiska belysningen av försörjningsläget kan skaffas, då är jag övertygad om att det är möjligt för regeringen att samla de olika parterna till en överenskommelse om principerna för nationalinkomstens fördelning i nuvarande läge, om fördelningen av den börda som krisen medför, och att göra detta på sådant sätt, att vi undgå en successiv pris- och löneuppskrivning. Jag tror inte det finns några enkla formler eller någon viss löneindex som löser den frågan. Jag tror det behöves resonemang, kanske utförliga, mellan jordbrukare, arbetsgivare, arbetare och tjänstemän under regeringens ledning, och jag har förut nämnt — det är i

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)
 någon mån mitt præterea censeo — att dessa frågor måste i princip klaras upp i ett sammanhang under höstens lopp.

Till sist, herr talman, få vi inte glömma, att det viktigaste för alla parter är att produktionen hålles i gång och sysselsättningen hålles uppe. Därvid intar byggnadsverksamheten en central ställning. Jag skall inte här diskutera denna stora och viktiga fråga, som nu — äntligen, vill jag säga — blivit föremål för en detaljerad utredning. Jag skall bara beröra en enda sak.

Möjligheten att sätta i gång byggnadsverksamheten utan stora kostnader för svenska staten är helt beroende på om *räntenivån kan sänkas*, och detta är av stor betydelse även för staten, som lånar upp jättelika belopp. Det var enligt min mening ett stort misstag, ja, ett mycket stort misstag — jag har tillåtit mig säga det förut — att räntenivån på obligationer, alltså vår långa upplåning, fick stiga från $2\frac{3}{4}$ upp till $4-4\frac{1}{2}$ procent och högre. En viss höjning var naturlig, men den höjningen kunde ha stannat mycket lägre — skola vi säga någonstans mellan 3 och 4 procent. När allting annat här regleras med ransonering och priskontroll, finns det då verkligen någon som vill och vågar påstå, att staten icke kan göra något alls åt räntenivån? Där skulle det vara några mystiska ekonomiska lagar, som helt undandrog sig det statliga ingripandet.

Man säger: Ja, men om räntan skulle på penningmarknaden pressas ned till $3\frac{1}{2}$ procent, bleve det lätt inflation. Varför skulle det bli det? Det kan inte bli någon förstärkning av tendensen till prisstegring utan att folk köper mera, och varför skulle folk köpa mera därför att räntan är lägre? Det finns två skäl. Om räntenivån är låg, lånar man kanske mycket pengar, sätter i gång ny produktion och får köpa maskiner, byggnadsmaterial och sådant. Ja, men byggnadsindustrien vill man ju sätta i gång, och den ökning av byggnadsindustrien, som skulle uppkomma, om räntan sänktes till $3\frac{1}{2}$ procent, vore inte överväldigande. Det vore ändå bara en del av byggnadsindustrien, som skulle komma i gång, säga experterna. Och tror någon att industrien i övrigt skulle sätta i gång mera produktion, om räntan sänktes till $3\frac{1}{2}$ procent än om den är 4 eller $4\frac{1}{2}$ procent? Därtill kommer ju, att industrikommissionen genom sin kontroll över råvarutillgångarna har fullt i sin hand att bromsa upp på sådana punkter, där man ser ut att öka produktionen av lyxvaror. Nej, att det skulle bli en ökning i efterfrågan från producenternas sida på varorna, om räntefoten sattes ned till $3\frac{1}{2}$ procent, det tror jag inte, fränsett byggnadsindustrien, där man önskar det.

Så ha vi den andra sidan av saken. Man fruktar att konsumenterna kunna köpa mera och spara mindre penningar. Om man sänker räntefoten till $3\frac{1}{2}$ procent, skulle folk anse att det var för litet och säga: jag kunde spara, när jag fick 4 procent, men får jag $3\frac{1}{2}$ procent, konsumerar jag hela inkomsten. Ja, man kan bara säga, att erfarenheten visar motsatsen: under de år, då räntan var under 3 procent, sparades mer här i Sverige än någonsin förr. Detta är naturligtvis inte något bevis, men det är en antydning om att detta samband mellan räntenivåns höjd och sparandets omfattning, som man ofta förutsätter, inte finns.

Det finns alltså inget skäl att anta, att en nedpressning av räntan till $3\frac{1}{2}$ procent skulle medföra en förstärkning av tendenserna till allmän prisstegring.

Då säger man: Är det möjligt att pressa ned räntan? Ja, ingenting är enklare. Om den ekonomiska politiken i övrigt vore så enkel, om det vore så väl dokumenterat från många andra länder, att den saken kan genomföras, då kunde vi prisa oss lyckliga. Det behövs ingenting annat än att centralbanken, riksbanken, uppträder som köpare av en viss mängd obligationer och inte säljer så mycket skattkamarväxlar till affärsbankerna, att den håller dem med

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

riklig penningtillgång. Sådan som vår obligationsmarknad är, skulle man kunna våga påstå, att riksbanken icke skulle behöva köpa statsobligationer för några jättelika belopp, om man ville pressa ned räntan först till 4 procent och sedan mycket försiktigt ned mot $3\frac{1}{2}$. Dessutom skulle detta underlätta den statliga upplåningen, ty aldrig är folk så pigga på att köpa obligationer som när de tro att räntan är i sjunkande.

Det talas så mycket om att spara med statens medel, och finansministern har förut fått uppbära åtskillig kritik i pressen för att han säger, att det inte finns så stora möjligheter att inskränka statens utgifter, men här finns det verkligen en punkt, där staten kan spara väsentliga belopp. Om räntan är en halv procent lägre och staten under ett års tid lånar 1,000 miljoner kronor på fem år, gör detta 5 miljoner kronor per år och under fem år 25 miljoner, och om staten under nuvarande finansår lånar 1,500 miljoner, sparar den 37.5 miljoner. Staten sparar alltså genom en räntesänkning på en halv procent flera tiotal miljoner kronor. Jag skulle vilja fråga, om någon kan ange en annan punkt, där det är så pass lätt för staten att inskränka utgifterna utan att inskränka en nyttig offentlig verksamhet. Jag skulle vilja fråga dem som önska få byggnadsverksamheten i gång, om inte det vore en praktisk åtgärd att sänka räntenivån. Jag skulle också vilja vända mig till jordbrukarnas representanter och fråga, om det inte vore en viss lindring i krisen för jordbruket, om man kunde undgå att betala dessa höga räntor för kortare lån, som nu gälla, och minska risken för ränteökning, när de långa lånen behöva förnyas. Enligt min mening inser det sunda förnuftet utan vidare, att när allting annat är underkastat kontroll, kan staten mycket väl påverka räntenivåns höjd. Det logiska resonemanget bestyrker denna slutsats, och erfarenheten från andra länder bekräftar den med full tydlighet. Finansministerns uttalande — visserligen mycket försiktigt formulerat — visar också, att han har sympatier för en sådan åtgärd, ehuru han inte i detta sammanhang vill närmare ingå på densamma. Då detta är fallet, skulle man väl förmoda, att det inom både riksdag och regering finns majoritet för en sådan politik, och då bör det väl finnas utvägar för riksdagen att instruera sina representanter bland riksbanksfullmäktige och riksgäldsfullmäktige på sådant sätt, att man påbörjar en sådan politik.

Herr talman! Jag har tillåtit mig att här framställa önskemål, som mindre ha inneburit kritik av regeringens propositioner och regeringens åtgärder än en önskan om vissa kompletterande åtgärder. Det tillkommer de svenska statsmakterna att visa, att demokratin är i besittning av en med försiktighet och målmedvetenhet parad handlingskraft. Nu måste vi hushålla med våra varutillgångar, utnyttja vår produktionskraft, komma överens om en rimlig fördelning av krisbördorna, icke låta krafternas fria spel frampressa inflation, och hålla räntenivån nere. Ansvar för vad som nu göres och underlåtes delar riksdagen med regeringen. Vi äro alla medvetna om detta ansvar, men då gäller det också nu att försöka handla i överensstämmelse med lagets krav.

Herr Wistrand: Herr talman! Den proposition, som nu framlägges med förslag till nya skattebördor för Sveriges folk, utgör ett nytt belägg för den ytterst allvarliga statsfinansiella situation, som skapats genom kriget och de därav nödvändiggjorda beredskapsåtgärderna. Ingen kan förebrå landets finansminister, att han med tanke på kostnaderna för vår försvarsberedskap och för försvarets stärkande överhuvud söker och måste finna nya möjligheter att täcka de våldiga brister i budgeten, som därav väntas uppkomma. Det är helt visst ytterst angeläget, att dessa i möjligaste mån bli täckta av verkliga inkomster.

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Om jag i denna remissdebatt vågar påkalla kammarens uppmärksamhet, så sker det heller inte för att kritisera den framlagda propositionen såsom sådan — ehuru allvarliga betänkligheter nog också måste resas mot själva det tekniska förfaringssättet för omsättningsskattens uttagande. Men det har synts mig, som om man icke i en stund som denna, då vårt folk ställes inför utsikten att få sig pålagd en ny väldig skattebörda på c:a 200 miljoner kronor, alldeles kan förbigå det större sammanhang, varav denna skattefråga endast utgör en del. Jag syftar på den statsfinansiella situationen i stort. Jag vill icke ingå på det stora nationalekonomiska sammanhanget så mycket som på den egentliga budgetutvecklingen. Det är dock närmast en budgetfråga, som vi här ha under behandling. Det synes mig som om riksdagen, när den nu med all rätt förväntar, att vårt folk lojalt skall acceptera även dessa mycket kända skattebördor, också bör ställa sig den frågan, huruvida statsmakterna å sin sida verkligen under senare tid iakttagit all den hänsyn till skattebetalarna, som dessa borde ha rätt att fordra. Den enskilde medborgaren, som nödgas betala de ständigt ökade skatterna till stat och kommun och vilken dessutom bör spara av sin ofta mycket begränsade inkomst för att teckna på försvarslånet, kan med rätta vänta, att de medel han på detta sätt avstår ifrån också användas med iakttagande av all nödig sparsamhet och effektivitet. Men han har också rätt att förvänta, att statsmakterna i sina beslut iakttaga all den försiktighet och förtänksamhet, som är möjlig och nödvändig med tanke på samhällsekonomiens framtida gestaltning, med andra ord att statsmakterna i möjligaste mån beakta det intima samband, som råder mellan å ena sidan den offentliga hushållningen och dess krav på skatter och lån och å andra sidan möjligheterna att upprätthålla landets produktion och att bevara penningvärdets stabilitet. Det är dessa frågor, som riksdagen enligt min mening icke kan gå förbi, när den nu går att besluta om nya väldiga skattebördor.

Vi veta alla, att den våldsamma expansion av statsutgifterna, som ägde rum under högkonjunkturåren närmast före krigsutbrottet, nödvändiggjorde ständigt ökade skatter, trots att inkomsterna tack vare de goda tiderna med vart år flödade allt rikligare. I själva verket blev den statsfinansiella situationen härigenom redan före krigsutbrottet ansträngd. Den riksstat, som riksdagen på våren 1939 fastställde, satte ett nytt rekord i fråga om utgifter, samtidigt som skatterna för dessa utgifters finansiering också vore högre än någonsin tidigare. Det kan vara skäl att hålla detta i minnet, när man söker rättvist bedöma de förödande verkningar, som kriget och handelsavspärrningen sedermera medfört på de offentliga finanserna. Med större återhållsamhet under de goda åren hade trots allt nu en icke oväsentligt större reserv av skattekraft förefunnits och kunnat tagas i anspråk.

När med krigsutbrottet den statsfinansiella situationen i grunden försämrades, hade man kunnat vänta initiativ från finansministern till en anpassning av den statliga hushållningen efter det förändrade läget, om ej förr så sedan vårt land genom Skageracksspärren i april fick mellan hälften och två tredjedelar av hela sin utrikeshandel avskuren. Vad har då från regeringens sida åtgjorts? Först och främst måste konstateras, att rent tekniskt vår finansiella beredskap, när kriget utbröt, lämnade mycket övrigt att önska. Det borde dock icke ha varit omöjligt att på förhand räkna ut, att ett krigsutbrott omedelbart skulle komma att ställa väldiga extra krav på statskassan och på medborgaren. Om man i tid hade gjort klart för sig detta, så hade också en hel del av de förslag till skattehöjningar och nya skatter, som sedan blivit nödvändiga, kunnat föreligga åtminstone i stora drag färdiga. Riksdagen hade icke i månader, ja, till och med i år måst vänta på dessas utarbetande och framläggande, och staten hade icke alldeles i onödan gått miste om mycket stora inkomstbelopp.

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Det förefaller mig som om förmågan till planhushållning har brustit på det område, där det legat närmast till hands att realisera den. Ett långt dröjsmål föregick sålunda framläggandet och ikraftträdandet av de nya skattehöjningarna förra hösten på vin och sprit. Detta dröjsmål förorsakade ju, som vi alla veta, att allmänheten i mycket stor utsträckning under månaden före skattehöjningens ikraftträdande försåg sig med stora lager. Det råder inget tvivel om att staten på detta sätt gick miste om värdefulla skattemiljoner. I ännu högre grad kan motsvarande kritik framföras beträffande dröjsmålet med den nu framlagda omsättningsskatten. Varför har över ett år behövt förflyta, innan detta skatteförslag kommit på riksdagens bord? Det är ju till sin konstruktion inte så invecklat, att det inte hade kunnat bli färdigt långt tidigare. Men en finansiell beredskap hade också bort innebära färdiga förslag till en snabb nedskärning av statens utgifter för civila ändamål i syfte att i stället bereda plats för de starkt ökade nödvändiga utgifterna för försvaret. Inte heller på detta område fanns någonting färdigt, när kriget bröt ut. Och även efter krigsutbrottet har i själva verket föga blivit åtgjort. De ytterst blygsamma försök till nedskärningar av statsutgifterna, som hittills ha företagits eller föreslagits, äro av mycket ringa storleksordning.

Vi minnas alla, att de förslag till besparingar i statsregleringen för 1939/40, som framlades för den urtima riksdagen förra hösten, voro skrämmande små. På en summa av egentliga utgifter om 1,340 miljoner kronor föreslogos sammanlagda besparingar å 18 miljoner kronor, och detta var i själva verket en fiktiv siffra, därför att av dessa 18 miljoner utgjordes icke mindre än 11 miljoner av medel, som överflyttats från tips- och lotterimedel till den allmänna budgeten. Dessa förslag till nedskärningar framlades vid en tidpunkt, då riksdagen för denna statsreglering redan hade voterat nya skatter för cirka 300 miljoner kronor årligen, och då trots detta underskottet redan kunde beräknas till över en halv miljard kronor!

Detta magra resultat förklarade man till stor del bero på den mycket korta tid, som stått till förfogande, och på att det var ytterligt svårt att skära ned anslag, som redan hade börjat tagas i anspråk. Det var förklaringar, som kunde anses vara jämförelsevis acceptabla, men som dock icke kunde åberopas ifråga om den budget, som framlades i januari i år. Regeringen hade då haft hela hösten på sig att i detalj gå igenom och pröva alla anslag och att organisera ett verkligt effektivt besparingsarbete, men likafullt blev resultatet ringa. Det kunde avläsas i den minskning på sammanlagt cirka 8 miljoner, som driftsbudgetens slutsumma uppvisade i jämförelse med motsvarande summa i riksstaten för 1939/40. De besparingar, som här vunnos, blevo för övrigt, som vi alla veta, helt tagna i anspråk för nya utgifter under riksdagens lopp. Den riksstat, som riksdagen i våras fastställde, blev framför allt på grund av försvarsutgifternas nödvändiga ökning långt större till sin omfattning än någon riksstat tidigare.

Under våren försämrades alltmera det statsfinansiella läget. Den skärpta försvarsberedskapen ställde allt större krav på statskassan, och samtidigt måste statsinkomsterna räknas ned med betydande belopp. Riksdagen beslöt en mängd nya betungande skatter, men likafullt måste underskottet både i den då löpande och i den nya riksstaten med varje månad beräknas till stigande belopp. Och då riksdagen på sommaren åtskildes, räknade man redan med ett underskott, som gick till miljarden kronor. Trots denna försämring av den statsfinansiella situationen blev vederligen från finansministerns sida praktiskt taget ingenting åtgjort för att åstadkomma någon verklig begränsning av statens utgifter. Även om en sådan begränsning naturligtvis är svår, är den i alla fall långt ifrån omöjlig att genomföra ens på försvarsväsendets område

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

med fullt bibehållen effektivitet av den beredskap, som vår ansvariga regering känner det nödvändigt för landet att hålla. Men man borde väl under alla omständigheter ha undersökt, om icke åtminstone nedskärningar hade kunnat göras bland utgifterna för civila ändamål. Finansministern blev först på sommaren färdig med sitt beslut i den saken. Då beslöt Kungl. Maj:t på hans framställning, att sakkunniga skulle tillkallas för att undersöka möjligheterna till besparingar inom statsförvaltningen. Men därvid stannade det också. Han fick detta bemyndigande, men ännu i denna dag, efter ungefär fyra månaders väntan, har finansministern alltså icke tillsatt några besparingsakkunniga. För varje dag som gått har en dyrbar tid försatts, och antagligen skall man, när nästa års budget i januari skall läggas fram, ånyo stå inför den situationen att det heter, att tiden har varit för knapp för att förbereda några större nedskärningar i budgeten!

Jag är ingalunda omedveten om att det har utfärdats stränga direktiv till statens olika myndigheter att hålla utgiftsaskandena för nästa budgetår nere så mycket som möjligt, men tror någon, att en verklig nedskärning av utgifterna kan åstadkommas med mindre än att man, å ena sidan, går in för en verklig rationalisering av hela den statliga förvaltningsapparaten samt, å andra sidan, utan alla politiska eller så kallade psykologiska hänsyn skär bort alla sådana utgifter, som i nuvarande situation icke te sig såsom oundgängligen nödvändiga? Det är till exempel enligt min mening icke längre försvarligt att låta alla sådana utgifter utan vidare kvarstå, som basera sig på av tidigare riksdagar under helt andra ekonomiska förutsättningar fattade beslut. Statsmakterna måste nu på allvar ta itu även med de så kallade automatiska utgiftstegringarna. Vi måste utan dröjsmål rationalisera själva den organisation, genom vilken socialvårdens olika grenar utövas, och framför allt måste vi se till att socialvården begränsas till dem, som äro i *verkligt* behov av samhällets hjälp. Socialvårdskommittén måste väckas ur den Törnrosasömn, vari den till synes har fått slumra in, och gå till ett snabbt realiserande av den rationaliseringsuppgift, som är den förelagd och vars genomförande nu är nödvändigare än någonsin. Och jag skulle vilja fråga: Står den under högkonjunkturen inaugurerade gratisprincipen med social omvårdnad utan avseende till behovet av omvårdnad i god överensstämmelse till en budget, för vilken man söker den åtrådade men ytterst ovissa täckningen uteslutande genom upptagandet av lån?

Ingenting är i själva verket så ödesdigert för den sociala välfärden i samhället som om det skulle uppstå en inflation. Denna fara har betonats av tidigare talare, och den torde vara allmänt insedd. Driver man in i en inflation, kommer man i ett tillstånd, där socialpolitikens alla hittillsvarande problem bli försvinnande små emot den sociala nöd, som framkallas genom den. Är icke en social kraftansträngning att till sist undvika en sådan inflation den största och främsta sociala vinning, som vi kunna bärga åt vårt folk i dessa svåra och ovissa tider? Men man undviker icke inflationen, om man icke allvarligt går att försöka förhindra den.

Hur man än manövrerar, kvarstår i alla fall till slut det, att man kan inte både äta kakan och behålla den. Mången gång kommer man ganska långt bara genom att göra klart för sig detta och handla därefter. Det finnes perioder i ett samhälles liv, då det mjuka och ängsliga avvägandet mellan »å ena sidan att, men å andra sidan också» ej längre är möjligt, och då spänningen av att realisera ett »både — och» spränger hela den samhälleliga ramen.

Man säger ofta och med skäl, när styresmän kritiseras, att saker och ting inte äro så enkla som de se ut, och förvisso är detta i hög grad sant. Men det kan ibland också vara så, att sammanhangen äro enklare än de presenteras. Det

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

finns sammanhang, som man icke kan komma förbi. Och endast genom att erkänna dem och låta de psykologiskt-politiska hämningarna falla kan man åstadkomma den enda möjliga lösning, som är lycklig och fruktbärande för folket.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Innan jag går in på att tala om propositionen och vad den innehåller, vill jag yttra några ord med anledning av professor Ohlins anförande.

Herr Ohlin uppehöll sig under sitt anförande icke blott vid propositionen och dess principer utan fastmera vid jordbruksregleringen, jordbruksproduktionen och jordbrukspriserna. Han lade tillika, såvitt jag kunde uppfatta av hans anförande, i dagen ett mycket varmt intresse för jordbruket och dess möjligheter under nuvarande läge att bestå och att fylla sin uppgift, och i synnerhet syntes han ha varm förståelse för de mindre jordbrukens svårigheter. I så fall, herr Ohlin, skola vi nog kunna mötas. Och om vi samtliga äro besjälade av ett varmt intresse för jordbruket, böra vi nog också kunna finna utvägar för att i nu beträngda läge hjälpa detsamma. Jag vill dock göra några kritiska erinringar rörande vad herr Ohlin yttrade.

Herr Ohlin gjorde ju först gällande, att det inte är möjligt att i nuvarande läge låta prisen på jordbruksprodukter stiga; det skulle bli alltför kännbart särskilt för de fattigaste konsumenterna, och icke heller ansåg herr Ohlin, att man kunde lämna större kompensation till jordbruket än vad som nu sker. Han angav därvid dels siffran 7 miljoner kronor i månaden som för närvarande utgår som stöd till jordbruket och dels siffran 60 miljoner kronor, som anslagits för budgetåret. Men det är väl i varje fall så, att denna subvention icke är anslagen enbart eller ens till större delen för att hjälpa jordbrukarna utan fastmera är tillkommen för att till konsumenternas bättnad hålla livsmedelsprisen nere. Man söker därigenom hindra prisen å jordbrukets produkter att stiga, vilket eljest skulle bli följden i nuvarande läge.

Med anledning därav föranledes jag att ställa frågan: äro prisen å jordbrukets produkter under nuvarande förhållanden och med hänsyn till skördefullfallet alltför höga? Jämföra vi dem med motsvarande priser under senare delen av förra världskriget, få vi väl säga, att så icke är fallet, och om vi jämföra priserna i dag med t. ex. medelpriset å jordbrukets produkter under den jämförelsevis lugna perioden 1925—1929, äro de nuvarande priserna å flera av de viktigare livsmedlen ej nämnvärt högre än då. Enligt livsmedelskommissionens beräkningar utgjorde medelpriset på vete åren 1925—1929, per deciton räknat, 20 kronor 45 öre. För närvarande utgör det 25 kronor 36 öre, men då erlägger staten av dessa 25 kronor 36 öre 4 kronor per deciton i förmalningsavgift, varjämte kvarnarna från statens förråd kunna inköpa vete väsentligt billigare än noteringspriset, vilket gör att det pris som kvarnarna nu betala ej bör vara högre utan snarare lägre än det pris som då var rådande, och ändå levde vi då under fredliga förhållanden. Sedan den tiden har ju för övrigt penningvärdet undergått en avsevärd förskjutning, i det att priserna å tjänster, arbeten, löner och i viss mån även å andra produkter ha stigit avsevärt. För rågen visar prisutvecklingen ungefär samma förhållande som för vetet. För rågen var dock för åren 1925—1929 medelpriset 18 kronor 66 öre och är för närvarande 25 kronor 33 öre per deciton. För första klassens kokött t. ex., som i ganska rik mängd förekommer till användning, var medelpriset för jämförelseåren 65 öre per kilogram, medan det för närvarande kostar 71 öre. Inte ens beträffande detta varuslag kan man tala om någon mera betydande prisstegring. Priset på fläsk har till följd av den minskade tillgången stigit förhållandevis mera, men till följd av den nu införda ransoneringen beträff-

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

fande konsumtionen av fläsk kan inte det höjda priset få tillfälle att så kraftigt inverka på den enskildes budget. I fråga om priset å smör så har detta stigit något mera än priset å de flesta övriga jordbruksprodukterna. Men beträffande smöret har ju staten trätt in och genom åtgärder förbilligat priset på smör för konsumenter inom de lägre inkomstgrupperna varför dessa icke torde ha anledning att klaga. När man talar om prisbildningen å jordbrukets produkter bör man ta i betraktande alla förhållanden som inverka därpå och vad som av staten åtgöres för att förbilliga priset för konsumenterna.

Beträffande priserna på livsmedel vill jag tillägga att i våra grannländer Danmark och Norge har man väsentligt högre priser på dessa varor än i vårt land.

Såvitt jag bedömde herr Ohlins anförande riktigt så innehöll det förståelse och sympati för jordbruket ehuru kanske ännu mera för den behövande jordbrukaren än för jordbruket som sådant. I detta läge är det dock icke tillräckligt att bara tänka på att hjälpa den enskilde jordbrukaren, som är i behov av hjälp, utan ännu viktigare är tillgodoseendet av vårt folks livsmedelsförsörjning. Skall den främjas måste man emellertid se till att lönsamheten är sådan att jordbrukets produktionskostnader i stort sett bli täckta. Staten kan icke förbise detta i sina åtgärder för främjande av folkförsörjningen.

I år har ju skörden blivit mycket ojämn i olika delar av landet, ja, till och med i mycket nära varandra liggande områden. På en del ställen har skörden blivit god, under det att den på andra ställen har blivit mycket dålig. Av ett sådant dåligt skördeutfall ha naturligtvis även många större jordbruk drabbats, och när man på dessa större jordbruk, där dock omkostnaderna äro mycket större än på de mindre, kanske fått en skörd, som inte är mer än tredjedelen av den normala, är det klart, att de ekonomiska svårigheterna där måste bli ännu kännbarare än för de mindre. I fråga om dessa senare så framträder i nuvarande läge i första hand svårigheten att erhålla kraftfoder för den animaliska produktionens uppehållande, och deras egen produktion av fodermedel är otillräcklig. Så långt det är möjligt böra därför dessa mindre jordbrukare, som blivit svårt lidande av torkan, erhålla ökad tilldelning av fodermedel för att i största möjliga utsträckning kunna uppehålla den animaliska produktionen.

Det område inom jordbruket, där staten har möjlighet att giva det mest effektiva stödet, är mjölkproduktionen. Denna produktion bedrives snart sagt av alla jordbrukare i landet från norr till söder, på större såväl som på mindre jordbruk, och därför har man ju den största möjligheten att hjälpa jordbruket genom att ge stöd åt denna produktion.

Jag har med anledning av det anförande, som herr Ohlin här hållit, kommit att gå utanför själva propositionen. Herr Ohlin uppehöll sig även vid ränteläget och hans uttalande i det avseendet var värt att uppmärksammas. Beträffande den frågan är jag i princip av samma åsikt som han, nämligen att det för näringslivet är av stor betydelse att utlåningsräntan hålles på en låg nivå, och att sålunda ett sådant ränteläge bör eftersträvas. Att räntan under förra hösten steg så hastigt berodde ju på den starka påfrestning på penningmarknaden, som då inställde sig. Det var de stora varuinköpen från utlandet och igångsättandet för statens räkning av produktion på många områden till förstärkande av försvarsberedskapen, som åstadkom detta. Vi veta ju att till och med de lån, som staten då upplade genom riksgäldskontoret, icke fingo alltför lysande framgång, trots den jämförelsevis höga ränta, som betalades. Och vad som ytterligare bidrog till detta läge var, att man emotsåg en ännu starkare påfrestning och åtstramning på penningmarknaden — det är ju tendensen, som på alla områden, då det gäller prisbildningen, har så stark in-

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

verkan — och det var först efter den 9 april, sedan importen till landet hade avstannat och detta förhållande så småningom hann göra sig kännbart, som dels läget på penningmarknaden så småningom lättade och därigenom även en lättning i fråga om räntorna märktes. Jag tror dock liksom herr Ohlin, att det hade varit lyckligt, om man från statsmakternas sida vidtagit åtgärder för att inte räntan skulle ha stigit så snabbt som skedde. En räntehöjning har alltid verkningar och det är inte så lätt att få räntan ned igen.

Emellertid, herr talman, vill jag även yttra något om den föreliggande propositionen. Det är inte någon önskvärd skatt, förslaget i den nu framlagda propositionen innehåller. Och ehuru det från skilda håll och vid olika tillfällen såväl inom riksdagen som i tidningspressen efterlysts, om icke ett förslag till allmän konsumtionsskatt vore att förvänta, kan jag likväl förstå finansministern, då han dröjt med att framlägga förslag till sådan skatt. Den kommer generallt att fördyra varorna över hela linjen och den kommer därigenom att öka levnadskostnaderna, den drabbar alla lika och blir därför särskilt kännbar för de större och barnrika familjerna och för dem, som ha de lägre inkomsterna, samt blir till följd av sin natur och det sätt, på vilket den skall uttagas, ganska besvärlig i tillämpningen. Den kan sålunda ej bli populär, om man nu överhuvud taget vågar använda ett sådant ord om skatt.

Behovet av inkomster för bestridandet av kostnaderna för försvarsberedskapen har tydligen slutligen kommit finansministern att övervinna motviljan mot denna skatt, varom det framlagda förslaget bär vittne.

De betydande belopp, som nu krävas för försvarsberedskapen, tvinga även finansministern att söka nya vägar för att skaffa erforderliga medel. Underskottet på driftsbudgeten för budgetåret 1939/40 var ju enligt propositionen omkring 700 miljoner kronor och det är för innevarande budgetår, om det nu kan beräknas, cirka 1,200 miljoner kronor, vartill kommer täckning å kapitalbudgeten för flera hundra miljoner kronor. Långvarigheten av det nu pågående kriget, vars slut vi ej kunna skönja, och de kostnader för vår försvarsberedskap, som därav blivit en följd, ha ju även tvingat finansministern att söka nya vägar för budgetens finansiering. Att nu tillgodose de ökade behoven av statsinkomster enbart genom höjda direkta skatter eller enbart genom ökad upplåning torde ej längre vara möjligt, ja, kanske icke ens genom anlåtande av båda dessa vägar tillsammans. Ett anlåtande av flera vägar för tillgodoseende av statens behov av inkomster måste också erbjuda större möjligheter än om man anlitar en enda väg, kanske till bristningsgränsen. Genom den höjda inkomst- och förmögenhetsskatten, genom värnskatten samt för dem, som haft förhöjda inkomster på grund av kriget, genom krigskonjunkturskatten toges redan nu ut så stor del av inkomsten, att det på den vägen inte kan vara så mycket mera, i varje fall inte tillräckligt, att nå, utan att verkningarna därav bli skadliga även för staten och från dess synpunkt. På lånevägen kan det ju inte heller åstadkommas mer än som finns tillgängligt på lånemarknaden eller i sparmedel, såvida man ej å lånemarknaden vill ingå i en konkurrens med den enskilda företagsamheten på ett sätt, som ej kan vara nyttigt för näringslivet och som även skulle verka stegrande på ränteläget. Den utväg med anlåtande av tvångslån, som likaledes framskymtar på åtskilliga ställen i propositionen, vill jag för min del avråda från att beträda. Andra vägar äro säkerligen framkomliga, och med den uppslagsrikedom, som finansministern alltid visat, torde det nog inte saknas utvägar även här. I det läge, som nu är rådande, finner jag till fullo att det varit nödvändigt att i större utsträckning än tidigare taga skattebetalarnas skatteförmåga i anspråk även på den indirekta beskattningens väg, och det har väl då synts nödvändigt att anlita den i form av en allmän omsättningsskatt eller s. k.

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

konsumtionsskatt. Ty någon annan indirekt skatteform hade väl ej givit belopp av sådan storleksordning, att den betytt något nämnvärt i nuvarande läge. Man tvingas väl sålunda att bita i det sura äpple, som finansministern nu framlagt. Och jag tror det var klokt att finansministern ej lade fram det förrän det var någorlunda moget, eller kanske rättare tiden mogen därför, vilket jag anser att den först nu är. Den form som skatten har givits synes mig, då det gäller en allmän omsättningsskatt, vara den lämpligaste, nämligen en skatt som uttages genom konsumtionshandeln och då enbart hos detaljisten. En större fördyring av varan skulle med all säkerhet ha inträtt, om skatten uttagits tidigare, t. ex. genom partihandeln. Att den ingår i varupriset och således ej är synlig anser jag även är att föredraga. Det bör då bli mindre prisfördyringar än vad som skulle ha blivit fallet, om den hade tagits ut genom partihandeln, ja, kanske även om den hade tagits ut genom ett särskilt procenttillägg på varans pris. Till viss del kanske prisförhöjningen kommer att inarbetas i priset, genom övergång till förändrade kvaliteter eller på annat sätt kan även tänkas att prisförhöjningen i viss mån elimineras. Särskilt inom beklädnadsområdet kan man ju redan nu se exempel på detta. Många saker där stå ju på gränsen till lyxvaror, även om de icke äro av det dyraste slaget. Där kan ju mången gång något enklare tjäna samma ändamål och kanske ha samma varaktighet.

Ett område, där det dock hade varit önskvärt att man ej genom särskilda konsumtionsskatter hade infört en fördyring, är livsmedelsområdet. Man har visserligen enligt 2 § i förslaget undantagit en hel del viktiga varor, ja, kanske de viktigaste. Där stadgas ju, att vid försäljning eller uttag från rörelse av mjölk, grädde, smör och margarin, potatis samt de slag av mjöl, gryn och bröd, som Kungl. Maj:t bestämmer, skall konsumtionsskatt icke utgå, men det hade varit önskvärt att undantag även gjorts för animaliska livsmedel, kött och fläsk. Det är ett område där alla, oavsett vilka inkomster de hava, ha behov av goda livsmedel. Dessa varor böra icke och få icke försämrast. Här ha alla samma behov av en god kvalitet och tillräcklig kvantitet, icke minst de lägre inkomsttagarna och de som ha stora familjer. Det hade därför varit önskvärt att man undantagit även dessa varor, i synnerhet som till följd av jordbruksproduktionens förhållanden innevarande år kött och fläsk kommer att finnas i mindre kvantiteter, så snart vi kommit fram på nyåret 1941. Beträffande fläsket har ju redan nu knapphet inträtt, och sedan den rikliga slaktningen ägt rum under hösten och förra delen av vintern innevarande år, kan man med all säkerhet motse en avsevärt minskad tillgång på kött. Även beträffande produktionen av livsmedel hade det varit önskvärt, att man icke för redskap o. d. tagit ut sådana här skatter. De komma ju i sin mån till och med under nuvarande läge att fördyra produktionen. Maskiner, verktyg och redskap för jordbruket borde för den skull ha varit undantagna från konsumtionsskatten.

I propositionen talas åtskilligt om köpkraft. Man talar där fram och tillbaka om köpkraftstillskotten och köpkraftsbortfallen inom näringslivet, och den som icke är nationalekonom av facket måste nog fundera åtskilligt över vad man menar med allt detta. På åtskilliga ställen i propositionen göras sådana uttalanden, att läsaren skulle tro att man önskar att köpkraften skulle försämrast. Men det är väl ingenting eftersträfvansvärt, utan för oss alla är det väl önskvärt att köpkraften hålles uppe i den utsträckning som är möjlig. Att det inte går för sig i samma utsträckning som tidigare är ju tydligt, när man måste avstå en stor del av inkomsten till staten i form av skatter, men annars måste det vara önskvärt att köpkraften hålles uppe. Det är för övrigt nödvändigt även för att icke arbetslöshet skall inträda utan avsättning

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

finnas för de varor som produceras. Först när det blir varuknapphet eller om inflationistiska tendenser skulle uppträda, kan man tala om att köpkraften behöver hållas tillbaka. Men sådana tendenser befrämjas ju även av psykologiska faktorer, och det är ju statens uppgift att se till, att dessa icke få göra sig gällande.

När man ser på de stora belopp som nu äskas och som måste utges för försvaret, är det givet att man inte får ge efter på kravet, att nödig sparsamhet iakttagas med statens medel på dessa områden liksom på andra. En sådan sparsamhet måste iakttagas i statens hela förvaltning. Sparsamheten får inte vara bara en symbol, utan den måste sättas i handling, och man bör se till, att det ges största valuta och full valuta för de offer, som nu göras.

Herr Linderot: Herr talman! Vid remissdebatten i början av denna urtima riksdag framhölls av en talare önskvärdheten av att de ekonomiska frågorna, de statsfinansiella problemen överhuvud taget, skulle bli föremål för en särskild diskussion i riksdagen, och såvitt jag inte missuppfattade någonting eller nu minns fel, gav finansministern i någon form tillkänna sitt instämmande visavi detta önskemål. Nu vet jag inte, om man menar att den här debatten, som formellt är en remissdebatt kring en proposition om omsättningsskatten, skulle vara den stora generaldebatten om hur finanserna och de ekonomiska problemen skötas här i landet. I varje fall kanske man kommer att betrakta den som en surrogatdebatt, så att man efter den diskussion som i dag föres anser sig kunna frångå eventuella planer på en generaldebatt, som verkligen omfattade de finansiella problemens alla olika sidor. Det skulle jag för min del vilja beklaga, ty ifrån de styresmän — framför allt finansministern — som ha hand om det ekonomiska förståndet här i landet, har inte framlagts ett sådant material, att det egentligen är möjligt att diskutera med statsmakternas främsta representanter i fråga om finanserna om de föreliggande problemen.

Herr Ohlin påvisade bland annat i sitt anförande, att det är alldeles omöjligt att ens gissa sig till vilka planer regeringen har för den allmänna hushållningen. Det framlägges ingen sådan plan, och det finns förmodligen ingen sådan. Det vet herr Ohlin troligen bättre än jag, att man handlar från fall till fall, ofta i enlighet med ett infall, och hoppas att ett eller annat skall inträffa, så att de utan tvivel mycket stora och svåra bekymmer statsmakterna ha på det finansiella området skola genom något oförutsett kunna avlastas. En generell linje för statens finansiella politik borde kanske emellertid utformas, mer än som hittills har skett. Jag tror att man hittills har gått och önskat och hoppats, att kanske ändå kriget tar slut och då klara vi oss. Det är väl allas önskan att kriget snart skall ta slut, och därmed skulle naturligtvis statsmakternas finansiella bekymmer om inte i ett slag så likväl i mycket raskt tempo likvideras. Emellertid behöver man väl inte anses vara alltför stor pessimist, om man i oktober 1940 ändå i sådana här diskussioner tar sikte på att de orsaker som föranleda svårigheterna komma att ännu mycket länge vara till finnandes. Det är troligt att förhållandena i världen icke komma att ge Sverige möjligheter att leva ett ekonomiskt liv på samma sätt som tidigare under ens mycket lång tid framåt.

Jag begärde ordet för att i likhet med övriga talare göra en del kommentarer av allmän natur, därtill föranledd av att finansministern ju själv har i propositionen gett oss vissa översikter över det statsfinansiella läget, vilka finansministern förmodligen menade att riksdagens ledamöter skulle titta igenom och söka ta ståndpunkt till. Det är en kritik från herr Ohlins sida, riktad mot vissa allmänna grundlinjer för regeringens finanspolitik, som jag anser vara

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

ganska avgörande. Herr Ohlin själv var visserligen mycket blygsam och förklarade, att hans anförande inte så mycket avsåg kritik av den finanspolitik som föres eller det förslag till omsättningsskatt som är framlagt, utan desto mera borde betraktas såsom ett försök att föreslå kompletteringar till den politik som föres. I verkligheten var nog inte herr Ohlins anförande av denna blygsamma karaktär, utan herr Ohlin riktade en så förintande kritik på vissa punkter mot den finanspolitik som föres, att skulle finansministern komplettera sin ekonomiska politik med vad herr Ohlin här i dag framförde, så betyder det att finansministern nog egentligen måste vraka det väsentliga i den politik han företräder, bland annat genom den här omsättningsskatten.

Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att erinra om att herr Ohlins kritik emot regeringens finanspolitik i mycket hög grad drabbar även en annan mycket högtstående finansexpert, som under urtiman 1939 angav linjen för den svenska finanspolitiken — herr Ohlins kritik drabbar en finansexpert som heter herr Bertil Ohlin. Han karakteriserade sig själv och sina ståndpunkter från i fjol på ett tämligen mördande sätt. Ty vad sade herr Ohlin i fjol, då med instämmande av herr Wigforss, fast de nu kommit isär på åtskilliga punkter? Jo, herr Ohlin sade, att generallinjen för vår finansiella politik nu måste vara att ta sikte på en i ganska snabbt tempo genomförd standardsänkning — en generell standardsänkning — varpå han för säkerhets skull underströk, att här måste arbetare och bönder, bägge dessa två stora befolkningsgrupper, göras alldeles särskilt uppmärksamma på att de icke under några förhållanden kunna undandra sig denna standardsänkning genom någon slags compensation för prisfördyringar av olika slag, skattehöjningar o. s. v. Ja, nu har man följt denna generallinje, och resultatet av att man har följt finansministerns och herr Ohlins generallinje från hösten 1939 är, att hösten 1940 står man inför mycket, mycket svårare problem än vad man gjorde 1939. Herr Ohlin måste här vända. Han har alltså i dag sagt att den omsättningsskatt, som är föreslagen, drabbar befolkningslager, som redan äro så hårt belastade av olika finansiella åtgärder från det allmännas sida, beskattningar, prisfördyringar o. s. v., o. s. v., att dessa befolkningslager inte orka med att betala även denna omsättningsskatt. Herr Ohlin angav till och med att en viss procentuell del av befolkningen — en tredjedel av befolkningen enligt hans mening — icke kan betala denna omsättningsskatt utan att stora sociala vådor uppstå, bland annat genom att undernäring på olika sätt kommer att hota en mycket stor del av befolkningen. När herr Ohlin som den främste standardsänkningsexperten 1939 i dag säger att en tredjedel av befolkningen inte tål denna omsättningsskatt, utan måste ha compensation, är det ju en väldig kritik av standardsänkningsexperten Ohlin från 1939. För min del anser jag detta vara mycket bra och riktigt, och jag tror att herr Ohlin av 1940 har rätt. Han har två tredjedelar kvar av befolkningen, som ännu kunna pressas men om det skall gå i samma tempo som hittills — och såvitt jag kan se måste tempot komma att stegras — så blir en tredjedel till avverkad ganska snart, och då har herr Ohlin bara en tredjedel kvar. Men det är en tredjedel som herr Ohlin och statsmakterna aldrig komma åt något vidare med några som helst finansiella åtgärder. Det är de som sköta finanserna själva och dirigera det väsentligaste av den ekonomiska politiken. Jag menar nu inte att en tredjedel av Sveriges folk är bankdirektörer, för all del, men denna tredjedel av folket kan aldrig drabbas av statsåtgärder på ett sådant sätt, att de behöva tänka på att sänka levnadsstandarden, utan denna tredjedel kunna vi räkna bort, och då stå vi inför den ganska omedelbart inträdande situationen, att man enligt herr Ohlins egen mening har nått

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

bottenläget i fråga om vad staten kan uttaga skattevägen eller på annat sätt av de breda konsumentmassorna. Jag tror att det är en mycket dystert bild herr Ohlin där har tecknat, och jag tror att den rycker undan grundvalarna för herr Wigforss' eget resonemang.

Herr förste vice talmannen var inne på ett resonemang om standardsänkningen och förklarade bland annat, att när man inte är nationalekonom av facket har man mycket svårt att begripa denna propositions uttryckssätt i många fall. Han tog bland annat upp frågan om köpkraften. Det ser ut, sade herr förste vice talmannen, som om finansministern i vissa formuleringar skulle vilja sänka köpkraften, och det är väl ändå inte meningen — jag återger ganska ordagrant vad herr förste vice talmannen sade — utan vi äro väl ganska eniga om att köpkraften vilja vi bevara och om möjligt höja. Ja, jag vill säga, att herr förste vice talmannen kan vara glad över att han inte är nationalekonom av facket, ty han reflekterar sunt mänskligt och låter sig inte förvillas av någon kvasivetenskap. Men å andra sidan skulle jag råda honom att läsa den statsfinansiella utredning, som finansministern har begåvat oss med, en gång till eller överhuvud taget följa med den ekonomiska politik som statsmakterna bedriva. Då bör man mycket lätt komma underfund med att det allra väsentligaste och det man omedelbart vill uppnå är en sänkning av köpkraften. Omsättningsskatten har två syften — ett säges mycket klart ut — nämligen dels att skaffa pengar till statskassan omedelbart och dels att sänka köpkraften ganska omedelbart, så att köpkraften alltså minskas. Jag tror att de som inte äro med på denna linje böra hålla sig till herr förste vice talmannens troskyldiga uppfattning om att alla vilja höja köpkraften. Jag tror att alla goda krafter borde förena sig med honom och verkligen ge uttryck åt en samfäll vilja att inte bara bevara, utan om möjligt höja köpkraften. Ty det är större finansiell visdom i detta än att gå den väg, som finansministern nu går här och som man hela tiden har gått.

Inflationsfaran måste förhindras, och vi måste vidare se till att hushålla med våra varulager. Jag måste säga att vad det sista angår, att hushålla med varulagren, har ju herr Ohlin angivit såsom sin mening att det måste man söka göra genom att nedbringa konsumtionen medelst beskattningen. Sedan kom herr Ohlin fram till den principiella ståndpunkten att man alltså trots allt borde genomföra omsättningsskatten, men i verkligheten finns det ju en annan, finansiellt bättre och för de breda konsumentlagren betydligt fördelaktigare väg att hushålla med varulagren, nämligen genom ransoneringsåtgärder. Någon annan effektiv väg att hushålla med varulagren finnes faktiskt icke. Ransoneringsåtgärder efter en hushållsplan skulle man komma med från statsmakternas ekonomiska styresmän, i stället för att säga att man måste reglera varulagrarnas bestånd genom beskattningar och göra varorna så dyra, att vissa folkgrupper inte kunna köpa dem. Jag kan inte förstå, att det ur rent borgerlig synpunkt inte måste vara bättre med ransoneringsåtgärder än med denna beskattningshistoria, som faktiskt också många borgerliga befolkningsskikt börja lida rätt kraftigt under. Jag menar med de kommentarer jag gör till dessa olika punkter, att våra styresmän på den ekonomiska fronten borde sätta sig ned och ompröva hela generallinjen, och jag tror att i väsentliga punkter skulle vad herr Bertil Ohlin sagt i dag kunna vara vägledande vid en sådan omprövning.

I vissa punkter måste jag med skärpa vända mig mot vad herr Ohlin sagt, men för att inte göra debatten långvarig, då det i alla fall endast är en remissdebatt, skall jag inte ta upp några fler detaljer än bara en sak till. Herr Ohlin menade att man ändå måste hålla regeringen räkningslös för någonting i allt det här, nämligen för att regeringen framlagt förslaget om omsättningsskatt utan entusiasm. Nåja, jag kan verkligen gå med på att hålla regeringen räkningslös.

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

för det. Det är i alla fall för svenska folket mycket hugnesamt att höra, att när regeringen skär av en bit av den fattiges brödkaka — i bildlig bemärkelse förstås! — gör den det utan entusiasm. Det fattas bara att den också skulle vara entusiastisk, när den är ute och plundrar de fattigas portmonnäer! Det kan man väl ändå inte rimligen tilltänka regeringen att den med entusiasm skall genomföra någonting sådant. Jag instämmer alltså i att vi få hålla regeringen litet räkning för att den ännu icke blivit entusiastisk för saken, utan känner detta som en nödvändig åtgärd inför de stora svårigheter, som regeringen under nuvarande förhållanden självklart har att dragas med.

Därmed är jag inne på en annan punkt som jag vill kommentera, nämligen regeringens finansiella svårigheter. Man behöver inte syssla så värst mycket med de ekonomiska problemen i dag för att man skall förstå, att det är mycket svåra problem som finansministern och regeringen ha att brottas med. Finansministern får väl sota närmast för utgifterna på försvarsministrernas budget. Finansministern gör inte upp beredskapsplanerna, men han skall betala dem, och det är naturligtvis inte så lätt att vara finansminister och säga: »Nu måste vi till försvaret ha det och det.» Han kan inte heller gå försvarsministern i ämbetet. Han får vara med, regeringen godkänner och riksdagen godkänner, och sedan skall finansministern skaffa pengar. Jag menar, att det inte är något vidare avundsvårt, även om han hittills inte haft så särskilt stora svårigheter, tack vare att Sverige är ett relativt rikt land och har en hel del att dra på, innan man kommer till botten. Men å andra sidan får man inte underskatta finansministrernas stora svårigheter. Jag undrar — och det var dit jag ville komma — om man inte får titta litet på den andra sidan av saken också och inte bara se på hur finansministern bär sig åt för att lura till sig våra pengar, få oss att äta mindre och köpa mindre kläder o. s. v. Det hör väl till vår natur att knota litet i största allmänhet om allting, men för närvarande är det ju så, att mycket stora delar av folket faktiskt börja känna sig mycket hårt pressade. Man har verkligen börjat att inskränka på det allra nödvändigaste. Det börjar redan kliva in någonting som heter svält innanför dörrarna i massor av svenska hem.

Men skola vi då bara syssla med den ena sidan av saken, nämligen att statsmakternas finansmän hålla på att plocka oss på pengar? Skola vi inte också se på den andra sidan, det vill säga hur man ger ut pengarna? Jag kan inte tänka mig att denna diskussion kan bli fruktbärande, utan att man inlåter sig på även denna sida av saken. Flera talare — ja, kanske de flesta som ha yttrat sig — ha redan berört den. De förklara att pengarna måste anskaffas, därför att upprustningen och beredskapen kosta så mycket. Jag vill då till finansministrernas eller kanske rättare sagt till regeringens övervägande ställa en fråga, som jag en gång förut har ställt här i riksdagen, nämligen vid början av årets urtima: medföra dessa miljarder som kastas ut på upprustningen verkligen den avsedda effekten? Det är ju på denna fråga alltsammans hänger. Det tjänar ingenting till att diskutera denna fråga med finansministern. Pengarna behövas, och det blir finansministrernas sak att skaffa dem. Hur det skall gå till, bli en sak för sig; det ena sättet är kanske lika osympatiskt som det andra. Men då måste man ställa sig den frågan: finns det ingen möjlighet att undvika dessa stora utgifter? Jo, det finns möjlighet, svarar herr Wistrand som var inne på denna linje, inte att spara på de stora utgifterna för all del, men det finns möjlighet till nedskärningar på socialvårdens område. Ja, herr Wistrand skulle inte vara representant för det parti han är, om han inte toge sikte på möjligheten att knappa in för dem, som leva på det allmännas försorg, som leva fattighjonens liv. Där skall man knappa in, men inte på de miljarder som gå till upprustningen. Jag förstår mycket väl att herr Wistrand

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

ser möjligheter till besparingar på nämnda område. Men jag säger i stället: spara på det håll där faktiskt miljarderna rulla! Jag håller med statsrådet Wigforss när han säger: Visst kan man tala om att spara på civilförvaltningen och det ena med det andra, men det är så små belopp som kunna sparas på dylika statsutgifter för närvarande, att de icke spela någon roll för statens finanser. Därmed har finansministern så att säga lagt orden i min mun: spara på det håll dit miljarderna gå!

Nu säger man gentemot detta att vi ju dock måste ha vår beredskap i ordning. Jag skall inte gå in på försvarsfrågan och frågan om användningen av pengarna för försvarsberedskapen, även om diskussionen har en så vid ram, att herr talmannen säkerligen skulle tillåta mig att göra det. Jag vill bara säga att om statsmakterna ägnade lika stor omtanke åt en förnuftig användning av de medel, som gå under rubriken beredskap och rustningar, som åt sättet att plocka dessa medel ur de fattigas portmonnäer, skulle staten på ett enda år spara icke blott dessa 200 miljoner, utan ytterligare 200 miljoner, ja, kanske en hel miljard. Men vi ha ju revisorer för att se efter sådant! Ja tack, statsrevisorerna äro ute och resa och titta efter att slöseri inte förekommer. De gjorde en väldig anmärkning som gick genom hela svenska pressen — typisk, höll jag på att säga, för den politiska mentaliteten här i landet. Här resa dessa herrar omkring för att se till, att militärerna inte göra något fuffens och förbruka statens pengar i onödan. De komma till en gård, där befäl varit förlagt, och konstatera att staten har betalat ut 14 kronor för rengöring av ett skåp och en potta. Det är klart att man inte får bära sig åt så med statens medel, och vi få vara statsrevisorerna tacksamma för att vi ha fått igen dessa 14 kronor. Det är mycket bra. Men man måste säga, att när statsrevisorerna publicerade detta såsom ett resultat av sitt arbete, förstår man nästan vad de *icke* syssla med. Annars vågar man framkasta att det vore mera önskvärt, om statsrevisorerna, som ha hand om förståndet, intresserade sig för användningen av de 2.5 miljarder svenska kronor som i fredstid gå till utgifter för försvarsberedskapen. Det är inte lite pengar. Där skulle man, säger jag, kunna spara en miljard, så kunde vi slippa denna utplundring.

Därmed kommer jag till slutet på mina kommentarer till denna diskussion om vårt statsfinansiella läge. Jag menar, att då man här är så intresserad av att hindra inflation, bland annat genom att sänka köpkraften, så skulle man ägna litet större intresse åt att minska utgifterna på det område, där den största inflationsrisken föreligger, nämligen upprustningen, vars miljardanslag bilda den verkligt stora inflationsfaran. Vem som helst, även om han inte är nationalekonomiskt bildad men har vanliga folkskolekunskaper, kan räkna ut, att den stora faran för inflation ligger i dessa väldiga utgifter för improduktiva ändamål. Den saken måste ju finansiellt sett vara ganska klar. Men om man nu följer min linje och sparar på dessa fruktansvärt höga utgifter till upprustningen, så minskar man på samma gång undan för undan risken för inflation. Inte behöver man sänka köpkraften för den skull. Det är dock ett faktum att en minskad köpkraft i det långa loppet måste leda till ökad arbetslöshet, som i sin tur ytterligare minskar köpkraften och ökar de finansiella svårigheterna och därmed inflationsfaran.

Den väg som man har valt måste helt enkelt sluta med en finansiell katastrof. Något annat slut kan herr finansministern absolut inte visa oss, om han vill vara saklig och hålla sig till fakta. Alltså böra vi välja en annan generallinje. Här har talats om att »hålla hjulen i gång» och se till att produktionen inte avstannar. Det är alldeles riktigt. Men denna viktiga detalj förbigår finansministern helt och hållet i sin statsfinansiella utredning och framhåller direkt att allt vad han talar om och alla beräkningar han framlägger inne-

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

fattar ingenting om de eventuella utgifterna för att hålla produktionen i gång. På sid. 32 i den kungl. propositionen säger herr statsrådet och chefen för finansdepartementet att man som finansiellt program måste räkna med att bli tvingad att ta upp lån, även om dessa icke längre ha den frivilliga formen. »Detta», heter det ordagant, »torde icke minst bli fallet, om sådana bidrag införes såsom finansiellt underlag för en politik som syftar till att hålla produktionen i gång och samtidigt att förhindra en inflationsartad prisstegring.» Det skulle vara rätt intressant att göra en kritisk granskning av finansministerns statsfinansiella funderingar i detalj för att påvisa vilka motsägelser de innefatta, men låtom oss icke uppehålla oss vid detta. Finansministern visar att efter denna omsättningsskatt uppställer sig omedelbart frågan: skall staten hjälpa till att hålla produktionen i gång? Såvitt jag förstår måste denna fråga besvaras med ja. Varpå finansministern måste skaffa pengar för att denna uppgift skall kunna fyllas, och vi äro tillbaka vid frågan om tvångslån. Jag skulle vilja rekommendera er alla, herrar ledamöter och styresmän i regeringen, att ta upp frågan om tvångslån, ty där kan man i alla fall inte komma till de allra fattigaste, till den tredjedel av befolkningen som enligt herr Ohlin redan är fullkomligt pressad och nere på fattiggränsen, utan där måste man hålla sig till dem, som ha något att låna ut. Det blir att börja i en annan ända, då man skall klara de finansiella bekymren, i stället för att plundra det fattiga folket. Då blir det kanske någon stil på finanspolitiken i detta land. Därför vill jag med dubbla streck stryka under att det är en framtids tanke som statsrådet Wigforss formulerar i vad han säger om upptagandet av tvångslån. Det blir med andra ord att gå ut till de rika och säga åt dem att de få betala, och om de inte vilja betala, får man tillgripa tvångsåtgärder. Det tycker jag är en bra tanke hos finansministern. Den löser åtskilliga problem och skulle göra det hela mycket lättare. Produktionen skulle sättas i gång, och man skulle slippa dessa förfärliga skatter på de fattigas livsmedel och nödvändighetsvaror. Alltsammans ligger för övrigt inom den paroll som det kommunistiska partiet har utsänt, nämligen att de rika skola betala.

Man svarar kanske med att hänvisa till skattebeloppen och påpeka att även om dessa rika beskattas med hundra procent på sina inkomster, så bli sumorna bagatellartade. Denna formella invändning är inte riktig; det finns nämligen en annan väg också. Staten kan lägga beslag på ärter och brännolja, det veta vi. Staten kan genom en omsättningsskatt konfiskera en stor del av de fattigas mat. Ja, det kan staten göra, och då är det också klart att staten kan konfiskera kapital. Det är detta finansministern har i tankarna, och det är en mycket bra linje, som kan hjälpa honom ur en hel del svårigheter. Hur en sådan konfiskering av en viss del av kapitalet skall gå till, behöver jag här icke ingå på. Jag vill bara rekommendera den generallinje, som ligger i finansministerns tankegång, och särskilt rekommenderar jag det styrande socialdemokratiska partiet, för vilket denna tankegång bör vara mycket sympatisk, att allvarligt befordra dessa strävanden. Då kan man slippa svårigheterna för det fattiga folket, vilka faktiskt bli större för var dag som går.

Jag tycker att detta är mera sympatiskt än att, som herr andre talmannen nyss gjorde, säga att sänkningen av levnadsstandarden drabbar varenda människa i vårt land och att vi få hjälpas åt att bära varandras bördor. Med all sympati för herr andre vice talmannens sakliga debattinlägg, måste jag säga att han kunde ha besparat sig detta yttrande. Ty han vet lika väl som jag att det inte är varenda människa i vårt land som har fått sin levnadsstandard sänkt eller kommer att få det. Det beror förstås på vad man menar med att sänka sin levnadsstandard, men om man i detta begrepp inlägger den vanliga betydelsen att man försakar något som man egentligen brukar leva

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

upp, så finns det massor av människor här i landet som inte försaka något som de äro vana vid. Därför skall man inte säga sådant till de massor av fattiga människor som verkligen få försaka, utan man skall säga som det är, att alla här i landet hjälpa inte till att bära varandras bördor. Jag skulle vilja rekommendera även andre vice talmannen att följa den kapitalkonfiskeringens linje, som finansministern är inne på i sin proposition på det ställe som jag nyss citerade.

Detta är vad jag har velat säga som kommentar till detta förslag om omsättningsskatt. Jag vill sluta med att uttala en visserligen mycket fåfäng, men dock förhoppning, att propositionen skall göras litet bättre i utskottet än vad den nu är. Om jag vore mycket optimistisk, skulle jag också uttala den förhoppningen att man absolut icke antog detta förslag till omsättningsskatt, ty det är förfärligt orättvist mot de fattiga. Det kan ingen bestrida. De pressas till den grad, att till och med herr Ohlin är tvungen att stiga upp och be för de fattiga. Vi förstå att det går mycket långt, innan herr Ohlin, som är en sifferkarl här i riksdagens första kammare, stiger upp och ber, att de fattigaste måtte få någon kompensation för denna utplundring från statens sida. Jag har emellertid som sagt inga som helst illusioner, att denna omsättnings-skatt skall strykas från dagordningen. Jag skulle dock vilja ha min lilla önskan remitterad, att utskottet putsar förslaget så långt det överhuvud taget är möjligt, så att de fattigaste som redan äro så hårt drabbade, inte drabbas ytterligare av statens finansiella politik.

Herr Nordenson: Herr talman! Det är uppenbart att en skatt av så ingripande och omfattande art som det föreliggande förslaget måste framkalla många starka betänkligheter från olika håll, både med avseende på skattens omfattning och dess utformning i olika avseenden. Tyvärr har näringslivet ej på vanligt sätt och i vanlig utsträckning haft tillfälle att yttra sig i frågan, men det är att hoppas, att dess önskemål om ändringar och modifikationer komma att bringas till vederbörande utskotts kännedom genom motioner och skrivelser från skilda håll. Jag vill endast uppehålla mig vid ett problem i samband med skattens utformning, som jag anser särskilt viktigt, nämligen frågan om en öppen eller sluten skatt.

Denna fråga har nu varit föremål för överläggning på det förberedande stadiet, och skälen för och emot de olika systemen redovisas utförligt i propositionen. Därav framgår att mycket starka skäl framförts för en öppen skatt, såväl från näringslivet självt som från det ämbetsverk, som närmast har att företräda näringslivet, nämligen kommerskollegium. De tekniska problemen med avseende på kontroll och uppbörd tyckas emellertid ha fått fälla utslaget till förmån för den slutna — osynliga — skatten. Frågan kan dock knappast anses vara uttömmande klarlagd, och det synes mig nödvändigt att utskottet går till en mycket djupgående omprövning av just detta problem. I varje fall anser jag att utskottet borde kunna gå en medelväg, så att i vissa fall skatten skall kunna bli öppen. De svårigheter, som vidlåda uppbörd och kontroll vid en synlig skatt, äro mycket olika för olika branscher. I många fall, såsom exempelvis i restaurangbranschen, torde det vara mycket enkelt att kräva utfärdande av notor, på vilka skatten debiteras särskilt, och att kopior tagas av notorna för redovisning och kontroll. Fördelarna för näringsidkarna av det öppna systemet äro i många fall så uppenbara, att det finnes mycket starka skäl för att lagen åtminstone avfattas så, att den bereder möjlighet exempelvis för Kungl. Maj:t att, efter det en viss bransch fått tillfälle att yttra sig, bestämma att öppen skatt skall ifrågakomma i den branschen. Jag vill där-

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)
för hoppas att denna fråga särskilt måtte beaktas av utskottet vid propositionens behandling.

De betänkligheter och bekymmer, som denna skatt och dess detaljutföring kunna framkalla, äro emellertid relativt obetydliga vid sidan av de bekymmer, som vi måste känna inför det ekonomiska framtidsperspektiv i fråga om våra statsfinanser, som propositionen rullar upp i sin allmänna ingress. Bilden är lindrigt sagt skrämmande. Det har redan påpekats att budgetunderskottet för det senast avslutade budgetåret närmar sig 700 miljoner och att det löpande året väntas ge en brist på driftbudgeten på 1.5 miljarder. Inför dessa högst betänkliga kalla siffror måste man göra sig spörsmålet: vad har gjorts och vad göres för att dels höja våra inkomster, dels minska våra utgifter? Det förra problemet, frågan om inkomsternas höjande, har uppenbarligen intresserat finansministern vida mer än det senare, och där har ju vår väg under det sista året markerats av en rad skatter, både direkta och indirekta, samt lån. Men inför den enorma hastighet, varmed utgifterna stegrades redan förra hösten, hade man enligt min mening haft anledning förvänta att åtgärderna för inkomsternas höjande även skulle vidtagas i en helt annan takt än vad fallet har varit. Särskilt beträffande de indirekta skatterna, vilkas avkasting är i högsta grad beroende av tidpunkten då de börja tillämpas, är snabbhet av nöden. Varje uppskov innebär uppenbarligen en onödig förlust för statskassan. Ur denna synpunkt kunna allvarliga betänkligheter resas mot de indirekta skatternas handläggning ända från urtiman 1939. Anledningen till de dröjsmål, som då uppstodo och som sedan medfört dröjsmål med såväl krigskonjunkturskatten som föreliggande skatteförslag, var att finansministern slog in på den utomordentligt svåra vägen att söka åstadkomma *differentierade* indirekta skatter. Såväl bensin- som kaffe-, sprit- och industrisocker-skatten differentierades med hänsyn till olika konsumentkretsar. Man kan inte undgå att förvånas över att finansministern fann det lämpligt att under det ytterst abnorma läge, som världskriget medförde, försöka lösa ett skatteproblem som man knappast någonsin förut i något land vågat sig på ens i fredstid. Verkningarna visade sig omedelbart. Medan den odifferentierade tobaksskatten kunde framläggas redan i början av oktober och var slutbehandlad i utskottet på sex dagar och den odifferentierade vinskatten klarades på fyra dagar, vållade övriga skatter utskottet de största svårigheter, för att slutligen efter mycken tidsutdräkt i tre fall av fyra bli förkastade av riksdagen. Sålunda kunde exempelvis bensinskatten framläggas för riksdagen först den 17 november och av utskottet slutbehandlas först den 14 december. Hade samtliga propositioner i likhet med tobaksskatten gjorts odifferentierade, hade de säkerligen kunnat framläggas och behandlas lika snabbt som tobaks- och vinskatten, och cirka två månaders skatteuppbörd hade räddats åt statsverket. Den starka belastning av finansdepartementets arbetskrafter som självfallet måste bli en följd av svårigheten att konstruera differentierade skatter, torde också ha medfört att både krigskonjunkturskatten och omsättningsskatten fördröjts. Hade den enklare och mera naturliga skatteformen valts från början, hade säkerligen utan svårigheter både krigskonjunkturskatten och omsättningsskatten kunnat föreläggas årets lagtima riksdag, och därmed hade i fråga om den senare mycket väsentliga belopp räddats åt statskassan. Även med erkännande av finansministerns stora intresse att framskapa nya skattekällor, som torde vara obestridligt, måste man konstatera att hans handläggande av frågorna härvidlag varit mindre lyckligt och i varje fall alldeles för långsamt och därmed förlustbringande för statsverket.

Men ännu allvarligare betänkligheter resa sig, då vi komma till den andra frågan, nämligen vad som gjorts och göres för åstadkommande av besparingar i

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

utgifterna. Härvidlag är nämligen finansministern ytterligt summarisk. Han ställer i propositionen själv frågan om möjligheter till besparingar och ger omedelbart svaret att de begränsningar i utgifterna, som äro ekonomiskt och politiskt möjliga, icke äro av sådan storleksordning, att de kunna inverka på det statsfinansiella läget. Ingen skall förneka att nedskärningen av en budget är en utomordentligt svår och smärtsam procedur, men att det skulle vara omöjligt att beskära en under utpräglad högkonjunktur genom generös välfärds-politik ansvalld budget är väl ändå att vara för pessimistisk. Det är att ge upp på förhand. Det är, mina herrar, helt enkelt ekonomisk defeatism. I hela sin exposé har, såvitt jag kunnat finna, finansministern icke ens nämnt problemet indexlöner och sociala välfärdsanslag. Dessa frågor kunna dock icke alldeles förbises i nuvarande läge. Men alldeles särskilt starkt framträder kravet på sparsamhet och kontroll av medelsanvändningen för det område, som representerar största utgiftsökningen, nämligen den militära beredskapen, vilket redan har påpekats av den närmast föregående talaren. De militära utgifterna torde för innevarande budgetår kunna uppskattas till cirka 1.5 miljarder, och det är lätt att förstå vad en besparing här kan betyda. Även om de skildringar, som hemvändande värnpliktiga ge av hur medel och materiella resurser handhavas i det militära, äro högst betydligt överdrivna, så torde knappast någon våga förneka att de medel, som under sista året i så riklig mängd ha ställts till militära myndigheters förfogande, icke fått en i allo tillfredsställande användning. Vid bedömandet av dessa problem får man självfallet icke förglömma att de uppgifter, som de militära myndigheterna ha ställts inför genom den plötsliga ansvällningen av beredskapen och den allmänna upprustningen, ha varit av så omfattande art, att det har varit hart när omöjligt för våra mycket begränsade organisationer att bemästra dem. Men det är också klart, att då vi nu måste räkna med en fortsatt militär beredskap och upprustning av stora mått, måste här krävas framskapande av organ, som äro vuxna att handhava de ekonomiska problem som allt detta för med sig. Då finansministern förklarar att den militära beredskapens ram är så växlande och obestämd, att tillfälliga besparingar icke kunna utmynna i en bestämd behållning under längre tid, så tror jag att han vida underskattar vad en rationell modern organisation betyder vid en så omfattande medelsförvaltning som den militära i nuvarande läge. Det är oerhört svårt att våga sig på en gissning av vad som skulle kunna sparas, och jag vill till undvikande av missförstånd uttryckligen stryka under, att jag anser att en sådan besparing inte får gå ut över beredskapens effektivitet. Jag tror därför att de siffror som den föregående talaren rörde sig med — han talade om en besparing på en miljard — äro alldeles orimliga. Men jag skulle vilja påstå, att jag icke håller det för uteslutet att med en verkligt rationell medelsförvaltning besparingen, även med bibehållen effektivitet, kunde uppgå till belopp, som fullt motsvara vad vi vänta oss att få in av den nu föreslagna skatten.

Det är visserligen sant att regeringen har tillsatt en krisrevision för granskning och kontroll bland annat av den militära förvaltningen. Den torde säkerligen genom sina påpekanden ha gjort en betydande och värdefull insats. Men det räcker inte med påpekan det av brister. Det är nödvändigt att undvika de onödiga utgifterna i framtiden, och för den skull fordras planmässig och sakkunnig organisation. Det är här som man hade haft rätt att vänta att regeringen skulle ha satt in med allvarliga åtgärder, och jag hade verkligen för min del trott att så skett. Men efter finansministerns yttrande i den föreliggande propositionen har jag fått en beklämmande känsla av att vederbörande statsråd ännu icke riktigt gjort klart för sig, vilket utomordentligt stort och

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)
viktigt arbetsfält som här väntar dem. Arbetet är säkerligen svårt, men det är också i hög grad lönande. Att rationalisera medelsförvaltningen på det militära området är säkerligen en mycket mera lönande åtgärd än att försöka ytterligare dra till den mycket hårt ansträngda skatteskruben.

Men om man skulle följa den resignerade paroll, som faktiskt döljer sig bakom hela finansministerns framställning och som innebär: besparingar tjäna ingenting till, då är läget ytterligt allvarligt. Då har man i själva verket givit upp utan att ha provat alla möjligheter som stå till buds, och det stå vi enligt min mening icke till svars med. Vi måste enligt min mening på denna punkt handla. Regeringen måste, med finansministern i spetsen och främst sekunderad av försvarsministern, tillse att även besparingsskruben dras till lika väl som skatteskruben. Eljest glida vi hjälplöst och viljelöst in i inflationens malström.

Herr Karlsson, Oscar Gottfrid: Herr talman! Jag skall inte ge mig in på de penningpolitiska syftemålen med den föreliggande propositionen och de konsekvenser, som den väntas föra med sig eller kan föra med sig. Det har ordats tillräckligt mycket därom under dagens debatt. Jag skall bara yttra några ord om de bekymmer, som man får, när man tänker på möjligheten att kontrollera uppbörden av den skatt som är föreslagen att uttagas av den svenska allmänheten på detta område. Ingen är ju glad över att detta skatteförslag har behövt läggas fram, men omständigheterna äro sådana att man inte kan gå emot detsamma, utan vi måste tyvärr finna oss i denna nya form av skattläggning. Det är som sagt endast frågan om det sätt, på vilket skatten skall tas ut, som jag, herr talman, med några ord skall sysselsätta mig med.

Enligt den föreliggande propositionen skall skatten tas ut av detaljhandeln, och den skall göras »osynlig». Man skall med andra ord inte se, när man gör en affär, att det är en särskild skatt, utan den skall inarbetas i det pris som kunden har att erlägga för den vara som han tillhandlar sig. Jag kan inte, herr talman, underlåta att i detta sammanhang med bara ett par ord fästa uppmärksamheten vid det anförande, som för en stund sedan hölls av herr förste vice talmannen, då han talade om denna form av skatten och uttryckte sin tillfredsställelse över att skatten var osynlig, på sätt som föreslagits i propositionen. Han yttrade vidare, att den nog utan några större svårigheter skulle kunna inarbetas i prisen genom en försämring av varorna. Jag måste säga, herr talman, att jag något hajade till inför ett dylikt yttrande. Man skulle med andra ord få betala för en vara, som avsiktligt utsatts för försämring genom något förfarande av den som säljer varan, för att icke skatten skall synas. Jag måste reagera emot att man, på sätt som där skedde, förordar en sådan medveten försämring av de varor, som den svenska allmänheten behöver förse sig med för sin dagliga förbrukning.

Jag sade att kontrollen över uppbörden av skatten enligt mitt förmenande kommer att bli synnerligen besvärlig. När det gäller de olika former, under vilka skatten skulle kunna uppbäras, uttalar finansministern i propositionen beträffande möjligheten att låta skatten utgå på ett tidigare stadium, nämligen hos produktionen eller hos grossisthandeln, att det skulle medföra en fara för att man i de följande leden av handeln, hos mellanhänderna och detaljister, riskerar en prisförhöjning på grund därav, att mellanhänderna i sina kalkyler också skulle räkna på den till staten utgående beskattningen. Finansministern förmodar att man, när man har skatten osynlig, genom konkurrensen skall kunna åstadkomma att skatten rent av icke i sin helhet uttages av konsumenterna, utan att priserna kunna hållas nere, men jag tror att man

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

med samma fog kan säga att det skall finnas möjligheter att genom konkurrensen undvika den fara, som enligt de sakkunniga och enligt finansministern förefinnes i nyssnämnda hänseende. Det måste ovillkorligen vara en mycket stor fördel ur kontrollsynpunkt, om skatten uttages på ett tidigare stadium. Det blir då ett mycket mindre antal av skattebetalare. Dessa skattebetalare ha väl dessutom samt och synnerligen en ordnad bokföring, och på det sättet blir det mycket enklare för samhället att få ut den skatt som det av finansiella och andra skäl anses nödvändigt att uttaga av medborgarna. Men om skatten skall uttagas, såsom här är föreslaget, så må kammaren betänka att vi i detta land ha i runt tal 80,000 försäljningsställen, vilket betyder lika många upp-bördsmän. Och i dessa många försäljningsställen förekommer det försäljning av dels skattepliktiga varor och dels skattefria varor. Saken vore naturligtvis betydligt enklare, om det inte vore några varor som undantoges från beskattningen, men en sådan ordning vill ju inte finansministern och lika litet jag reflektera på. Ty det kan inte vara rimligt, såsom också tidigare sagts här, att skattlägga vissa för befolkningen och i alldeles särdeles hög grad för de stora familjerna oundgängliga förnödenheter, dagliga förbrukningsartiklar, livsmedel av skilda slag o. s. v. vilka ju även enligt förslaget skola undantagas från beskattning. Enligt mitt förmenande är detta fullkomligt riktigt. Men när alltså förhållandet är det, att en del varor skola vara skattefria och en del varor skattepliktiga, uppstå även därigenom oerhörda svårigheter att sköta kontrollen på tillfredsställande sätt. För de varuförmedlare som önska på det mest lojala sätt fullgöra sin skyldighet att betala skatt för den del av varuförmedlingen, som enligt samhällets beslut är skattepliktig, måste detta medföra väsentliga kostnader för kontrollen. Det måste betyda att för varje skatteperiod — enligt propositionen skall ju skatten inbetalas månadsvis — måste det ske en inventering av vederbörandes lager. En sådan inventering måste ju ta tid och alltså kosta pengar. Vem skall bestrida denna kostnad? Den måste ovillkorligen läggas på varorna, det kan man inte komma ifrån. Detta är enligt mitt förmenande en mycket stor nackdel med det föreliggande förslaget. Den utformning som förslaget fått och som gör det omöjligt att på ett effektivt sätt sköta kontrollen medför bland annat den nackdelen — och detta är enligt mitt förmenande det icke minst allvarliga — att en del personer, som inte alltid vilja vara lojala mot samhället, komma att utnyttja de möjligheter som finnas. Det är med andra ord farligt för folks moral att skapa ett system, som gör det lätt för dem att undandra sig de skyldigheter, som de enligt samhällets beslut äro underkastade.

Jag har, herr talman, velat peka på dessa förhållanden vid remissen av denna proposition. Utöver vad jag nu har sagt skall jag försöka att något utförligare utveckla mina synpunkter i en motion, som jag ämnar frambära i detta ärende i förhoppning om att utskottet, när det behandlar den föreliggande propositionen, skall taga all möjlig hänsyn till de erinringar emot propositionens utformning som jag här framfört.

Herr Björck: Herr talman! Att vårt lands köpmannakår med rätt stort bekymmer motser det åläggande som denna skatt för med sig, torde alla förstå. Vi ha under de senaste åren fått en hel rad lagar och förordningar, så att man ännu knappast hunnit sätta sig in i alla. Nu kommer man här och begär att vi skola bli skatteexekutorer åt staten, och vi måste böja oss för detta under nuvarande förhållanden, men utan bekymmer går det inte. En samvetsgrann köpman med en omsättning på t. ex. 100,000 kronor gör sig näppeligen större nettovinst än 8,000 à 10,000 kronor. Nu skola med den omsättning jag nämnde

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

5,000 kronor av detta netto levereras in till staten. Detta tar han igen av allmänheten, säger man. Ja, man tvingas att försöka göra det. Men i tider som de nuvarande, när prisskruven oupphörligt går uppåt, är det givetvis inte så lätt för en affärsman, en köpman, en hantverkare, att se, när han kan höja priserna så att han också själv får litet med.

Det är emellertid endast ett par saker som jag här skall uppta tiden med att påpeka. Jag beklagar att finansministern inte ansett sig kunna föreslå att skatten skulle göras synlig, såsom kommerskollegium har förordat. Kommerskollegium påpekar särskilt — jag vill stryka under det — att affärsmannen lätt frestas att avrunda skattebeloppet och priset uppåt, så att han skall vara på den säkra sidan. I stället för att debitera 5 procent kanhända han, om han är mindre nogräknad, lägger på 10 procent, och detta får givetvis den köpande allmänheten betala. Kommerskollegium framhåller ju att det vore ett skydd för konsumenterna, om skatten vore synlig, och det måste man hålla med om. Systemet tillämpas ju i flera länder, och det är rätt intressant att se att finansministern här påpekar, att man haft synlig skatt i Tyskland, men att den har blivit förbjuden där, liksom också helt nyligen i Norge. Ja, i Tyskland har man så många förbud, att det inte betyder så mycket, om man har ett mer eller mindre, och vilka som nu äro herrar i Norge, känna vi ju till. Jag hade väntat på exempel från flera länder, men några sådana ha vi inte sett i handlingarna eller i propositionen.

Så ber jag att få trycka på en sak, som i särskild grad intresserar mig. Det gäller nämligen trädgårdsodlingen, där jag brukar framhållas som en liten smula sakkunnig. I förordningens 2 § mom. c) se vi, att vid försäljning, som i ringa omfattning bedrives av lantbrukare, trädgårdsodlare eller fiskare med egna produkter, skall icke utgå skatt. Icke heller, såvitt jag förstår, skall skatt utgå vid torghandel. I de anvisningar, som vi ha här i propositionen och som väl få samma karaktär som förordningen, nämnas däremot bland de platser, som skola jämföras med butiker, även handelsträdgårdar. Det blir säkerligen mycket svårt för vederbörande och för dem som skola bestämma, när skatt skall utgå eller icke, att avgöra, hur här skall förfaras, när det i ena fallet säges att trädgårdsodlare, som sälja egna produkter i mindre omfattning, äro undantagna från beskattningen och att torghandel med dylika produkter också undantages, men det däremot säges, att om man säljer varorna i handelsträdgård, skall skatt påläggas. Det betyder således, att om en granne till trädgårdsodlaren vill gå och köpa i hans växthus, får han betala skatt, men väntar han till följande dag, då trädgårdsodlaren säljer på torget, behöver han inte betala skatt. Det blir en besvärlig tolkningsfråga, och jag vill hemställa till utskottet, att det söker rätta till detta i någon mån.

Vidare ber jag att få instämma med herr Nordenson däri, att om det icke generellt blir synlig skatt, men man i några branscher önskar att skatten skall utgå med ett synligt tillägg på notan eller kvittot, så bör detta också tillåtas. Vi veta alla med vilken tillfredsställelse vi se, att t. ex. betjäningssavgiften debiteras på notan när vi serveras eller att liknande tillägg göres på en hotellnota. Man finner det alltid trevligare, och jag är övertygad om att allmänheten kommer att tycka detsamma, om även skattebeloppet kommer att uppgöras på notan, när man gör en affär. Nu kan man invända — och det är även sagt i propositionen — att i många affärer säljes det för mycket små belopp. Ja, det bör ju, som kommerskollegium också påpekar, vara vederbörandes ensak, om de vilja skriva nota eller inte, när beloppet understiger en krona. Men annars är det ju inte så synnerligen besvärligt. Det förekommer ju numera rätt allmänt, att man skriver nota eller ger kvitto, vid inköp i butiker.

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Så säges det också på de håll, där man är för den dolda skatten, att affärerna komma att föra både skattebelagda och icke skattebelagda varor. Men det bör också vara lätt att på en nota först uppföra vad som är skattebelagt och tillägga skatteprocenten samt sedan uppföra de skattefria varor som försålts. Med litet god vilja är det inte alls någon svårighet, och jag är övertygad om att inte minst köparna komma att ha fördel av detta.

Detta är, herr talman, de erinringar som jag ville skicka med propositionen, när den nu remitteras.

Herr von Heland: Beträffande omsättningsskatten ha vi alltjämt motionsrätt här i kammaren, och jag skall därför nöja mig med att framhålla mina önskemål i den saken motionsledes.

Men, herr talman, det har under denna debatt förekommit många och långa utsvävningar. Det tyder väl på att man har ett allmänt önskemål att få debattera politiken i stort, och det kan ju ifrågasättas, huruvida det inte skulle vara synnerligen lämpligt att man fick en realdebatt om regeringspolitiken nu efter de val som skett. Jag åtminstone tycker att det skulle vara önskvärt att riksdagsmännen finge dels höra, hur regeringen i stort tänker föra sin politik, och dels att riksdagsmännen finge komma med de invändningar och önskemål, som man nu efter valet kunde ha på hjärtat.

Herr talman! Jag har närmast begärt ordet för att replikera herr Ohlin. Herr Ohlin kom ju som så ofta tidigare in på jordbrukspolitiken. Nu kan jag inte vara lika artig mot herr Ohlin som herr förste vice talmannen var i sin replik. Herr Ohlin använde samma argumentering som så många gånger tidigare, och då herr Ohlin och jag förut vid flera tillfällen debatterat jordbrukspolitik här i kammaren, skall jag beträffande det mesta av vad herr Ohlin sade hänvisa till tidigare riksdagsprotokoll, där jag riktat en gensaga mot herr Ohlin. Men det var ett par saker, som jag inte kan undgå att bemöta vid detta tillfälle. Herr förste vice talmannen har redan varit inne på en sak, nämligen när herr Ohlin ideligen ville göra gällande, att det är jordbrukarna som i nuläget få subvention. Det är det allmänna tal som man hör här i landet, att staten hjälper jordbrukarna så ofantligt mycket. Jag vore tacksam om herr Ohlin åtminstone i nuläget sätter sig in i hur frågan ligger till — om det verkligen kan anses att det är jordbrukarna som få all denna hjälp eller om det inte i stället är så, att priserna hållas nere, för att man skall hjälpa konsumenterna, och att vi redan äro i ett sådant tidsläge att jordbrukarna, om de sloge in på sådana vägar, skulle kunna föra en livsmedelspolitik, som vore för dem förmånligare, men kanske för konsumenterna mycket otrevligare. Det är alltså jordbrukarnas lojalitet, som för närvarande gör sig gällande i samhället.

Så kom herr Ohlin in på något som jag tyckte var synnerligen egendomligt. Herr Ohlin sade, att andra befolkningsgrupper skulle mycket villigt ta en sänkning av levnadsstandarden, om de vore säkra på att även jordbrukarna vore villiga att gå in för en sänkning av levnadsstandarden. Det synes mig, att det skulle vara önskvärt, att man kanske litet var satte sig in i vilken levnadsstandard den stora massan av jordbrukarna och arbetarna på landsbygden befunnit sig i före krisen och om det kan vara berättigat att komma med det önskemålet att dessa, som redan före krisen hade en så låg levnadsstandard, ytterligare skulle sänka sin levnadsstandard, innan de, som ha det bättre, skola behöva sänka sin. Landets jordbrukare äro givetvis beredda att ta sin skäliga andel av de bördor, som nu måste bäras av alla i det svenska samhället, men man må väl icke missförstå jordbrukarna, om de anse att det, även om statsmakterna tidigare icke tagit hänsyn till önskemålen, dock i nuläget

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

är önskvärt att åstadkomma rättvisa just beträffande dessa frågor. Nu är ju dock livsmedelsförsörjningsläget sådant, att samhället gör ännu mera oklokt än tidigare, om man inte låter det bli rättvisa och likställighet i samhället.

Herr Ohlin lade upp ett mycket stort teoretiskt program med ett system för fördelning av krisens bördor. Det är naturligtvis synnerligen viktigt, att man får ett så rättvist system som möjligt för bärandet av dem. Det ger jag herr Ohlin fullständigt rätt i. Men när det gäller livsmedelsförsörjningen, är väl detta dock i nuläget icke det viktigaste, utan det viktigaste är väl att man ser till, att man får fram livsmedel. Och jag tror, att man ännu icke inom statsmakterna har fått fullt klart för sig vilka åtgärder som äro nödvändiga för att åtminstone i någon mån göra landet självförsörjande beträffande livsmedel. Jag har sedan 1938 vid åtskilliga tillfällen försökt, tidigare förgäves, att få statsmakterna att inse nödvändigheten av att göra landet så självförsörjande som möjligt, och jag har med siffror visat att även i normala skördeår äro vi icke självförsörjande, även om det kan tänkas att vi i en krissituation få minska konsumtionen inom landet med cirka 20 procent. Ingångsläget vid detta krig var fördelaktigare än vid förra världskriget, därför att statsmakterna varit nog förutseende att gå in för stora reservförordslagringar. Det är tack vare dem som vi nu ha ett något så när tillfredsställande läge, vilket gör att man trots den mycket dåliga skörd, man kan säga den rena missväxt, som har förekommit, skall kunna klara sig åtminstone en tid framåt. Men, mina herrar, läget är betydligt allvarligare än kanske de flesta ännu så länge vilja tro. Det är alltså ur samhällets försörjningssynpunkt som jag vädjar till herrarna att se på dessa frågor just nu. Det förefaller mig, som om alla här närvarande böra kunna respektera det önskemålet, att man i första hand ser på livsmedelsförsörjningsfrågan. Det är där som även jag efterlyser, vad herr Ohlin förut efterlyste, en hushållningsplan. Jag beklagar att det tycks vara så, att man inte har — åtminstone har man inte velat visa den — någon bestämd hushållningsplan att gå efter, när det gäller folkförsörjningen. Det vore nog önskvärt att få en sådan plan, och herr talman, jag skall i en senare punkt på dagens föredragningslista komma in på en sådan detaljfråga.

Ja, herr talman, jag har här endast velat replikera herr Ohlin, därför att jag tyckte det var nödvändigt att på ett par punkter bemöta hans anförande i jordbruksfrågan. Jag vill ännu en gång försäkra, att åtminstone så långt jag vet äro jordbrukarna fullt beredda att taga sin del av de bördor, som framtiden kommer att lägga på samhället. Därom behöver icke herr Ohlin ha några som helst tvivel.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Jag vill genast förklara, att jag inte ämnar lägga mig i debatten angående omsättningsskatten, i varje fall inte i det nuvarande skedet. Emellertid ha här, som herr von Heland redan antytt, rörts upp alla möjliga frågor. Om man då får höra saker och ting, som man anser vara oriktigt uppfattade eller formulerade, och man inte säger någonting däremot, kan det hända att det kan tydas som om man godtagit dem.

Professor Ohlin har en ganska stor förmåga att kläda sina meningar i en mycket kategorisk form, även på områden, där man knappast kan räkna med att han kan vara så fullkomligt säker på att vad han säger är riktigt. Han nämnde här en serie saker, om vilka jag tyvärr måste säga, att det icke riktigt förhåller sig på det sätt som han ville göra gällande. Jag antecknade några av dem. Bland annat sade han, att det nuvarande läget för många jordbrukare medfört en oerhört stor försämring, för andra en något mindre och för vissa ingen försämring alls. Jag känner ganska många jordbrukare — jag vet nu inte om det är fler eller färre än professor Ohlin — men bland alla dem jag

Kungl. proposition ang. allmän omsättningskatt. (Forts.)

känner vet jag inte någon, om vilken det kan påstås att han kunnat undgå att märka en försämring under det senaste året, och de senaste månaderna i synnerhet. Att det skulle finnas någon jordbrukare, som inte fått vidkännas någon försämring, är ett på ett sådant rent undantagsförhållande grundat påstående, att man knappast kan säga, att det har någon som helst reell grund.

När professor Ohlin vidare förklarar, att livsmedelspriserna nu äro så höga, att någon ytterligare höjning överhuvud taget inte kan tänkas ske just nu, föranleder detta mig till den reflexionen: hur bar sig folk egentligen åt under 1920-talet? Då voro partipriserna till jordbrukarna i varje fall i stort sett vad de äro nu. Skillnaderna äro verkligen ganska små, och för vissa varuslag var det då rent av ett bättre pris. Jag har själv nyligen tittat i en gammal avräkningsbok, och jag såg att det var under många veckor, som priset på fläsk till jordbrukarna stod i 1 krona 85 öre, detsamma som det nu är i min hemtrakt. Detta var alltså inte någonting ovanligt under hela 1920-talet. Men det har tillkommit en omständighet, som jag berört här för någon tid sedan, och det är att distributionskostnaderna undergått en mycket stark ökning beroende på en mängd omständigheter. Det är kanske onödigt att upprepa dem alla, men jag kan ju bland annat nämna, att det numera skall vara finare kvalitet på allt möjligt. Det är vidare fördyrade omkostnader på grund av sociallagstiftningens bestämmelser, på grund av ökade löner till de anställda och på grund av allmänhetens krav på mycket bättre betjäning. Jag tror nästan att vi här ha att söka den egentliga orsaken till höjningen och mindre i att partipriserna till jordbruket skulle vara för höga. På många produkter tror jag för övrigt att inte heller minutpriserna nu äro högre än på 1920-talet. Men då var människornas inkomstnivå i allmänhet säkerligen lägre än nu. Det betyder alltså, att de då fingo lov att avsätta en större del av sina sammanlagda inkomster till livsmedel än vad de numera göra. Jag tror inte heller det är så alldeles säkert, att en måttlig förskjutning uppåt i livsmedelspriserna skulle medföra undernäring, som man velat göra gällande. Många människor tror jag rent av skulle kunna utan olägenhet äta något mindre mat än de göra — kanske det till och med skulle vara till fördel för icke så få.

Professor Ohlin nämnde vidare, att efterfrågan på en massa andra varor, exempelvis skor och kläder, skulle bli mindre, om livsmedelspriserna bleve högre. Ja, det är naturligen inte otänkbart, utan rätt sannolikt att så bleve fallet i en viss omfattning. Men å andra sidan, om hela den mycket stora grupp av människor i Sverige, som producerar livsmedel, skulle behöva göra detta med förlust, så kommer efterfrågan från deras sida på skor och kläder och allt annat att minska, och det slår till ganska mycket, det också, ty de utgöra en mycket stor grupp. Man måste taga med även detta i själva kalkylen, även om man inte säkert kan veta vilket som skulle betyda mest.

Det som förvånade mig särskilt mycket i professor Ohlins anförande var hans påstående, att en prishöjning på de av jordbrukarna producerade varorna icke skulle vara ett rationellt sätt att hjälpa jordbruket. Jag tror att alla andra sätt äro irrationella och att detta sätt är det mest rationella. Om man ginge så långt, att man skulle vilja ge endast de jordbrukare, som fått en särskilt svag skörd, större ersättning för sina produkter, så är det först och främst i praktiken tämligen ogenomförbart, även om man skulle försöka använda den metoden att ge dessa jordbrukare särskilt billiga fodermedel. Då det gäller en hel landsända, kan man kanske göra det, men man kan knappast differentiera priserna inom ett och samma område. Emellertid kan det också vara så, att om en jordbrukare får en mycket svag skörd, beror det ofta på att han skött sig sämre än andra. Han kan ha varit slöare, inte ha plöjt tillräckligt djupt, inte ha sätt i tid. Och då skulle man ju, emot den gamla liberalismens idéer,

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)
som väl åtminstone i någon mån måste influera på professor Ohlins tänkande, uppmuntra okunnighet eller bristande energi och arbetsamhet.

När professor Ohlin gör gällande att de stora jordbrukarna — jag förmodar han menar dem, som man brukar kalla storgodsägarna, sådana som jag och andra — inte borde få någon andel i den hjälp, som jordbruket i alla fall måste ha, är det ju klart att man på ett vis kan göra ett sådant påstående. Men ett sådant resonemang har många följder av ogynnsam natur. För det första komma de livsmedel, som de rena konsumenterna skola ha, alltså de, som icke ha jordbruk själva, huvudsakligast från de större och medelstora jordbruken. Det, som kommer från de mindre jordbruken, bidrar i mycket mindre mån, i tider som dessa i synnerhet, till jordbrukets överskott. Skulle man driva den princip för långt, som professor Ohlin här nämnde, skulle det medföra att konsumenterna finge mindre och mindre att äta. Vidare ha de flesta av de inom jordbruket anställda sin tjänst vid de större och medelstora jordbruken. Vid en förlustbringande drift skulle det inte kunna undvikas att för varje jordbrukare, som har anställda hos sig, uppstår problemet, huruvida han inte måste göra sig av med en del av sin personal. Han ställer sålunda folk utan arbete. Detta måste förekomma mindre vid de minsta jordbruken, men vid de större och medelstora bleve det en normal företeelse. Det måste anses vara ett för landet i sin helhet olyckligt förhållande, om det skulle gå på detta sätt i någon större utsträckning. Jag har velat framhålla denna synpunkt, som bör komma med i detta sammanhang.

Slutligen förklaras, att om löntagare och tjänstemän och konsumenter i allmänhet skola sätta ned sin levnadsstandard, så skola jordbrukarna också göra det. Jag vill inte säga detsamma som herr von Heland sade, eller att denna levnadsstandard är så låg förut, att den inte ytterligare kan sänkas. Jag skulle väl tro, att vårt land kan komma att gå emot sådana öden, att detta måste drabba också jordbrukarna, även om de haft det dåligt förut. Men vad jag inte kan godkänna, och det har jag också sagt för en tid sedan i denna kammardebatt, det är att man jämför en löntagares lön med ett näringsföretags inkomster. Ty ett näringsföretags inkomster, och alltså även ett jordbruks, som vi nu närmast tala om, användas icke i någon nämnvärd mån av näringsföretagaren att leva på. Särskilt i ett större företag är det en oerhört liten del av inkomsterna, som företagaren kan använda till sina personliga utgifter. Det mesta går till att täcka omkostnaderna, och bli inte omkostnaderna fullständigt täckta, kan man inte alls tala om någon levnadsstandard. Då får man leva på kredit så länge den räcker. Jämförelsen mellan ett näringsföretags inkomster och en löntagares inkomster håller inte streck. Det är först när man kommer över täckandet av utgifterna, som man kan börja tala om levnadsstandard för en näringsföretagare. Och vi ha nu faktiskt kommit så långt, att vi inte ha anledning att tala om någon levnadsstandard alls annat än på kredit, om det inte sker någonting till bättring av de nu rådande förhållandena.

När professor Ohlin efterlyste siffror eller utredningar, som visa att det verkligen inträtt en mycket stark försämring just nu, vill jag endast meddela att det finns åtminstone ett försök till en sådan utredning. Professor Ohlin ansåg de av lantbruksförbundet i våras framlagda indexkalkylerna vara en ganska god grund att utgå ifrån. Nu äro de fullföljda med hänsyn tagen till det läge, som senare uppkommit. Jag säger inte att denna utredning är utan vank och brist, lika litet som den av i våras. Det finns mycket stora anledningar att antaga, att där finnas felkällor. Men i den mån man i våras godtog den indexberäkning, som då var framlagd, får man åtminstone inte helt nonchalera den, som nu är gjord efter precis samma principer.

Lantbruksförbundet har räknat ut, att om man tar detta års skördekvant

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

titeter och multiplicerar dem med de priser, som nu äro rådande, och jämför resultatet med vad man skulle ha kommit till, om man gått ut från förra årets kvantiteter och nuvarande prisläge, så måste man konstatera en ofantlig minskning i de sammanlagda inkomsterna för jordbruket. Man kan givetvis invända, att det inte är riktigt att räkna med de nuvarande priserna, när det gäller förra årets kvantiteter. Men det är dock att märka, att de priser, som nu gälla, äro maximerade av statsmakterna. Min tro är, att även om vi hade haft förra årets kvantiteter, så hade det för jordbrukarna, om de fått sköta sin försäljning på egen hand, varit möjligt att uppnå ungefärligen det nuvarande prisläget på de flesta varuslagen — på en eller annan vara hade det kanske varit ett lägre pris, men på andra ett högre. Detta är ju ej av natur att kunna direkt bevisas, men om man utgår ifrån att det resonemang, som lantbruksförbundet fört, är riktigt, kommer man till det resultatet, att det fattas ungefärligen 375 miljoner kronor för att det svenska jordbruket skulle uppnå samma inkomstnivå som förra året.

Där finns vidare ett resonemang, som jag skall rekommendera professor Ohlin att taga del av, om det inte redan är gjort, och som går ut på att hela denna summa icke skulle behöva kompenseras. Enligt vissa beräkningar skulle man som ett lägsta resultat kunna säga, att det fattas 180 à 200 miljoner, som skulle fyllas i. Och detta kan ske antingen genom prishöjning eller genom subvention eller genom en kombination av bägge. Jag är närmast av den uppfattningen, att just en kombination är den väg som är mest framkomlig. Men att helt avstå från att göra vissa prisjusteringar tror jag skulle medföra ganska tråkiga konsekvenser ur mer än en synpunkt.

Jordbruksdebatterna återkomma ju med ganska jämna mellanrum, och ett faktum är att de ofta äro ganska teoretiska, liksom även resonemangen om den allmänna politiken. Jag tror att det är skäl att en liten smula varna för att sätta allt för stor tilltro till teorierna, utdragna till sin spets, och att tro för mycket på deras allmängiltighet, när det gäller att omsätta dem i praktiken. Och både till professor Ohlin och i viss mån till finansministern i anledning av hans utläggningar i denna proposition och många gånger tidigare skulle jag såsom en i näringslivet praktiskt sysselsatt man vilja säga, att det händer så mycket utöver vad man kan räkna ut och att människornas sätt att reagera är en irrationell faktor, som inte får rum i teorierna. Därför måste man taga ganska stor hänsyn till hur det kan komma att gestalta sig, när saker och ting skola föras ut och omsättas i den värld, som utgöres av vårt näringsliv. »All teori är grå, men grönt är livets friska träd.» Det måste understrykas, att man mer än vad som hittills har skett bör taga hänsyn till hur det ena och det andra verkar i praktiken. Jag tror att mycket av det, som hittills är gjort, och kanske ännu mer det, som skall göras, kommer att verka så, att det inte blir tillräckligt mycket producerat i landet och att arbetslösheten blir större än vad som behöfve bli fallet. Vårt lands försörjningsläge kan alltså överhuvud taget påverkas i negativ riktning, om man griper in alltför mycket och alltför hårt och om man teoretiserar alltför mycket. Att finna en lämplig medelväg är givetvis en svår uppgift, men det är nödvändigt att tänka något även på det praktiska genomförandet, på människornas sätt att reagera och på nödvändigheten av att det tekniska utformandet inte blir för svårmanövrerbart. Det tror jag är någonting så viktigt, att det inte är ur vägen att man säger det i denna debatt.

Herr Bondeson: Herr talman! Sedan jag begärde ordet, ha många talare yttrat sig, och som så ofta händer har nu den, som kommer i slutet av debatten, inte mycket att tillägga.

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

I dagens debatt har med rätta talats om nödvändigheten av en ökad produktion. När man då granskar den proposition, som föreligger, vill man gärna se efter på vad sätt de varor, som ge oss möjlighet att öka vår livsmedelsproduktion, beskattas eller icke beskattas. Jag har stannat inför några saker, som man kanske inte utan vidare kan låta passera.

Man lägger då först märke till att utsäde kommer att beskattas. Vi jordbrukare veta alltför väl, att om vi skola få en rik skörd, kräves det en väl-skött jord, men också ett gott utsäde och dessutom gödningsmedel. Gödningsmedel äro enligt § 2 fritagna från beskattningen, men så är icke förhållandet med utsädet. Vi veta mindre än någonsin förut, om utsädet under det år, som stundar, kommer att bli dyrare. Går jag ut ifrån att en säck havre kommer att kosta ungefär 40 kronor, så blir det en beskattning på densamma med 2 kronor, vilket motsvarar ungefär 4 kronor för utsäde per hektar. Det är måhända inte något större belopp, men den som skall gå att så ett gott utsäde kanske gör den reflexionen: »Varför skall jag köpa ett så dyrt utsäde? Jag använder av mitt eget utsäde i stället.» Vad blir resultatet? Jo, oftast en mindre skörd, och detta drabbar ju hela vår livsmedelsproduktion. Jag vill ställa den frågan: varför skall utsädet föras in under beskattningen, när detta icke är fallet med gödningsmedlen?

Längre fram i propositionen, då det är tal om mejeriprodukterna, finner man att med rätta mjölk, smör och grädde icke skola beskattas. Men jag måste åter ställa en fråga: varför skall ost beskattas? Herr statsrådet förklarar på ett ställe, att det är därför, att det är så svårt att dra en gräns mellan hushållsost och delikatessost. Som osttillverkare här i landet vet jag, att den ost vi framställa till nästan hundra procent består av sådan ost, som herr statsrådet kallar för hushållsost och som vi tillverkare i dagligt tal kalla matost. Vad han betecknar som delikatessost är säkerligen den, som importeras. På denna ost är lagd en viss tull och även en viss avgift, och man må gärna för mig höja både den tull och den accis, som nu utgår. Men den ost vi tillverka inom landet vid våra välutrustade mejerier bör icke beläggas med skatt. Konsekvensen kan annars bli, att lantbrukaren själv slår sig på att göra ost. När mul- och klövsjukan gick nere hos oss i Skåne, måste lantbrukaren i detta nödläge göra ost, så att han är van att göra det. Men vad blir resultatet? Jo, medan det vid ett modernt mejeri går åt 10 eller 11 kilo mjölk för att framställa ett kilo helfet ost, så går det hos lantmannen, med den primitiva materiel han förfogar över, åt kanske 15 kilo mjölk. Man spiller sålunda bort fyra kilo, och det betyder att femtio procent mer mjölk går åt för att producera ost hos lantmännen än vid mejerierna. Jag ber att utskottet beaktar den saken, då det går att behandla detta ärende.

Till sist finner man på sidan 11 i propositionen vissa varor uppräknade, som icke äro att räkna såsom butiksvaror och därför undantagna skatten, däribland hästar, hundar och boskap. I fråga om ordet »boskap» tillät jag mig ställa en fråga till sekretariatet, som också varit vänligt att fråga den, som skrivit propositionen, huruvida i detta ord även ingå svinkreatur. Så lär icke vara fallet. Enligt den proposition, som föreligger, skulle sålunda en avelshingst och en avelstjur vara fria från beskattning, men icke en avelsfargalt. Man kan ju tycka, att det här icke gäller så stora värden. Men för konsekvensens skull borde ingen skillnad ha gjorts i fråga om avelsmaterialet, när det gäller det ena eller det andra djurslaget.

Jag skall, herr talman, icke vidare förlänga debatten. Jag uttalar endast den önskan att utskottet, när det går att behandla propositionen, måtte vara vänligt att taga i beaktande vad jag här i korthet anför.

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Herr Ohlin: Herr talman! Det tycks råda någon oklarhet rörande meningen med hela denna debatt. En eller annan talare har betecknat det anförande, som jag tidigare hållit, såsom något utsvävande från det egentliga ämnet. Jag tror att här föreligger ett rent missförstånd. Jag erinrar herrarna om att när herr Sam Larsson vid remissdebatten i augusti uttryckte det önskemålet, att det vid ett senare tillfälle skulle bli möjlighet att dryfta den ekonomiska politiken i dess helhet, så förklarade finansministern, att han gärna skulle erbjuda riksdagen ett tillfälle därtill senare i samband med någon proposition, till vilken man kunde anknyta reflexioner om denna ekonomiska politik. Finansministern har sedan till åtskilliga ledamöter av kamrarna privat uttalat, att här är nu ett tillfälle att taga upp till diskussion den ekonomiska politiken i allmänhet, ty regeringen har nu presenterat en så allmän inledning till propositionen, att man därtill kan knyta egentligen vad man vill.

Alltså har denna remissdebatt, såvitt jag kunnat fatta, icke varit avsedd att närmast belysa själva omsättningsskattens detaljer ehuru det kan vara nyttigt att så sker, men, — man blir ju i tillfälle att närmare diskutera den saken, när utskottsbetänkandet en gång föreligger. Här är i minst lika hög grad avsikten att ge riksdagen ett tillfälle att beröra det stora sammanhanget mellan den ekonomiska politikens olika sidor. Och jag måste för min del understryka, att om man skall diskutera omsättningsskatten, kan man knappast göra det utan att taga hänsyn till hur den verkar på levnadskostnaderna, och då är det heller inte möjligt att underlåta att beakta, huru andra statliga åtgärder, t. ex. en höjning av livsmedelspriserna, inverka på levnadskostnaderna. Därför är sambandet mellan en allmän omsättningsskatt och priserna på livsmedel mycket intimt, ja, mer intimt än kanske mellan några andra delar av den ekonomiska politiken.

Herr Gränebo gjorde det uttalandet, att det inte är riktigt att säga, att det är en subvention åt jordbruket, när staten ger så och så många tiotal miljoner kronor till jordbrukets regleringskassor, vilka sedan utbetalas i form av högre priser på produkterna än vad jordbrukarna annars skulle få, t. ex. på mjölken. Nej, förklarade herr förste vice talmannen med instämmande senare av herr von Heland, det är en subvention åt *konsumenterna*. Den saken kanske vi inte skola behöva strida om. Ty läget är väl det, att man med hänsyn till jordbrukets situation vill höja salupriserna för livsmedel, alltså de priser, till vilka jordbrukarna sälja, men man vill också med hänsyn till konsumenterna icke höja de priser, till vilka konsumenterna köpa, och därför satsar staten mellanskillnaden. Såvitt jag förstår, sker detta av hänsyn såväl till jordbrukarna som till konsumenterna. Nu tillägger visserligen herr von Heland, att vi kommit i det läget, att jordbrukarna även utan statens medverkan skulle kunna taga ut dessa högre priser. Det ligger mycket i det resonemanget. Men jag undrar, om man här får diskutera den statliga politiken så mycket med hänsyn endast till det aktuella läget och helt glömma bort, att förutsättningarna för den statliga jordbrukspolitiken under många och långa år ha varit helt andra.

När herr von Heland frågade, om det var berättigat att de, som arbeta inom jordbruket, skulle sänka sin levnadsstandard långt innan alla andra, som ha mycket bättre råd och möjligheter, få göra det, så skulle jag vilja svara, att det är en ganska överflödig fråga; ty mig veterligen har ingen här i kamraren antytt någonting sådant. För min del framhöll jag mycket tydligt, att alla grupper måste inskränka konsumtionen. Och jag sade också tydligt, när jag begärde siffror som visade, att jordbrukarna sänkt sin standard, att jag

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

var övertygad om att jordbrukarna fått väsentligt inskränka sin konsumtion, men att det är nödvändigt att man får siffror, som visa detta på ett sådant sätt, att arbetare och tjänstemän verkligen känna sig övertygade. Jag skall strax komma till herr Mannerskantz' kalkyler härvidlag, vilka knappast föreföllo tillfredsställande.

Jag måste med glädje notera, att herr förste vice talmannen ansåg att den anda, i vilken jag hade diskuterat jordbruksproblemen, gav möjligheter att komma överens. Och jag skulle gentemot den något kritiska uppläggningsen av herrar von Helands och Mannerskantz' anföranden vilja framhålla, att jag nog tillhör de icke-jordbrukare i denna kammare, som äro villiga att gå längst, när det gäller att ge ett stöd åt jordbruket på grund av det läge som den svaga skörden medfört. Men sedan kunna vi ha delade meningar om på vilka vägar detta stöd bör lämnas och i vad mån det bör fördelas si eller så mellan större och mindre jordbrukare.

Herr Mannerskantz började med att mycket allvarligt tillrättavisa mig för att jag skulle ha misstagit mig i fråga om vissa faktiska förhållanden. Det lät mycket olycksbådande. Jag får ju erkänna, att jag i fortsättningen lugnade mig en hel del, när jag fann att det bara var fråga om en sak, nämligen att jag skulle ha påstått att det fanns en del jordbrukare, som fått en katastrofal minskning av sina inkomster, andra som fått en ganska stor minskning, men ytterligare andra som inte fått någon inkomstminskning alls. Nu förklarade herr Mannerskantz, att sådana djur finnas inte. Jag vill då erinra herr Mannerskantz om en sak, som jag tror att herr Mannerskantz vet kanske bättre än någon annan i denna kammare, eller åtminstone lika bra, nämligen att de svenska jordbrukarna sälja en hel del ved och att det finns ganska många jordbrukare, som verkligen fått en inkomstökning genom att de kunnat sälja ved till relativt höga priser. Denna inkomstökning, om vilken jag ju inte har något statistiskt material just nu, skulle jag tro kompensera inkomstminskningen på andra punkter åtminstone för en del jordbrukare, som fått relativt skapliga skördar. Jag tror att herr Mannerskantz är liksom jag härvidlag i avsaknad av statistiskt material som kan ligga till grund för sådana tvärsäkra påståenden, som dem herr Mannerskantz för en stund sedan förde fram.

Herr Mannerskantz utgick också från en olycklig förutsättning, när han gjorde gällande, att jag skulle ha sagt, att livsmedelspriserna inte alls få höjas ytterligare. Jag aktar mig noga för en så doktrinär ståndpunkt. Det är alldeles klart, att det kan finnas skäl för vissa justeringar. Jag nämnde det, därför att jag menar, att priserna ha stigit så väsentligt, sedan vi senast debatterade saken i början av augusti, att betänkligheterna mot fortsatt stegring nu måste vara större än då, och därför tror jag inte några väsentliga prisförhöjningar vara tillräddiga. Det var inom ramen för detta uttryck, som herr Mannerskantz får lov att söka den ståndpunkt, som jag vågar förfäktat. Men jag vill understryka, att i den mån man med prisrabatter på mjölk och annat sörjer för att de fattigaste konsumenterna inte bli belastade, i samma mån minskas betänkligheterna mot att höja priserna för resten av befolkningen. — Beträffande frågan om siffror, som visa, att jordbruket lidit en inkomstminskning, vill jag peka på en sak, nämligen att man får skilja på å ena sidan en kostnadsstegringskalkyl av den art, som framfördes i våras för jordbrukets del och som industrierna få lov att presentera för priskontrollmyndigheterna, och å andra sidan en kalkyl av den art, som lantbruksförbundet nu har presterat med sin famösa slutsats om de 375 miljonerna. När man undersöker kostnadsstegringen, sker det per enhet av produkt vid normala produktionsvolymer. Inom industrien tillåter inte priskontrollen, att man, om man minskar

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

produktionsvolymen, får slå ut de allmänna kostnaderna på den mindre produktionsvolymen och ta ut så mycket mer kostnad på varje enhet. De kalkylerna äro principiellt avvisade inom svensk näringspolitik tills vidare. Lantbruksförbundets kalkyl i våras var en beräkning, där man med utgångspunkt från en normalproduktion jämförde stegringen av produktionskostnaderna med produktpriserna. Då visade kalkylerna, att man tack vare höjda produktpriser fått något mera än kompensation för ökade produktionskostnader. En likadan kalkyl har nu mig veterligen inte gjorts. Man får här bortse från själva skördeminskningen — som är en katastrof av samma art som att vissa industrier fått reducera produktionen till hälften — och den saken får enligt min mening behandlas alldeles för sig. Det är beträffande den jag vågar hävda, att det är lämpligt att söka kompensera en svag skörd så, att man inte ger mest pengar till sådana jordbrukare, som ha en god skörd, och minst till sådana, som ha sämre skörd. Jag tror att det är nödvändigt att skilja på dessa båda sidor av problemet. När lantbruksförbundet säger, att det föreligger en inkomstminskning av 375 miljoner, är det så, som herr Mannerskantz själv medgav, att detta icke är en verklig inkomstminskning, utan en minskning i förhållande till den högre inkomst än den verkliga, som man räknat fram att man skulle ha haft i fjol, om man hade fått högre priser. Man kan roa sig med att göra sådana kalkyler litet till mans, men jag måste säga, att jag tycker att de ha väsentligen propagandistiskt värde. Jag skulle därför mycket gärna se, om lantbruksförbundet ville komplettera dessa sina kalkyler med kalkyler, baserade på samma principer som den beräkning, vilken gjordes i våras.

Sedan säger herr Mannerskantz, att om man inte höjer priserna för allt, utan försöker ge de jordbrukare stöd, som bäst behöva det, stimulerar man inte folk till att sköta sig, ty att man får en god skörd, beror mycket på hur man sköter sig. Men här är det fråga om en ren krisåtgärd, som väl inte skall behöva fortvara under så många år framåt. Det är dessutom inte frågan om att folk skall få full kompensation för att de fått t. ex. halv skörd mot den vanliga. Jag tror, att de även i fortsättningen komma att ha all anledning att söka sörja för att få så gott skörderesultat som möjligt. Den farhågan, att folk skulle slå sig till ro med att staten skall övertaga alla risker och de skola få det lika bra ändå, tillhör de mera överflödiga, vare sig man betecknar den som praktisk eller teoretisk, vilket förefaller mig vara en ganska oväsentlig sak.

Herr Mannerskantz uttalade till sist i detta sammanhang, att om jordbrukarna bara fått sköta sig själva på egen hand, skulle de ha haft högre priser på sina produkter. Jag tror att det i detta yttrande ligger något väsentligt av den stämningsbakgrund, som vi måste räkna med hos såväl några av dem, som här talat för jordbrukarna, som hos många andra jordbrukare, men jag vill därtill erinra om att vi ha under tio år eller något i den stilen haft ett sådant prisläge, att Sveriges jordbrukare ha haft anledning att vara glada över att staten inte har låtit dem få sköta sig själva, utan har sörjt för högre jordbruksproduktpriser. När kriget är slut, kunna vi kanske komma tillbaka till ett läge, där Sveriges jordbrukare äro mycket glada över att prisbildningen inte får sköta sig själv under trycket av en internationell konkurrens. Och om Sveriges jordbrukare i dag acceptera, att det statliga ingripandet sker med avvägande av såväl jordbrukarnas som andras intressen, förefaller detta vara endast rimligt, och jag vill med största tillfredsställelse konstatera, att jag tror, att vi nog i grund och botten äro alldeles överens om den saken. Herr von Heland antydde i själva verket något i den riktningen. Jag tror, att just i Sveriges jordbrukares goda vilja att acceptera denna utgångspunkt ligger

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

en av de viktigaste förutsättningarna för att det skall vara möjligt att uppnå en uppgörelse rörande hur krisbördorna skola fördelas.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag beklagar att jag varit bunden vid diskussionen i andra kammaren så länge, att jag inte kunnat höra mer än inledningsanförandena här. Men såvitt jag av dessa kan döma, tycks det inte råda några särdeles mycket delade meningar om vilka linjer man skall följa i fråga om finansieringen. Diskussionen har här tydligen i stor utsträckning rört sig om det problem, som herr Ohlin tog upp, då han förde över frågan till hela det så att säga folkhushållningsproblem, som jag ju inte kan anse att det finns någon direkt anledning att ta upp i denna inledning till propositionen om omsättningsskatt. Men jag skall ändå säga några ord om själva den tankegång, som ligger bakom detta förslag, så mycket mer som det ju har blivit utsatt för ganska mycken kritik. Jag vill inte säga att det skett till min ledsnad, ty med den tveksamhet, som jag alltid har hyst om en utvidgning av konsumtionsbeskattningen, är det bara uppmuntrande att se, hur mycket klarare man på olika håll nu märker svagheter i en allmän konsumtionsbeskattning, än man kanske tidigare har gjort.

Det är inte bara så, att en sådan konsumtionsbeskattning leder till svårigheter för de sämst ställda, som skola betala en del av skatten, utan den har naturligtvis ogynnsamma verkningar även inom det s. k. näringslivet. Emellertid har man ju försökt att delvis mildra de socialpolitiskt ogynnsamma verkningarna genom att göra undantag från den lista av varor, som skola beskattas, och som läsarna av propositionen ha märkt, har det inte varit finansdepartementet främmande, att man skulle kunna gå ännu något steg i riktning mot att undantaga ytterligare sådana varor från beskattningen. Man har inte vågat göra detta av praktiska skäl, men av själva motiveringen, nämligen att det är en från socialpolitisk synpunkt sett ogynnsam skatt, som här pålägges, är det ju uppenbart att man gärna skulle ha gått längre. Å andra sidan kanske jag skall tillägga, att denna allmänna konsumtionsbeskattning så tillvida skiljer sig från en del av de konsumtionsskatter, som vi tidigare haft, att den ju avser att drabba över ett mycket stort fält. Folk får ju betala skatten efter sin konsumtion, och eftersom det ju ändå inte är på det sättet, att de allra sämst ställda skulle konsumera den största delen av varorna i samhället, utan den största delen av konsumtionen faller på folk, som inte äro i denna sämsta ställning, där låt mig säga denna tredjedel, som herr Ohlin talade om, befinner sig, är det uppenbart att man redan på denna punkt får göra en viss skillnad mellan en skatt som denna och sådana skatter, som falla t. ex. på livsmedel, särskilt som livsmedlen i viss utsträckning äro undantagna. Men att den ändock har ogynnsamma verkningar eller, för att tala rent ut, att den delvis får tagas ut av folk, som egentligen inte har råd att betala någon skatt, är jag den förste att erkänna.

De vägar, på vilka man kan kompensera dessa ogynnsamma verkningar, äro flera. En av dem är den, som herr Ohlin omnämnde, att genom statsingripande låta vissa nödvändighetsvaror komma en viss del av befolkningen till godo för lägre priser. Det är sålunda, som ju herr Ohlin själv nämnde, inte någon ny väg att slå in på att man rabatterar inköp av vissa livsmedel, men frågan är, om inte vissa av dessa livsmedel kunna hållas nere i pris för hela befolkningen. Det förefaller som om man lättare skulle kunna komma fram till den subventionering av mjölpriserna och därigenom av brödpriserna, som under en tid har ägt rum, på den vägen att man gör mjölet billigare för hela folket i stället för att på den punkten införa en särskild ransonerings och rabatterings för de sämst ställda. Man kanske där får välja andra vägar t. ex.

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

i fråga om smöret också i fortsättningen. Huruvida det har mera praktiskt värde att ransonera och rabattera mjölk för en del familjer, kan ju vara en fråga för sig — man kan möjligen nå samma resultat genom att hålla fettet nere i pris. Det hör till de praktiska frågor, som ingen vägrar att taga upp till diskussion, när det gäller att välja den väg, på vilken man bäst skall komma fram. Emellertid innebär detta att dels de skattebelopp, man får in, bli mindre och dels statens utgifter för dessa sociala ändamål ökas. Och därmed är jag framme vid den invändning, som jag inte vet om den har kommit även i denna kammare, men som jag förmodar att den gjort på samma sätt som den kommit i andra kammaren, nämligen att man inte känner sig tillfredsställd med det sätt, på vilket frågan om begränsningar i statens utgifter äro behandlade i denna proposition.

Man har då förbisett att frågan om begränsningar i statens utgifter i detta sammanhang inte kommer upp mer än på en enda punkt, nämligen den, när det visar sig vara så svårt att skaffa de nödvändiga medlen, att man får resonera om höjda skatter, när man får ställa frågan, huruvida det verkligen är möjligt att fylla ut det man inte får in i skatter eller genom frivilliga lån, ja, när man till och med i sanningens intresse, som jag här gjort, ställer läsaren inför den möjligheten att det inte längre går att på den frivilliga lånevägen få ut allt vad som behövs. Och då ställa naturligtvis åtskilliga den frågan: Kan man inte lätta dessa finansieringsbesvärigheter, kan man inte komma ifrån risken av en inflation, kan man inte komma ifrån höjda skatter genom att i stället hålla nere statens utgifter? Och det är i detta sammanhang som det — jag vill inte säga är av underordnad betydelse utan — icke är av någon betydelse alls, huruvida man på ett område kan minska på en eller annan miljon eller ett eller annat tiotal eller kanske, skulle jag vilja säga, ett hundratal miljoner, om det vore möjligt att göra det, därför att storleksordningen av detta finansieringsproblem icke beröres därav. Utan tvivel skulle de största besparingar kunna ske, om man kunde finna något sätt att mera effektivt använda miljonerna till det militära försvaret. Om någon kunde visa på ett sätt, genom vilket man för samma summa kunde nå större effekt, skulle det ju kunna tänkas, att man kunde hålla utgifterna nere, men jag är ganska övertygad om, att vi på den vägen ändå inte skulle komma till lägre beräknade belopp för de militära utgifterna.

Jag är övertygad om att den allmänna opinionen i det läge, i vilket vi befinna oss, kommer att kräva, att så mycket, som vi överhuvud taget kunna tillhandahålla av materiella försvarsmedel ur vårt näringsliv, skall tillhandahållas. Även med den mest energiska besparingsaktion på det militära området skulle det icke, tror jag, vara möjligt att säga att jag skall räkna ned försvarsutgifterna under det nu löpande budgetåret eller i fortsättningen med något hundratal eller några hundra miljoner. Det vore inte riktigt att säga det, därför att det vore att bedraga sig själv.

Finns det då något annat område, där besparingar kunna göras? Det andra stora området för statsutgifternas utsvällning har varit just det sociala. Det är möjligt, att man fortfarande på en del håll lever i den föreställningen, att det skulle kunna göras radikala nedskärningar på detta område. Jag är för min del övertygad om att det inte går, såsom jag har skrivit i propositionen, med de begränsningar, som äro »ekonomiskt och politiskt möjliga». Jag tror att sammansättningen av den svenska riksdagen är sådan och att det svenska folkets uppfattning är sådan, att man hellre påtar sig den nödvändiga bördan i form av ökade skatter än skär ned på dessa sociala utgifter, som verkligen betyda något — jag talar inte om småutgifter, om vilka man kan ha delade meningar.

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Denna min uppfattning stärktes ytterligare, när jag hörde t. ex. herr Ohlin tala om en ytterligare subventionering av de mindre bemedlades livsmedel. En talare i andra kammaren har varit inne på samma linje. Jag hoppas, att denna linje i stor utsträckning skall vinna allmänt gillande, men den måste innebära, att det inte kan bli tal om några nedskärningar i statens utgifter på detta område.

Vad som sedan återstår är vad man kallar i vidsträckt betydelse förvaltningen, och det är ju möjligt att den svenska förvaltningen i vissa hänseenden är traditionsbunden och kanske skulle kunna göras om i förenklade, affärs-mässiga former, om man kunde förmå några framstående organisatörer från det enskilda näringslivet att ta saken om hand för att undersöka, om man skulle kunna göra en effektiv affärsorganisation i stället för den förvaltningsorganisation, som vi hittills haft. Men att man där kommer att stöta på inte bara gammal tradition och slentrian utan också det hos svenska medborgare mycket djupt rotade kravet på trygghet, när det gäller de offentliga besluten och att man skall ha alla möjliga rättigheter att klaga över besluten och att få dem utredda på grundligaste sätt, det är jag övertygad om, liksom om att det kommer att heta, att man skulle omstörta hela vårt gamla lagsamhälles traditionella former. Det är i alla hänseenden möjligt att man skulle kunna göra icke obetydliga inskränkningar därvidlag, om man tillätes taga upp saken från botten. Men vi få komma ihåg, att hela förvaltningen bara representerar en liten del av statsutgifterna, om man nämligen bortser från de löner, som betalas. Om man vill gå på den linjen att man säger: »Skär ned lönerna i statens tjänst», kan man göra ganska betydande besparingar, men det är ingen beredd att göra, utan man är tvärtom beredd att resonera om i vilken utsträckning statens tjänare skola få kompensation för fördyring av levnadskostnaderna. Om man bortser från detta och tänker på antalet människor, som äro sysselsatta i förvaltningen i vidsträckt betydelse, finner man, att det inte är större än att till och med mycket radikala nedskärningar icke skulle medföra en sådan utgiftsminskning, att den ändrade storleksordningen hos finansieringsproblemet, och detta så mycket mindre som vi leva i en tid av utsvällning av statens uppgifter. Det är inte bara den s. k. extraordinära krisförvaltningen, som kräver nya miljoner, utan på den ena punkten efter den andra i den ordinarie förvaltningen ha prisåtgärderna lett till en ansvällning av arbetet, som måste ha sina konsekvenser. Det högsta — och jag skulle tro, att det är utopiskt redan det — jag kan tänka mig att man kan komma till är, att denna förvaltning kan fylla de nya ökade uppgifterna utan utökning av personalen. Men det betyder sålunda att det på detta område inte finns någonting att ta för dem, som hoppas, att man genom nedskärning av utgifterna skall komma till ett mindre bekymmersamt statsfinansiellt läge. Det är hårt att säga detta och det är mången, som anser det skadligt att säga det, men jag tror att jag är skyldig att säga det.

Jag har under så många år haft anledning att tala om dessa ting, och jag har ständigt och jämt sagt detsamma, men man har inte blivit övertygad, utan man har kommit tillbaka till samma allmänna talesätt. Jag har sagt, att den, som kan visa på en väg och peka ut vad som skall skäras ned, må göra detta. Men var och en kan inte komma ifrån sin egen uppfattning om läget och om vad som är möjligt, och den uppfattning jag har är, att i detta läge vinner man inte någonting av sådan omfattning i fråga om nedsatta statsutgifter att man därigenom på något sätt befriar oss från de problem, som äro uppdragna i den allmänna inledningen i fråga om finansieringen av statsutgifterna. Den är för den nuvarande diskussionen det enda väsentliga, såvitt jag förstår, och därför kommer jag tillbaka till frågan om hur pengarna skola anskaffas.

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

När jag i det avseendet fört åt sidan frågan om de kapitalutlägg, som staten kan bli tvungen att göra, har jag gjort det, därför att dessa kapitalutlägg måste anses vara av helt annan karaktär än de vanliga statsutgifterna. Dessa kapitalutlägg äro inte tänkta såsom någonting annat än en substitution, d. v. s. en ersättning för de kapitalutlägg, som man under andra förhållanden kunde vänta att enskilda företagare skulle göra. Om man kunde förutsätta, att, trots osäkerheten om framtiden i detta läge, den enskilda företagsamheten alltså skulle vara tillräcklig för att hålla vårt näringsliv i gång så att sysselsättningen bleve fullständig, så är det ju alldeles uppenbart att det behövs kapital för att göra detta. Och jag har trott, att man kommer kärnan i den nuvarande diskussionen närmast, om jag förutsätter, att en sådan företagsamhet inom det enskilda näringslivet finns. Då ställer jag frågan: Är det någon, som i detta läge vill hindra enskilda företagare från att hålla sysselsättningen fullt vid makt? Om det skulle visa sig att det finns så djärva företagare inom byggnadsindustrien, att de, trots alla svårigheter med räntor och materialpriser och en oviss framtid, skulle vilja sätta i gång byggnadsföretag och om de på egen hand kunde skaffa sig de nödiga medlen, skulle då statsmakterna ingripa för att säga: »Här finns inte tillräckligt kapital, det är risk för att detta skall leda till inflation, bankerna äro tydligen alldeles för villiga att lämna krediter, o. s. v.» Jag kan beträffande vilket annat område som helst upprepa samma fråga: om det verkligen vore så, att den enskilda företagsamheten kunde fylla ut det som behövs för att hålla verksamheten i gång, är det rimligt, att statsmakterna skulle på olika sätt ingripa för att skapa en stagnation, därför att det på grund av den stora enskilda företagsamheten finns en risk att det kan bli prisstegring och inflation? Jag tror inte det, utan jag tror, att man i stället skulle se till på vilka vägar man skulle kunna åstadkomma en ökning av de nödiga sparmedlen. Jag kan inte se att fallet blir annorlunda, när vi i detta läge finna, att enskild företagsamhet i viss utsträckning inte kan sätta hela produktionsmaskineriet i gång.

Någon har frågat, vad som menas med att på detta sätt staten skulle övertaga risker eller lämna det nödiga kapitalet. Jag kan ta ett enda stort exempel. Om det avslutade Rysslandsavtalet leder till de avsedda konsekvenserna, d. v. s. en utökning på vissa områden av den svenska produktionen, innebär detta ju att det är staten, som faktiskt levererar det nödvändiga kapitalet. Detta är bara ett exempel, men exemplen kunna fortsättas ut på andra områden, och i praktiken finns det väl ingenting annat att göra än att ta varje sak för sig och att beträffande de förslag till en sådan understödjande verksamhet från statens sida, som framkomma, se efter, i vilken utsträckning man överhuvud taget finner att de kunna rekommenderas. Detta område av statsutgifterna intager emellertid en särställning, därför att man därmed äsyftar att öka hela folkets inkomst och därigenom stärka underlaget för de andra uppgifter, som staten har, nämligen att skaffa de nödiga medlen till, låt mig säga, försvarsutgifterna och till de nu omnämnda sociala utgifterna. Det är endast under förutsättning att en sådan fullständig verksamhet kommer i gång, som hela talet om sparandet och om ökad sparsamhet har någon mening.

Jag är fullt ense med herr Ohlin därom att, för den händelse vi vilja låta stagnationen fortsätta och för den händelse den fortsätter inom ett ganska betydande område av näringslivet, staten antagligen inte behöver göra några särskilda ansträngningar för att hindra en inflation. Då kommer denna stagnation och detta bortfallande av inkomster att åtminstone på vissa områden åstadkomma den nödiga begränsningen av folks köpkraft. Men eftersom jag anser, att det är ett gemensamt intresse att inte tänka sig en sådan utveckling,

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)
kommer jag tillbaka till att vi, för den händelse vi antingen genom enskild företagsamhet eller med enskild företagsamhet, stödd av staten, kunna hålla verksamheten fullständigt i gång, ha utsikter till att det skall skapas en ökad köpkraft, som kommer att leda till en höjning av priserna på grund av den bristande tillgången, såvida vi inte kunna suga upp en del av den ökade köpkraften genom skatter eller lån. Jag tror därför att det i detta sammanhang fortfarande är skäl att komma med talet om sparsamhetens nödvändighet.

Det är ganska egendomligt att i det nuvarande läget finna, att kritiken möter från två rakt motsatta utgångspunkter. Å den ena sidan hör man talas om att regeringen inte har klart för sig, vilka risker som finnas för inflation, och å andra sidan talar man om att regeringen, icke minst finansministern, driver en underlig politik genom att tala om att man i detta läge skall spara. Det händer till och med att man får höra båda uppfattningarna framföras i samma uttalande — den ena i början och den andra i slutet. I vilket fall som helst befinna vi oss i ett läge, där man har att välja mellan olika verkligen svåra ting. Jag tror, att herr andre vice talmannen började sitt anförande här med att tala om historien om åsnan mellan de två hötapparna. Men det är inte alldeles jämförligt, ty åsnan hade att välja mellan två goda ting, medan vi i nuvarande läge ha att välja mellan två onda ting. Vi få taga riskerna åt ena såväl som åt andra hållet. Jag har ansett det vara riktigare att ta risken — i den mån det finns någon risk — åt det håll, som kallas för prisstegringens, än åt något annat håll, och jag tror det är nödvändigt att hålla fast vid att arbetet skall hållas i gång och sysselsättningen skall vara så fullständig som möjligt för att skapa de nödvändiga varorna.

Att en sådan politik under vissa förhållanden medför risken av att investeringarna bli större än som svara mot de frivilliga besparingarna är alldeles uppenbart, och den sanningen skola vi se i ögonen. Men om vi göra allt vad vi kunna för att försöka öka det frivilliga sparandet eller det tvångssparande, som kommer genom skatter eller tvångslån, ha vi gjort det bästa vi kunna göra, och då förefaller det mig som om det vore riktigare att ta risken åt det hållet, hellre än att säga, att vi föredraga att en del av näringslivet ligger nere.

Om vi äro eniga på denna punkt att, om det gäller att välja, i första hand välja att sätta arbetet i gång och att vi sedan skola se efter på vilka vägar vi kunna mota de ogynnsamma verkningarna av en sådan ökad kapitalinvestering, tror jag, att det är möjligt att i praktiskt arbete komma varandra mycket nära.

Herr von Heland: Jag hoppas herr talmannen fortfarande ursäktar, om jag ger en replik på sådant som finansministern icke ansåg hörde till debatten. Det var ju herr Ohlin, som ansåg att folkförsörjningsfrågorna höra dit, och det är herr Ohlin, som jag vill ge en replik.

Herr Ohlin ansåg, att de priskalkyler, som lantbruksförbundet kom fram med i våras, visa att jordbrukets läge är fördelaktigt. Jag undrar dock, om inte herr Ohlin i det fallet har fel, ty lantbruksförbundets index utgår ifrån basår, varunder jordbrukarna hade en årlig — jag kan kalla det — förlust på c:a 70 miljoner kronor, om jag minns rätt. Det gör ju, att herr Ohlins resonemang om att jordbrukarna få full kompensation inte riktigt stämmer, och jag skulle verkligen vilja ge herr professorn en liten bakläxa att läsa på den där i våras upprättade priskalkylen.

Men herr Ohlin frågade också, om det inte finns någon ny sådan priskalkyl. Jo, det finns sådana kalkyler. De överlämnades av lantbruksförbundet och R. L. F. under förra veckan till regeringen, och där ha gjorts mycket

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

utförliga och noggranna beräkningar. Tyvärr ha dessa utredningar av någon anledning hemligstämplats. Jag vet inte om detta beror på att man inte vill visa allmänheten, vilka svårigheter som möta, men i vilket fall som helst äro de hemligstämplade. Jag finner detta beklagligt, ty det är till fördel, om allmänheten får läget klart för sig och detta icke hemlighålles. Där finns i alla händelser material, som kanske skall kunna ändra herr Ohlins resonemang en annan gång.

Herr Ohlin var även inne på priskontrollen. Denna priskontroll är ju rätt egendomlig, åtminstone tycka vi jordbrukare det, ty det har visat sig, att man har större makt när det gäller att hålla nere priserna på jordbrukets produkter — om detta är till fördel för livsmedelsförsörjningen, lämnar jag därhän — men när det gäller andra områden, har man inte samma makt att hålla prisen nere på den nivå man önskar.

Jag skall bara ta ett par typiska exempel på hur priskontrollen kan verka. Jordbrukarna anses för närvarande inte få höja smörpriset. Det är 3:25 kronor. För det priset köpa grossisterna — Nordiska kompaniet, Firman Arvid Nordquist m. fl. Men herr Ohlin kan försöka köpa — om det finns något kvar — av det konserverade smöret, som är mycket billigt att framställa och som nu hamstras i stora kvantiteter. Man har inte gjort något annat än konserverat det i plåtburkar men trots detta är priset c:a 5 kr. per kg. I det fallet har priskontrollen icke verkat, men när jordbruket vill ha något mera för sitt smör, så går det inte.

Vi kunna taga ullen som ett annat exempel. I Argentina kostar den för dagen 4 kronor, och frakten över Vladivostok är 2 kronor. Det gör 6 kronor här i landet. För närvarande får man inte ge högre pris än 4:50 kronor för den svenska ull. Nu säga alla, att det är risk för att det skall bli brist på ull. Är det ett sätt att stimulera produktionen, att hålla den inhemska produktionen nere på detta sätt genom pris som ligga så långt under vad det kostar att få hit varan till landet? Jag tror alltså, att det ur folkförsörjningens synpunkt vore lämpligare att se litet praktiskt på dessa frågor och hur man skall få den stimulering av produktionen, som alla anse önskvärd.

Sedan vill jag replikera herr Ohlin på en punkt till. Herr Ohlin ansåg, att även om jordbrukarna nu hade möjlighet att säga nej tack till staten i prisregleringsfrågorna och taga priserna i sin egen hand, kunna de vara tack samma för att staten under de år som gått genom vissa prisregleringar skyddat jordbrukarnas priser, och det kommer väl också en tid i framtiden, menade han, när det blir fred, då jordbrukarna kunna tycka på samma sätt. Ja, där kan jag ge herr Ohlin rätt, men jag vill gå ett steg längre. Jag har framhållit tidigare, att om samhället äntligen insett, att det är av oändlig betydelse, att vi ha en produktionskraftig jordbruksnäring, och man vill att jordbrukarna skola stimuleras till att höja produktionen, då vore det väl också skäligt att i detta läge säga till jordbrukarna, att om det åter blir fred och importvägarna öppnas, skola de inte bli utsatta för samma elände som under förra krisen, utan att man garanterar dem att de skola få avsättning för sin produktion till skäliga priser. Jag är nämligen rädd för framtiden. Jag är rädd för hur det går för jordbrukarna, om importvägarna åter öppnas. Tänk bara på smörfrågan, den fråga som är för jordbruket viktigast. Vi komma efter fredsslutet icke att kunna återvinna våra exportmarknader. Då blir det fråga om: vilket matfett skall då ha företrädet i landet? Jag anser att samhället borde i nuvarande läge låta jordbrukarna få reda på detta, så att jordbrukarna verkligen förstå, att även om de tider som varit med fri import komma tillbaka, komma vi att skydda jordbrukets mjölkproduktion och tillförsäkra jordbrukarna ett skäligt pris.

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Herr Ewerlöf: Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av finansministerns nyss hållna anförande, däri han för kammaren ville förklara den passiva hållning, som han enligt åtskilliga talareshörsning intagit till frågan om vidtagande av besparingar. Det är inte populärt att tala om besparingar, och det kan förefalla vara ett bekvämt sätt att komma ifrån hela detta spörsmål, när man för det resonemang, som finansministern nyss gjorde. Jag har emellertid mycket svårt att följa med i det resonemanget.

Det är uppenbart för oss alla, att vi äro hänvisade till att leva på en helt annan standard än vi närmast före den nu inträdda krisen hade möjlighet till under några utomordentliga högkonjunkturår. Denna lägre standard måste ju realiseras på ett eller annat sätt, och naturligtvis önskar man då, att man måtte välja det sätt, som för folkhushållet i dess helhet får anses vara det minst påkostande. Det statsfinansiella läge som nu föreligger innebär, att såvitt vi nu kunna beräkna, utöver de medel, över vilka staten i övrigt disponerar, täckning erfordras för ett belopp på en miljard kronor. Då är det att märka, att till denna miljard skall läggas vad som ytterligare kan komma att behövas dels för omställning av produktionen och dels för arbetslöshetens bekämpande. Åtminstone i riksdagen veta vi i närvarande stund icke något om vilken summa som ytterligare kan komma att krävas för dessa ändamål. Denna summa skall emellertid öka den miljard, med vilken man räknar i den nu lämnade översikten.

För täckning av dessa belopp föreligga för närvarande icke några andra förslag än denna proposition om omsättningsskatt, vars remitterande nu är föremål för prövning. Omsättningsskatten beräknas med hänsyn till de undantag, som Kungl. Maj:t föreslår, komma att ge åt oss säga 150 miljoner kronor, kanske något mera, på den löpande budgeten alltså halva detta belopp, d. v. s. någonting mellan 75 och 100 miljoner kronor. Detta är således det enda belopp, som för närvarande är beräknat till täckande av den stora bristen.

När det sedan gäller fortsättningen, har jag läst finansministerns utläggning på det sättet, att han menar att återstoden skall täckas i första hand genom upptagande av frivilliga lån. Om det visar sig icke vara möjligt att på den vägen åstadkomma tillräckliga medel, så få vi se i ansiktet, att det kan bli nödvändigt övergå till upptagande av tvångslån. Men även denna möjlighet är ju icke obegränsad, och det skymtar också i utläggningen här, att finansministern har detta fullt klart för sig. Men vad inträffar, när vi nått den punkten, att vi inte ens genom tvångslån längre kunna åstadkomma det belopp, som är erforderligt för att bereda täckning för denna utomordentligt ansvärliga budget? Såvitt jag förstår leder resonemanget till att vi då måste lita till riksbankens sedelpressar och låta inflationen ha sin gång.

Vi äro ju alla överens om att inflation är någonting som vi måste undvika, och då frågar man sig, om man inte i en situation, då inflationen står för dörren, skulle kunna säga, att det är både ekonomiskt och politiskt möjligt att motverka densamma genom att i tid göra inskränkningar i budgeten. Det gäller ju i alla fall till sist att avgöra, vilket sätt som är det minst kännbara för folkhushållet i det hela, och man skall väl inte låta den uppdrivna standard, som vi kommit till under de senaste högkonjunkturåren, få fortsätta av farten med risk att vi komma i ett läge, där vi måste tillgripa åtgärder, som bli både mera ingripande och mera kännbara än de åtgärder skulle vara, som eventuellt redan nu kunde vidtagas till hejdande av inflationen. Det är detta problem, som för mig ter sig som det väsentliga, och det förefaller mig att regeringen måste taga ledningen av detta arbete. Jag har fortfarande en känsla av att finansministern sätter sig litet i efterhand, när han säger: Jag tror inte

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

det eller det är möjligt, och jag tror ingen vill vara med om det eller det. Jag är övertygad om, att om det från regeringen med den auktoritet den besitter komme förslag om åtgärder i sådan riktning och det kunde visas att de äro nödvändiga för att undvika ett större ont — ty till sist blir det fråga om att välja mellan ett större ont och ett mindre — då skulle det också visa sig både politiskt och ekonomiskt möjligt att gå en sådan väg.

Jag vill uttryckligen betona, att jag lika väl som vilken annan ledamot som helst av kammaren skulle önska, att det vore möjligt att upprätthålla icke minst den sociala standard, till vilken vi kommit. Vi betrakta den säkerligen alla som en mycket stor vinning, men för mig är problemet detta: När det är uppenbart, att vi icke längre mäktat hålla standarden uppe, vilken väg är då den säkraste att gå för att inskränkningarna skola bli så litet kännbara som möjligt? Behöver det vara någon tvekan om att i tid vidtagna inskränkningar i budgeten äro att föredraga framför inflation, kanske särskilt ur deras synpunkt som äro beroende av statens sociala verksamhet?

Jag har själv, herr talman, ingående erfarenhet av hur utomordentligt svårt och hur impopulärt det är att föra sparsamhetens talan i offentlig förvaltning. Jag hade ansvaret för en budget, som naturligtvis inte tillnärmelsevis erbjöd varken det omfång eller den svårighetsgrad, som den finansministern har att syssla med, men som dock på den tiden motsvarade en fjärdedel av statens budget i omfattning. När det gällde att taga sig igenom den förra krisen, var det till en början på samma sätt; det var inte »politiskt möjligt» att sätta ned anslagen i någon större omfattning. Men det visade sig, att när det från ledningens sida gavs direktiv över förvaltningsområdet om nödvändigheten av att man iakttog sparsamhet i såväl smått som stort, hade detta den effekten, att det som inte kunde i första upploppet vinnas i form av beslutade nedsättningar av anslaget vanns — och mer än väl — genom det sätt, varpå dessa anslag handhades i praktiken. Det var många anslagsinskränkningar, som jag arbetat för utan att få igenom dem, som de facto togos in till mer än det belopp, jag tänkt mig, bara genom att man över hela förvaltningsområdet var på det klara med att det var nödvändigt att iakttaga sparsamhet. Jag är rädd för att det sätt, på vilket finansministern här behandlat hela denna fråga, kan ha en i viss mån demoraliserande inverkan på hela statsförvaltningen och även på de enskilda medlemmarna av samhället, då man får höra, att det inte lönar sig, att man ändå inte kan åstadkomma någonting och att om vi spara här eller där, så gör det så litet, att det betyder ingenting i det hela. Min övertygelse är den, att bara en sådan mentalitet kommer att för hela det svenska folksamhället betyda, att man förlorar stora summor, som skulle kunna inbesparas, därest man uppträffar med den auktoritet, regeringen besitter, finge en annan paroll i fråga om sparsamhetens betydelse än den som är given i detta betänkande.

Medan jag har ordet, vill jag bara i största korthet till herr Ohlin säga, att jag inte kunde riktigt följa honom i hans resonemang, när han talade om räntan. Herr Ohlin gjorde sig till en början till tolk för den meningen, att om vi bara kunde få ned räntan till 3.5 procent, skulle detta vara liktydigt med att byggnadsproduktionen kunde beräknas komma i gång. Min övertygelse är, att en nedgång av räntan till 3.5 procent skulle betyda ofantligt litet för möjligheten att få byggnadsverksamheten i gång. Där finnas andra faktorer, som göra att en sådan räntesänkning inte kan beräknas utgöra tillräcklig stimulans. Jag vill ifrågasätta, om inte räntan får betraktas som ett pris på en vara, och kapitalet, som räntan utgör priset på, är väl i närvarande stund en vara, som det gäller att framskaffa i största möjliga utsträckning. Man kan då inte dirigera räntan hur som helst, utan måste i första hand ta sikte på möjligheten att bereda tillgång på kapital.

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Herr statsrådet **Wigforss**: I anledning av det sista yttrandet kanske jag kan få tillägga några ord. Jag har under årens lopp fått höra så många fula ord om effekten av en slösaktig politik, att jag är ganska hårdhudad, och det bekymrar mig därför ganska litet, om det sägs att denna finansplan kan verka demoraliserande. Den, som i sitt dagliga arbete inte har någonting annat att göra än att försöka hålla igen utgifter, är emellertid ganska litet trakterad av att offentligen stå och tala om hur mycket som borde kunna uträttas. Jag anser det mycket nödvändigare att upplysa folk om vad som kan göras och icke kan göras. Det kan inte hjälpas, att man blir litet otålig över det ständiga *allmänna* talet.

Jag skall ta ett enda exempel, som herr Ewerlöf tänkte på: den sociala standarden. Det är klart att någon kan säga, att vi där komma fram till den gräns, där vi inte mera veta, om inkomsterna kunna anskaffas eller om det skall bli nödvändigt att sänka den sociala standarden. Det finns emellertid en enda stor post på detta område, som spelar en sådan roll, att den skulle kunna påverka finansieringsläget: det är folkpensionerna. Det har sagts ganska öppet redan förut från regeringens sida, att vad man närmast tänker på är möjligheterna att öka dem, icke att minska dem. Det läge, som riksdagen och folket ställas inför, är inte uttryckt med ett allmänt talesätt om huruvida svenska folket skall sänka sin standard eller den sociala standarden skall sänkas, utan frågan är: skola vi med så och så många tiokronor sänka en folkpension för att undvika att på vissa av medborgarna lägga en så och så många tiokronor högre skatt? Det är ingen sparsamhet att minska på folks inkomster; om det vore sparsamhet att minska på folkpensionerna, kunde man också kalla det sparsamhet att taga ut medel av folket i skatt, ty därigenom tvingar man ju ned levnadsstandard, och vill man inte åstadkomma någonting annat, finns det utomordentliga möjligheter till sparsamhet.

I fråga om kommunerna är jag den förste att erkänna, att vissa av kommunerna i fråga om löner ha en standard, som överstiger vad staten har ansett sig ha råd till. Vad beträffar deras standard i fråga om antalet anställda, som äro sysselsatta med att utföra de nödvändiga funktionerna, har jag inte möjlighet att bedöma den, men lönestandarden är högre. Jag ser bara inte någon möjlighet för statsmakterna att påverka kommunerna. Om en kommun är villig att ingå avtal med sina anställda och tillförsäkra dem en viss lön, förmodar jag att det inte minst i denna kammare skulle höjas rop om det bleve fråga om att staten skulle genom sin makt försöka rubba dessa avtal. Det skulle nog av många anses vara att helt enkelt sätta hela rättssäkerheten i samhället på spel.

Vad man är intresserad av, när man så länge som jag sysslat med dessa frågor om utgifter och inkomster, är att få konkreta förslag om på vilka punkter man menar att standarden skall sänkas och bör sänkas. Så länge man håller sig till allmänna talesätt, skulle jag till svar på detta tal om »demoraliserande» vilja säga, att det är ingenting annat än demagogi. I det ögonblick man kan visa, att här finns en utgift, som är sådan, att vi allesammans kunna ena oss om att den icke bör göras, emedan den icke bör betalas med de skatter som uttagas, då är jag den förste att vara med om att överväga en sänkning, men så länge man syftar till att minska inkomsterna för de sämst ställda för att därigenom undvika en ökning av skatterna för de bättre ställda, tillåter jag mig säga, att det finns inga politiska möjligheter att göra något sådant.

Herr **Ohlin**: Endast en kort replik till herr Ewerlöf, som lade i min mun, att man skulle kunna göra ungefär vad som helst med räntan. Herr Ewerlöf, detta motsvarar icke på något sätt vad jag anförde, då jag uttryckligen sade,

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

att en höjning av den före kriget rådande räntenivån var ofrånkomlig, men tillät mig framhålla såsom min åsikt, att en sänkning av räntan till 3.5 procent skulle vara möjlig att genomföra.

Vidare sade jag inte, att byggnadsverksamheten därigenom skulle komma i gång i normal omfattning. Jag sade att det skulle vara lättare att få byggnadsverksamheten ökad, men jag tillade uttryckligen, att det inte är någon risk för att den därigenom kommer i gång för mycket. Det kommer nog att behövas åtskilliga andra åtgärder, innan man får i gång någon stor byggnadsverksamhet.

Herr Ewerlöf säger, att räntan får betraktas som priset på en vara. Gärna det! Priset bestämmes då av tillgången och efterfrågan på varan. Jag motive-
rade, varför jag anser efterfrågan inte behöva vara väsentligt större vid en räntefot på 3.5 procent än vid en räntefot på 4.5, och herr Ewerlöf har inte givit uttryck åt en annan uppfattning utan endast framhållit, att tillgången på kapital skulle vara mindre än vid den högre räntefoten. Detta är ett påstående från herr Ewerlöfs sida; det är möjligt att detta påstående är riktigt, men jag kan bara konstatera, att något argument till stöd för detsamma har herr Ewerlöf icke kommit med. För min del har jag tillåtit mig framföra vissa skäl, varför jag menar att erfarenheten otvetydigt talar för den motsatta uppfattningen, att det skulle sparas väsentligen lika mycket vid en räntefot av 3.5 procent, och detta är ett av skälen till att jag menar, att det i nuvarande läge är möjligt att sänka räntefoten.

Herr Wistrand: Herr talman! Finansministern efterlyste några punkter, där man kunde spara. Nu är ju detta en ganska bekväm attityd, men om finansministern åhört ett anförande, som jag tillåtit mig hålla i dag på förmiddagen, skulle han ha funnit, att jag där pekade på två punkter på det sociala området, där det otvivelaktigt bör kunna sparas med iakttagande av de av finansministern angivna förutsättningarna, nämligen att det starkt kan ifrågasättas, om utgifterna äro av den art, att de böra förekomma under en skattebörda av nu föreliggande storleksordning.

Den ena punkten gäller alla de fall, där gratissystemet tillämpas inom socialpolitiken, d. v. s. där socialvården inte står i något samband med behovsprövning. Det är ganska många områden, där detta börjat genomföras, och man har stark anledning att se mycket noga på vad som där sker. Den andra är att det arbete, som anförtratts åt socialvårdskommittén, utan dröjsmål genomföres, så att man vinner en rationalisering, som säkerligen kan medföra en hel del besparingar. Såvitt jag kan bedöma, ligger den kommitténs arbete för närvarande alldeles nere; den måste anses förpupp.

För resten har finansministern inte själv varit främmande för att det åtminstone borde göras gester i fråga om besparingar. Han har själv varit med om att vidtaga vissa nedsättningar, ehuru ytterligt ringa, jag skulle från min synpunkt sett vilja säga löjeväckande små, och han har också begärt att få tillsätta besparingssakkunniga, vilket han hittills inte gått i land med att effektuera. Det förefaller mig, att om man gör sådana gester men samtidigt anser så angeläget att betona, att de alldeles sakna betydelse, så gör man sig också skyldig till ett slag av camouflage i politiken, som har mycket nära samband med demagogi.

Herr Ewerlöf: Herr talman! Då finansministern ville göra gällande, att det skulle vara något av demagogi i mitt yttrande, måste jag tillbakavisa detta. Jag är inte säker om att finansministern riktigt fattat, vilken tankegång jag sökt fullfölja. Jag har inte ett ögonblick sökt göra gällande att vare sig den

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

ena eller andra kategorien skulle taga sig fri från ökade skattebördor i den mån dessa skatter äro möjliga att bära. Jag har inte heller sagt något emot att allt skall göras för att på frivillig väg och kanske på tvångsväg taga ut de lån som behövas, men jag förutsatte att man kunde komma till en punkt, där det visade sig omöjligt att komma fram på den vägen, och den punkten har även finansministern haft i tankarna i sin uppläggning av problemet. Och vad är det då som hotar? Såvitt jag förstår, bara den rena inflationen. Hellre än att avvakta att man kommer till den punkten och taga risken av en sådan politik borde man göra en avvägning inom den ram, som tillgången på verkliga medel betingar, gradera de olika ändamålen och skära bort vad som faller utanför ramen. Detta är naturligtvis ett mera principiellt resonemang, som icke kan förplikta mig till att i närvarande stund utpeka vad som bör skäras bort. Jag drar bara den slutsatsen, att det är riktigare att man, innan man kommit till den punkten där inflationen inträder, i hela folkhushållets intresse tränger ihop budgeten, än att man tar de säkerligen större risker, som äro förenade med att låta finansieringen ske inflationsvägen.

Herr statsrådet **Wigforss**: I det sista resonemanget kan också jag principiellt instämma. Om man kommer till den punkten där man finner att det är omöjligt att skaffa de nödvändiga medlen annat än genom inflation, är det klart att var och en måste överväga, huruvida inte även de allra sämst ställda komma att lida värre av en inflation än av en minskning av sina inkomster. Men så länge det överhuvud taget finns personer i samhället som leva på en ganska hög levnadsstandard, anser jag det olämpligt att sänka levnadsstandarden för hela folket, alltså även för dem som nu äro föremål för statens särskilda omsorger. Just det faktum att de äro föremål för dessa omsorger innebär ju ett erkännande att dessa äro de sämst ställda, som alltså ha svårast att avstå något av sina inkomster. Vi erkänna alla att det är vissa ändamål, exempelvis för den militära beredskapen, som måste tillfredställas, och där ingen minskning får ske, och då få vi se till hur dessa bördor skola fördelas på alla samhällets medborgare. Jag är övertygad om att vi äro ett långt stycke från den punkten, där vi kunna säga, att det är bättre att sänka till exempel de gamlas pensioner än att höja skatten även för dem som sitta med måttliga inkomster.

Till herr Wistrand vill jag säga att hela detta resonemang om sparsamhet kommer i ett sammanhang där det inte hör hemma, såvida man inte kan peka på att vissa sparsamhetsåtgärder på något nämnvärt sätt eller överhuvud taget alls kunna påverka de beslut vi skola fatta i fråga om skatter och i fråga om lån eller i fråga om finansieringen i allmänhet. Det är först om dessa besparingsmöjligheter kunna visas vara så stora att de påverka finansieringsläget, som man i detta läge kan resonera om dem. Att i nuvarande situation, då de militära utgifterna äro så obestämda som de äro, då man inte vet om man skall ge ut 500 miljoner eller 1,000 miljoner mer än som beräknas i budgeten, då det alltså inte rör sig om hundratals miljoner längre, utan om miljarder, att i denna situation, säger jag, komma och tala om att man kan vinna något genom att minska socialvårdens förvaltningsutgifter — ty det är naturligtvis detta som det är fråga om — förefaller mig höra till det löjlige.

Herr **Wistrand**: Jag beklagar att herr finansministern inte vill inse vilka mycket svåra socialmoraliska problem, som uppstå genom att man begär att de enskilda skola sätta till alla klutar för att stå staten bi, medan staten genom den främste handhavaren av dess finanser vägrar att överhuvud taget

Kungl. proposition ang. allmän omsättningsskatt. (Forts.)

diskutera frågan om möjliga besparingar, med hänvisning till att sådana besparingar på grund av omständigheterna för ögonblicket inte kunna bli så stora, att de medföra någon väsentlig förändring i affärernas läge. Det är dock något mycket motbjudande för alla skattebetalare att veta, att staten på dem ställer fordringar som staten icke ställer på sig själv.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr Wistrand glömmar att denna stat, om vilken vi tala, är andra svenska medborgare. Staten är icke någon levande person som har en standard. Staten är i detta fall ingenting annat än en fördelare av inkomster de enskilda emellan, och om vissa medborgare anse att det är motbjudande att betala skatt för att gynna staten, innebär detta att de anse det motbjudande att betala skatt för att hjälpa svårt ställda medborgare till en något rimligare levnadsstandard.

Herr **Wistrand**: Staten representeras i detta fall av en person som förvaltar medel, som äro medborgarnas, under förhållanden som jämställa hans ställning med en förmyndares. Myndlingen kan ha en mycket berättigad misstro till *hur* hans medel förvaltas.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition till första särskilda utskottet.

Till utskottet skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogs och hänvisades till andra särskilda utskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 45, angående anslag till vissa väg- och broföretag.

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa hjälpåtgärder jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
inköp och
transport av
stråfoder.*

I en den 31 augusti 1940 dagtecknad proposition (nr 28) hade Kungl. Maj:ts, under återopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 under nionde huvudtiteln anvisa dels till Kostnader för transport av stråfoder ett reservationsanslag av 750,000 kronor, dels ock till Statsbidrag för inköp av stråfoder ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft

dels en inom andra kammaren av herr *U. R. Jacobson* väckt motion (II: 8), vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 28 måtte göra det uttalandet, att utöver i propositionen angivna områden, som skulle bli föremål för ifrågasatt bidragsverksamhet, jämväl borde ingå de delar av Lappmarken, där på grund av den långvariga torkan under våren och försommaren svårartad missväxt uppkommit;

dels en inom andra kammaren av herrar *I. Pettersson* i Rosta och *S. Andersson* i Vigelsbo väckt motion (II: 9), vari hemställts, att den i Kungl. Maj:ts proposition nr 28 avsedda hjälpen till av missväxt drabbade trakter måtte vidgas till att omfatta alla de bygder, som på likartat sätt drabbats av missväxt, samt att i anslutning härtill de begärda anslagsbeloppen måtte höjas att utgå med till Kostnader för transport av stråfoder ett reservations-

Anslag till inköp och transport av stråfoder. (Forts.)

anslag av 1,000,000 kronor och till Statsbidrag för inköp av stråfoder ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och herrar Petterssons i Rosta och Anderssons i Vigelsbo berörda motion (II: 9) i vad den avsåge anslag till kostnader för transport av stråfoder, å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Kostnader för transport av stråfoder ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor;

b) till Statsbidrag för inköp av stråfoder ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor;

II. att herr Jacobsons samt herrar Petterssons i Rosta och Anderssons i Vigelsbo berörda motioner (II: 8 och II: 9) — sistnämnda motion i de delar, den icke behandlats under I a) — måtte anses besvarade med vad utskottet i det föregående anført.

Reservation hade anmälts av herrar *Lindberg* och *Pettersson* i Rosta, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till den av herrar Pettersson i Rosta och Andersson i Vigelsbo väckta motionen II: 9.

Herr von Heland: Herr talman! Detta utskottsutlåtande är resultatet av en kompromiss, i vilken jag har deltagit, trots att jag helst hade önskat att den av herrar Pettersson i Rosta m. fl. väckta motionen hade kunnat bifallas. Jag har begärt ordet för att liksom i utskottet och vid så många tidigare tillfällen påpeka att jordbruksfrågan, nu då landet saknar normala importmöjligheter, i allra högsta grad bör uppmärksammas av konsumenterna. Har man tidigare icke velat ägna sig åt jordbrukarnas bekymmer, bör man dock nu inse att det är en fråga om det dagliga brödet. Statsmakterna ha under tidigare år ej tillräckligt tagit hänsyn till de varningar och uppmaningar som framförts, men man kanske nu är litet mer lyhörd än tidigare.

Genom Lantbruksförbundet och R. L. F. har regeringen nu fått till sig överlämnad en mycket saklig och uttömmande utredning angående jordbruksproduktionens läge. Vill regeringen och statsmakterna göra sitt bästa för att klara livsmedelsförsörjningen, så borde man äntligen taga den yttersta hänsyn till sådana påpekanden som nu gjorts från jordbrukarnas organisationer.

Föreliggande förslag är en ren hjälpåtgärd åt dem som drabbats svårt av årets missväxt. Syftet är synnerligen behjärtansvärt, men åtgärden är för litet omfattande och kommer för sent. Men jag vill inte kritisera den ur denna synpunkt, utan endast varna för att begränsa åtgärderna i jordbruksfrågan så att livsmedelsförsörjningen blir lidande därpå. Det är med hänsyn till dessa synpunkter som jag hade önskat att utskottet följt motion nr 9 i andra kammaren. Om det överhuvud taget går att uppköpa några väsentliga kvantiteter stråfoder, är det sålunda ur livsmedelsförsörjningssynpunkt oklokt att föra dessa från områden, där foder är i högsta grad nödvändigt ur livsmedelsförsörjningssynpunkt, till ur denna synpunkt mindre betydelsefulla områden.

Ur mjölkförsörjningssynpunkt är Mälaronrådet med sina stora konsumtionsorter det viktigaste i landet, och det måste därför vara oklokt att vid årets stora foderbrist föra bort foder från detta område och därmed minska mjölk-tillgången. Vi ha nyss haft så mycket teori i jordbruksfrågan, att det må tillåtas mig att visa hur livsmedelsförsörjningen praktiskt kan ligga till i en

Anslag till inköp och transport av stråfoder. (Forts.)

viss situation. Jag tar då som exempel mjölkförsörjningen till Stor-Stockholm, vilken belyser att det icke går att sitta och ordna livsmedelsförsörjningen teoretiskt, utan att man måste ta hänsyn till hur människorna reagera, och hur ett system kan utformas i praktiken.

I Stor-Stockholm säljer man normalt per dag 300,000 liter oskummad mjölk, 16,000 liter kaffegrädde och 6,000 liter vispgrädde, alltså fullkomligt enorma kvantiteter. Under normala förhållanden kommer hälften av tillförseln från ett antal direktleverantörer och hälften från mejerier. Produktionsminskningen medför ett ökat inkallande av mjölk från mejerierna. Detta är självfallet och är en vanlig företeelse varje höst i samband med att jordbrukarna ställa in djuren. Men innevarande år har det varit en större påfrestning än vanligt för mejerierna, på grund av att produktionen har minskat ännu mer. Förra veckan hade vi inom Mjölkcentralen, som omfattar de fem mellansvenska länen, en produktionsminskning av 17 % i jämförelse med föregående år. Och veckan förut, den 6—12 oktober, var vår värsta vecka hittills i fråga om möjligheterna att förse Stor-Stockholm med konsumtionsmjölk. Vi hade ju då de väldiga ruskvädersdagarna som medförde att mjölkproduktionen gick ner ofantligt. Följden blev att vi måste inkalla mjölk från samtliga mejerier inom Stockholms, Uppsala, Västmanlands, Södermanlands och Östergötlands län, där möjligheterna att transportera hit mjölken voro något så när rimliga. Jag kan dock nämna att vissa mjölkbutiker inte kunde förse med normala kvantiteter, utan att en begränsning måste ske, på grund av att man inte kunde få fram all mjölken till Stor-Stockholm. Vi fingo i alla fall sätta i gång biltransporter nattetid med tomflaskor, och återtransporter med full last till Stockholm och andra centrala mejerier. I september kostade frakten från direktleverantörerna ett öre per kilo, men den har nu gått upp till 1.35 öre. De gånger vi ha måst ta mjölk ända från Östergötland, har frakten ökats till mellan 2.5 och 3 öre per kilo. Då är hänsyn inte tagen till förra veckan då mjölkfrakten till Stor-Stockholm ökades genom övertidsarbete, nattkörningar och transporter från ännu längre bort belägna mejerier och uppsamlingsplatser. Samtliga dessa åtgärder medföra naturligtvis ökade kostnader för denna konsumtionsmjölk.

Men svårigheten att få in tillräckliga mängder av konsumtionsmjölk äro inte de värsta — vi ha ju hela landet att tillgå, fastän det naturligtvis blir en ytterligare fördyring ju längre bortifrån vi måste ta mjölken. Men därtill kommer att Stor-Stockholms förseende med mjölk under en dylik period av produktionsminskning inte kan ske utan att jordbrukarna frivilligt minska sin återtagning av skummjölk för fodring av djuren. Vi ha måst försöka att på alla sätt begränsa denna återtagning. Vi ha höjt skummjölkspriset, och en tid fingo vi helt stoppa osttillverkningen; även smörtillverkningen måste naturligtvis minskas.

Jag har velat nämna dessa siffror för att visa att man måste ta hänsyn i dessa tider till hur de olika åtgärderna inverka på livsmedelsförsörjningen och ordna denna på ett praktiskt sätt. Om exempelvis mjölkproduktionen går ner ofantligt i Mälardalen, kommer detta att medföra en avsevärd fördyring av konsumtionsmjölken i Stockholm. Jag har velat säga detta redan nu, eftersom Kungl. Maj:t får fullmakt av utskottet. Jag hoppas att Kungl. Maj:t uppmärksammar dessa synpunkter, och jag tror att det vore klokt att ordna så att stråfoder under dessa tider inte bortfördes från de fem län som ha att förse dessa stora konsumtionsorter med mjölk.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Herr von Heland nämnde att de åtgärder som nu diskuteras komma för sent. Det är i senaste laget,

Anslag till inköp och transport av stråfoder. (Forts.)

men jag vill erinra om att propositionen är dagtecknad den 30 augusti och avlämnades till kamrarna några dagar efteråt. Det beror således inte uteslutande på jordbruksdepartementet att denna fråga inte behandlas förrän den 16 oktober.

Jag är den förste att erkänna att det, som herr von Heland säger, är olämpligt att köpa foder från områden som äro viktiga för folkförsörjningen, exempelvis Stockholmsområdet, men menar herr von Heland att man skall införa förbud för enskilda att sälja stråfoder? Med det system som vi hittills ha haft beror det självfallet på den enskilde om han vill sälja stråfoder eller inte. Jag utgår ifrån att den jordbrukare som bor inom ett sådant område och inte har mer stråfoder än han behöver till sina egna djur, inte kommer att sälja med mindre han får sådana svindlande priser, att han överhuvud taget inte kan omsätta sitt foder i animalisk produktion med samma förtjänst. Det är enligt min mening inte möjligt att med ett höpris av 25 öre per kilo få mjölkproduktionen att bli ekonomisk men till sådana priser kommer inte hö att uppköpas för här avsett ändamål. Detta anser jag vara fullständigt omöjligt. Följaktligen får den enskilde överväga huruvida han kan använda annat foder i stället för den kvantitet hö som han eventuellt får sälja.

På tal om den sena tidpunkten vill jag för övrigt nämna att jag, trots att riksdagen inte har fattat något beslut, har dristat mig att ge direktiv till spannmålsbolaget att genom överenskommelser i förväg med köpmän i vissa delar av landet förbereda inköpen av de kvantiteter som behövas. Enligt dessa direktiv skola inköpen i första hand ske i de delar av landet som i regel ha stråfoder kvar. Det är följaktligen där efterfrågan kommer att uppstå. Men sedan vet jag som sagt inte, om man med nuvarande bestämmelser kan förbjuda den enskilde att sälja till andra köpare än här avses.

Till sist vill jag säga till herr von Heland att jag inte heller tror att man kan sitta och ordna dessa frågor teoretiskt, men jag tycker att herr von Heland själv använder alldeles för mycket teori. Herr von Heland uppehöll sig vid ett fall då det klickade med mjölktilförseln till Stockholm. Jag kan då nämna att det var fyra eller fem år sedan det klickade i Göteborg senast, men den saken talades inte om i riksdagen, utan den ordnades under hand med hjälp av riksorganisationen, vars styrelse jag då tillhörde, och göteborgarna fingo mjölk dagen efter. Låt vara att förhållandena äro något annorlunda nu på grund av att i viss utsträckning en minskning av produktionen har skett, men jag måste säga att om det vore möjligt att hamstra mjölk, vilket det ju dess bättre inte är, skulle sådana uttalanden som herr von Helands väcka hamstrings-tendenserna till liv, ty hans uttalanden framställa läget farligare än det i verkligheten är. Jag tror att de svårigheter som kunna uppstå lätt klaras av.

Herr von Heland återkom, som han har gjort mer än en gång, till vissa förslag i en mer eller mindre genomtänkt motion av 1938 och menade att om dessa hade antagits, man nu skulle ha befunnit sig i ett helt annat läge. Jag skulle vilja fråga herr von Heland, huruvida denna motion även innehöll förslag till ett kontrakt med Vår Herre om hur väderleken skulle bli? Det är nämligen vädret som bär skulden till de nuvarande svårigheterna. Men tack vare att vi ha litet råvaror för fettförsörjningen som inte äro producerade i vårt eget land, riskera vi inte för ögonblicket brist på fett. Jag menar att man får inte bortse ifrån att de svårigheter som nu förekomma i stor utsträckning bero på det oerhört dåliga skördeutfallet i år, och inte på vare sig den ena eller den andra åtgärden i fråga om jordbruksproduktionens ordnande.

Herr **Hagström**: Herr talman! Vid början av denna urtima riksdag tillät jag mig att interpellera jordbruksministern, huruvida han hade för avsikt att

Anslag till inköp och transport av stråfoder. (Forts.)

vidtaga några åtgärder för lindrande av de särskilt för Norrland svåra verkningarna av den felslagna höskörden. Jag fick det undvikande svaret, att det var livsmedelskommissionen som hade hand om denna angelägenhet, och att denna komme att föreslå de åtgärder som kunde befinnas erforderliga. Sedermera har också livsmedelskommissionen uppdragit åt sakkunnig person att på ort och ställe undersöka förhållandena. Denna undersökning har emellertid enligt givna direktiv inskränkts till att omfatta blott sydöstliga delar av landet. Beträffande Norrland ansågs det ej ens nödvändigt att företaga en undersökning. Den enda hjälp som hittills har ansetts nödvändig och lämplig för Norrland är den som det utfärdade exportförbudet för hö därifrån eventuellt kan innebära. Men då man knappast ens under goda skördeår torde ha hört talas om att hö exporteras från Norrland till sydligare trakter, så torde den hjälpen bli skäligen mager.

Det har bland befolkningen i Norrland väckt stor uppmärksamhet att denna landsända har lämnats helt ur räkningen, fastän många trakter där ha drabbats av lika svår missväxt som de sydliga trakter som nu särskilt rekommenderas för hjälpåtgärder. Jag upprepar vad jag framhöll i samband med min fråga till jordbruksministern, nämligen att en felslagen höskörd för Norrland måste bli särskilt kännbar, därför att jordbrukarna där huvudsakligen äro beroende av just boskapsskötseln och mjölkproduktionen för sin utkomst och försörjning. I Norrland har man ej samma möjligheter som i sydligare delar av landet att utdryga en knapp höskörd med andra grödor. Dessutom är stallfodringsperioden under vintern två månader längre i Norrland än i Sydsverige. Då det i den kungl. propositionen och nu även i utskottsutlåtandet talas om att hjälpåtgärderna närmast skola avse Gotlands, Kalmar och Blekinge län, framstår detta som en orättvisa gentemot övriga delar av landet som ha det lika svårt.

Beträffande den föreslagna hjälpformen måste det sättas i fråga om det kan vara riktigt och välbetänkt att endast räkna med inköp av hö, då det råder brist på denna vara över hela landet. Det är inte troligt att hö i tillräckliga mängder nu kan uppbringas till rimliga priser. Det kan därför som sagt knappast vara välbetänkt att i detta sammanhang helt förbise möjligheten att tillgripa cellulosafoder för att ersätta och utdryga den knappa stråfodertillgången. Metoden att omvandla cellulosa till kreatursfoder har nu kommit över experimentstadiet, och det är både vetenskapligt och i praktiken fastslaget, att detta fodermedel i stor utsträckning kan ersätta stråfoder, numera även då det gäller högmjölkanande kor. Om denna möjlighet bättre utnyttjades, skulle jordbrukaren med måttligare kostnader kunna beredas effektiv hjälp, och dessutom skulle såväl skogsägare som företagare och arbetare inom cellulosa-industrien få fördelar därav genom bättre avsättningsmöjligheter och ökade arbetstillfällen.

I frågans nuvarande läge ber jag emellertid, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, som går ut på att den avsedda hjälpen måtte utvidgas att omfatta alla de trakter som ha drabbats av missväxt.

Herr Bodin, Gunnar: Herr talman! Gotlänningarna äro mycket tacksamma för den hjälp de kunna få i denna besvärliga tillvaro. Sommarens dåliga väderlek har gjort att skörden på Gotland har blivit mycket svag, och den dåliga höskörden har bland annat medfört att halmtillgången har minskat. Man får gå tillbaka ända till år 1868 för att finna ett skörderesultat som är ungefär lika dåligt som innevarande års.

Det är en detalj som jag har fäst mig vid, nämligen att halmen på Gotland skall kosta 7 öre, medan den på Öland kostar 6.5 öre och på fastlandet 6 öre

Anslag till inköp och transport av stråfoder. (Forts.)

Det förefaller mig som om priset borde vara detsamma, nämligen 6 öre, för såväl Gotland som Öland och fastlandet.

I övrigt har jag intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr von Heland: Herr talman! Jag förstår inte att jordbruksministern tog så illa vid sig, då jag talade om att man behandlade jordbrukspolitiken teoretiskt. Jag kan meddela att jag inte alls tänkte på jordbruksministern i det sammanhanget, utan jag tänkte på tidigare debatter, bland annat i dag. Inte heller hade jag någon biavsikt, då jag talade om att man inte borde dra bort stråfoder från Mälarlän. Jag nämnde detta bara som ett motiv för att jag helst skulle velat biträda motionen, som jag anser vara riktigare än propositionen, men det blev ju som sagt en kompromiss, där jag gick till mötes en ganska stor bit.

Jag förstod inte riktigt vad jordbruksministern menade med talet om att hamstra mjölk. Jag har för min del inte lärt mig hur man »hamstrar mjölk». Det skulle i så fall vara tormmjölk, och mig veterligt finns det bara en tormmjölkfabrik i landet: den ligger inom mjölkcentralens räjong och tillhör ett privat bolag. Men vi ha fått minska kvantiteten levererad mjölk till denna tormmjölkfabrik, därför att vi anse det viktigare att mjölken användes direkt på vanligt sätt än att den användes till tormmjölk. Men något sådant som att »hamstra mjölk» har jag inte lärt mig, och jag kan svårigen förstå att mitt anförande kunde föranleda till hamstring av mjölk.

Det är ju glädjande att jordbruksministern i sina egna ögon har ordnat allting så bra vid många tillfällen utan att tala om det. Jag hoppas att andra också se på dessa förhållanden med samma ögon som jordbruksministern, och det skall bli intressant att se huruvida allmänheten om ett halvt år, om inte importvägarna öppnas, kommer att anse att man kan skylla en eventuellt kommande sämre livsmedelsförsörjning enbart på det dåliga skörderesultatet. Jag har alltså den uppfattningen att vi under normala år icke äro fullt självförsörjande, även om vi minska konsumtionen med 20 procent, utan beroende av en viss import.

Herr talman! Det var endast dessa små tillägg jag velat göra för att det inte skall råda något missförstånd, och avsikten med mitt anförande var ju inte att yrka bifall till något annat än utskottets förslag.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Herr Hagström nämnde att livsmedelskommissionen i enlighet med givna direktiv icke sökt utreda frågan om svårigheterna i Norrland. Det är inte riktigt, herr Hagström, ty livsmedelskommissionen har inte fått några direktiv om att begränsa utredningen till vissa områden, utan direktiven ha inneburit att den skulle företa undersökning i alla delar av landet, där förhållandena påkalla sådant ingripande. Att livsmedelskommissionen sedan har stannat vid vissa områden, kan jag ju inte hjälpa. Jag har i propositionen följt livsmedelskommissionen, men sedan har det framkommit motioner i riksdagen med förslag om utsträckning av hjälpåtgärderna till andra områden, vilket jag för min del inte har uttalat något annat om än att jag sagt, att om det visar sig angeläget att lämna hjälp, så bör man väl göra det. Men i utskottsutlåtandet uttalas ju att Kungl. Maj:t bör undersöka, huruvida en sådan utsträckning av bidragsverksamheten är nödvändig. I varje fall få vi väl vara överens om att Gotland och Öland samt vissa fastlandsdelar av Kalmar ävensom delar av Blekinge län ha drabbats av missväxt svårare än några andra trakter i landet. Det är nämligen icke allenast detta år utan även tidigare år som de varit utsatta för dylika svårigheter, och i år har torkan varit enorm i dessa trakter. Jag kan då inte för-

Anslag till inköp och transport av stråfoder. (Forts.)

stå annat än att vi få försöka komma dem till hjälp på något sätt, även om hjälpen inte består i något annat än vissa bidrag till fraktkostnader och kanske även vissa bidrag till dem som behöva stöd för att kunna inköpa fodermedel.

Så talade herr Hagström om att Norrland inte fått något annat än exportförbud på hö. I Norrland äro ju förhållandena skiftande på olika platser, och på en del håll är det bättre ställt; jag har själv kunnat göra iakttagelser där vid en resa under hösten. Under de förhållanden som råda är det ju bra att man inte skickar hö från Norrland. I södra Sverige torde inte bliva mera hö än att något från överskottsområdena möjligen kan disponeras för underskottsområdena. Det förefaller mig vara ändamålsenligt att man ordnar på detta sätt. Vi få komma ihåg att även de jordbrukare, vilkas skörd slagit fel, måste existera, och inte bara de som fått en tillfredsställande skörd.

Till herr von Heland skulle jag vilja säga att det väl inte kan vara tal om annat än att detta år det råder exceptionella förhållanden till följd av det dåliga skörderesultatet. Vi behöva inte se på annat än den statistik och de utredningar som föreligga för att vi skola finna, att kvantiteterna inom vissa områden äro oerhört små. Hade vi tidigare begränsat importen eller som många föreslagit helt enkelt stoppat den, hade vi befunnit oss i en ännu sämre ställning än vi för ögonblicket göra. Hade vi inte haft vissa förråd av olika varor även för foderändamål för jordbruket, hade vi varit i en ännu svårare situation.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det är med anledning av en ganska besk anmärkning från jordbruksministern emot första avdelningen i andra särskilda utskottet som jag nödgats begära ordet, emedan den anmärkningen, såvitt jag förstår, i stort sett är obefogad. Det är visserligen sant att denna proposition är dagtecknad den 31 augusti. Den remitterades emellertid till utskottet och kom fram till avdelningen omedelbart före den treveckorsledighet riksdagen tog sig med anledning av landstingens sammanträden och riksdagsmannavalen. Men det är ännu en omständighet som är av betydelse för bedömandet av utskottets sena behandling av ärendet. I andra avdelningen var intresset för denna fråga, speciellt från avdelningsordförandens sida, så pass stort, att vi voro beredda att omedelbart taga upp den till behandling och för den sakens skull stanna kvar längre än man hade tänkt. Men genom kansliet inhämtades den underrättelsen, att i departementet ansågs denna fråga icke vara av direkt brådskande beskaffenhet. Jag hoppas att efter dessa upplysningar både jordbruksministern och kammaren bedöma den arbetstakt, som utskottet här har iakttagit, på något annat sätt än som kom till synes i jordbruksministerns anförande.

Vad utskottsutlåtandet beträffar, har ju utskottet helt ställt sig på Kungl. Maj:ts sida, och till herr Hagström på Norrlandsbänken vill jag säga, att även om jag inte förstår så särdeles mycket i jordbruksfrågor, synes mig regeringens resonemang ha mycket goda skäl för sig. Vad propositionen bygger på, då den begränsar hjälpaktionen till Gotlands, Kalmar och Blekinge län, är att nederbördsförhållandena där under flera år varit otillfredsställande. Det är skillnaden mellan dessa landsdelar och de områden i Mälardalen och i Norrland, som här ha varit på tal. Vad beträffar den motion, som det föreligger en reservation för och som hade herr von Helands varma intresse, kan jag intyga att det också från lantbrukarhåll på högersidan påpekats, att det var en liten skillnad mellan en åtgärd av detta slag efter flerårig missväxt och den av reservanternas önskade stödaktionen efter ett enda missväxtår. Skulle man lämna statsunderstöd generellt efter ett enda missväxtår så kunde lätt den anmärkningen göras, att då bör självfallet denna näring, när den

Anslag till inköp och transport av stråfoder. (Forts.)

något år arbetar under särskilt gynnsamma förhållanden, lämna ersättning för den hjälp den erhållit, då ett år uppvisat ett mindre gott skörderesultat.

Men om herr Hagström ser på utskottsutlåtandet i dess senare del, så finner ju herr Hagström ändå att utskottet behjärtat motionerna så långt som det överhuvud taget varit möjligt, såvida inte utskottet velat framföra ett förslag som gått vida längre än den kungl. propositionen. Det påpekades i utskottet, att den ifrågasatta utsträckningen av hjälpverksamheten skulle kunna medföra en kostnad inte av 3 miljoner utan av 30 miljoner kronor. Det hade varit litet vägsamt av utskottet att ge sig in på sådana äventyrligheter utan någon direkt utredning från vederbörandes sida. Men utskottet har trots detta varit enigt om att beakta även de svårigheter som drabbat Mälardalens jordbrukare och Norrlands jordbrukare. Utskottet gick så pass långt att utskottet, som synes av utlåtandet, direkt beställde hos Kungl. Maj:t, för den händelse Kungl. Maj:t vid noggrann undersökning fann det nödvändigt, en ny framställning rörande i vilken utsträckning även dessa trakter kunde finnas oundgängligen vara i behov av en liknande hjälpverksamhet. Det är mycket sällan jag sett motionärer, när det gällt så vidlyftiga krav som dessa, ha blivit bönhörda så pass långt som här varit fallet. Jag anser visst inte att de ha fått för mycket. Jag liksom alla i avdelningen och utskottet behjärtar den stora nöd som kan ha uppstått i de områden som reservanterna här tänka på, men å andra sidan får jag säga att jag anser att Kungl. Maj:t har gått fram med den verksamhet som är påkallad i dessa tider, då riksdagen jämt och ständigt med alla skäl kräver sparsamhet från Kungl. Maj:ts sida.

Då således, herr talman, såvitt jag kan se, utskottet har tillgodosett motionärernas önskemål så pass långt som de överhuvud taget kunna tillgodoses utan att motionen direkt bifalles, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! För att förebygga varje missförstånd vill jag framhålla att det inte var min avsikt att giva någon admonition vare sig till utskottet eller någon annan, när jag nämnde att propositionen var dagtecknad den 30 augusti. Jag kunde ju ha redogjort för att behandlingssättet sammanhänger med att riksdagsarbetet uppsköts under landstingssammanträdena och valrörelsen. Jag ansåg det lämpligt att framlägga propositionen i sådan tid att icke motionstiden skulle ha gått till ända då riksdagsarbetet upptogs, och jag fick genom talmännens medgivande tillfälle att avlämna propositionen vid ett extra plenum under pausen i riksdagsarbetet, så att det sedan återstod en fem, sex dagar av motionstiden. Det var alltså icke genom någon försummelse av utskottet eller riksdagen som behandlingen fördröjdes, utan det berodde på att riksdagens samtliga ledamöter voro eniga om att vi skulle göra ett uppehåll i arbetet under landstingssammanträdena och valrörelsen.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Jag har i vissa avseenden blivit förekommen av herr Oscar Olsson. Jag vill bara nämna till komplettering att då motionstiden icke utgick förrän några dagar efter det riksdagen åter samlats, ansågs det inom utskottet önskvärt att avvakta motionstidens utgång, därför att vi hade motioner att vänta. Båda de motioner som äro avlämnade i ärendet äro daterade den 21 september, och före den tidpunkten kunde ju behandlingen icke äga rum inom utskottet.

I sakfrågan vill jag påpeka, eftersom herr von Heland har velat rekommendera motionen av herrar Pettersson i Rosta och Andersson i Vigelsbo, att det är två väsentligt skiljaktiga principer för en hjälpaktion, som ligga till grund för Kungl. Maj:ts förslag och motionen. Kungl. Maj:t har med be-

Anslag till inköp och transport av stråfoder. (Forts.)

aktande av det inom ett visst område inträffade nödläget framlagt sitt förslag. Kungl. Maj:t kan såsom skäl för hjälpaktionen åt Gotland, Öland, södra delen av Kalmar län och Blekinge åberopa icke blott den utomordentligt svåra missväxt som har inträffat i år utan också den omständigheten, att samma förhållande i större eller mindre utsträckning inträffat en rad av år strax förut, så att nödläget där varit alldeles särskilt påfallande och behovet av ett ingripande synnerligen starkt. I den av herrar Pettersson i Rosta och Andersson i Vigelsbo väckta motionen, som har rekommenderats av herr von Heland, anföres att hjälpaktionen bör utsträckas till att omfatta alla de bygder som på likartat sätt drabbats av missväxt. Det är en utomordentligt vittomfattande hjälpaktion, som skulle kunna sträcka sig till alla de bygder, där skördeutfallet är sådant, att man kommit till gränsen av missväxt, och skulle man bifalla ett sådant yrkande, skulle Kungl. Maj:t få synnerligen svårt att effektuera en sådan beställning, och det anslagsbelopp, som motionärerna förslagsvis anvisat, skulle säkerligen komma att överskridas många gånger. Jag tror inte att riksdagen skulle kunna bemästra direktiven för en sådan hjälpaktion och ge de nödiga anvisningarna åt Kungl. Maj:t för en hjälpaktion med en så omfattande karaktär. Utskottet har så till vida tillmötesgått motionärerna, att anslaget till lindring av fraktkostnader har blivit höjt till 250,000 kronor.

Jag skall inte vidare gå in på spørsmålet. Utskottet förutsätter helt naturligt, att om det kan påvisas att det verkligen finnes andra områden i vårt land som äro i samma nödläge, så kommer Kungl. Maj:t efter vederbörlig prövning av framställning från myndigheter och andra att sörja för att en hjälpaktion även för dem skall komma i fråga, om det befinnes behöfligt, men att man från riksdagens sida skall peka ut vissa områden, ha vi ansett vara alldeles för vanskligt, och vi ha inte vågat göra det. Initiativet måste då komma från Kungl. Maj:t.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Hagström: Herr jordbruksministern nämnde i anledning av mitt anförande, att jordbruksdepartementet icke givit direktiv om att undersökningen skulle inskränkas till enbart Gotlands, Kalmar och Blekinge län. Jag vill därtill anmärka, att det dock stått i tidningarna, att undersökningarna skola omfatta blott dessa trakter.

Beträffande exportförbudet för hö från Norrland har jag inte sagt, att det är något direkt fel med detta exportförbud. Men jag har velat framhålla, att då hjälpverksamheten för Norrland inskränker sig till just detta exportförbud, anser jag att den hjälpen är ganska dålig.

Herr Tjällgren: Herr talman! Efter det anförande, som nu hållits av utskottets ärade ordförande, kan jag inskränka mig till att instämma i vad han yttrade beträffande själva sakfrågan. Men eftersom en ärad talare här på Norrlandsbänken har uppträtt och delvis kritiserat utskottets utlåtande samt även yrkat bifall till en vid utskottsutlåtandet fogad reservation, kanske det kan vara skäl i att jag såsom varande norrlänning anger skälen till att även jag här anslutit mig till utskottets förslag. Det är ju så, som även anförts här av utskottets ärade ordförande, att när det nu är fråga om ett visst angivet belopp, är det ju uppenbart, att om beloppet så att säga spädes ut över hela landet, som herr Hagström vill, så måste det bli mindre hjälp åt de behövande än om medlen få användas inom ett visst begränsat område, såsom i propositionen föreslagits, alltså inom Kalmar, Gotlands och Blekinge län.

Nu har utskottet sagt — jag nödgas upprepa det på grund av vad som här yttrats — att då emellertid vissa trakter utöver de nyssnämnda på grund av

Anslag till inköp och transport av stråfoder. (Forts.)

årets dåliga skördeutfall kunna finnas vara svårt drabbade av missväxt, förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på frågan, huruvida och i vilken utsträckning även dessa trakter kunna finnas oundgängligen vara i behov av att tillgodoses med en bidragsverksamhet av liknande slag som den i förevarande proposition föreslagna. Jag har fattat detta utskottets uttalande som en direkt vädjan till Kungl. Maj:t att, om det skulle finnas nödigt att lämna hjälp även åt andra trakter, där det har uppstått missväxt, draga försorg om att förslag om sådan hjälp framlägges för riksdagen. När jag nu har ordet och jag ser att jordbruksministern är här närvarande, skall jag vädja till honom att, om så behöves, beakta sådana hjälpbehov, som utskottet tänkt sig föreligga.

Om det hade varit så, herr Hagström, som det lär vara med homeopatisk medicin, att ju mer den utspädes, desto kraftigare verkan har den, så skulle jag ha gått på herr Hagströms linje. Men det är knappast fallet med stråfoder, utan om man tunnar ut det alltför mycket, är jag rädd för att det blir till för liten nytta.

Jag tillåter mig med dessa ord yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Näslund: Herr talman! Jag skall inte mycket förlänga debatten, men jag har fäst mig vid att man resonerat så mycket om hö. Jag har begärt ordet endast för att framhålla, att för Norrlands vidkommande och särskilt för Lappmarken är det egentligen inte höfrågan som är mest brännande, utan frågan om havre till hästarna för skogskörsloerna. I det fallet vill jag säga, att det är med största tillfredsställelse vi mottagit meddelande om maximipriset på havre, ty det är väl intet tvivel underkastat, att om ingenting hade åtgjorts i detta avseende, så hade havrepriset stigit till ett belopp, som hade varit nära nog oöverkomligt. Jag vill bara rikta en vädjan till herr jordbruksministern att följa detta spörsmål med största uppmärksamhet.

Jag understryker än en gång, att för stora delar av Norrland är inte höanskaffningen det angelägnaste. Vi få ju lov att böja oss för det sorgliga faktum, att vi ha fått en oerhörd missväxt på hö över hela landet, och den som haft tillfälle att göra jämförelser mellan å ena sidan till och med det magra Lappland och å andra sidan Öland och andra delar av Kalmar län, kan inte med anspråk på att vara vederhäftig och att tala sanning påstå, att förhållandena äro analoga. Jag hör nu inte till dem, som inte ha velat bevaka norrländska intressen vid olika tillfällen, men jag tycker att man skall kalla varje sak vid dess rätta namn, och inför det beklagliga faktum, att det finns vissa län och vissa trakter, även om de äro belägna i södra Sverige, där man faktiskt är sämre ställd än vad vi där uppe äro, vill jag icke begagna tillfället till att söka förse oss på andras bekostnad.

Om ytterligare hjälp till anskaffande av stråfoder befinnes oundgänglig, på sätt som utskottet yttrat, förutsätter jag också att jordbruksministern skall medverka till att den åvägabringas, men jag understryker än en gång, att för övre Norrland och lappmarkerna är icke det väsentliga hjälp till att skaffa hö, utan vad som är livsvillkoret för oss där uppe är, att vi få kraftfoder åt hästarna till skogskörsloerna och det för priser, som äro överkomliga och rimliga. Jag har, herr talman, icke kunnat underlåta att framföra dessa synpunkter i denna debatt, ty de äro av så pass angelägen art, att de även böra här beröras.

När vi nu tala om de förhållanden som uppkommit genom missväxten på hö, är jag också övertygad om att just den omständighet, som här är tidigare påpekad, nämligen att det i de län, som det här är fråga om, har rått missväxt i fyra om icke i fem år, såsom på Öland, under det att man i övre Norrland och landet i övrigt har haft god skörd i flera år i rad, och dess bättre finns det ju

Anslag till inköp och transport av stråfoder. (Forts.)

på vissa ställen åtskilligt kvar i ladorna. Vad beträffar lappmarkerna ha vi fått bekväma oss till att ge oss ut på myrarna och ängarna och skaffa oss litet nödfoder, som nu utgör en ersättning för den minskade höskörden.

Jag vill härmed säga att de svårigheter, som man kan tala om där uppe, äro mer eller mindre individuella. Någon sådan allmän svårighet som på Gotland och i Kalmar län tror jag inte är rådande, och få vi bara hjälp till kraftfoder till hästarna för skogskörsloerna, så tror jag att vi kunna motse förhållandena med något så när stort lugn. Det är inte det första nödåret vi fått genomlida. Det är ett faktum att det är ett nödår, och det skola vi väl ändå inte totalt glömma bort, när vi diskutera sådana här spörsmål om det allmännas hjälp till dem som blivit mest lidande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att utskottets hemställan skulle bifallas med de ändringar, som föranleddes av bifall till den i ämnet väckta motionen II: 9.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av andra särskilda utskottets utlåtande nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område av kronoegendomen Hjära nr 1 i Malmöhus län, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Upplästes två från andra kammaren ankomna protokollsutdrag, nr 105 och 106, utvisande att nämnda kammare förenat sig med första kammaren i dess beslut att tredje särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 44, angående ändring av hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566), m. m. samt att andra särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 46, angående förvärv av vattenrätt i Tännforsen inom Indalsälvens vattensystem, och nr 47, angående ytterligare medel för anskaffning av gengasaggregat för statens järnvägars landsvägsfordon, m. m.

Vid sedermera skedd föredragning av berörda kungl. propositioner hänvisades desamma, nr 44 till tredje särskilda utskottet samt nr 46 och 47 till andra särskilda utskottet.

Avgåvos och hänvisades till andra särskilda utskottet nedannämnda motioner:

nr 10, av herr *Nilsson, Bror*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering; och

nr 11, av herr *Asplund* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa väg- och broföretag.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.59 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 19 oktober.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

Anmälades och godkändes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa hjälpåtgärder jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område av kronoegendomen Hjära nr 1 i Malmöhus län.

Upplästes två till kammaren inkomna ansökningar, vilka jämte därvid följande läkarintyg voro så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Under hänvisning till bilagda läkarintyg får jag härmed vördsamt hemställa om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 15—31 oktober 1940.

Stockholm den 15 oktober 1940.

Oskar Hagman.

genom

Elsa Hagman.

Härmed intygas att byråchefen *Oskar Emil Hagman* sedan den 14/10 1940 vårdas å Sabbatsbergs sjukhus med. avd. II och att han tills vidare på grund av hypertoni + vasculär insult är oförmögen till arbete.

Stockholm den 15 oktober 1940.

Fritiof Tisell,

med. dr.

Till riksdagens första kammare.

Under åberopande av bilagda läkarbetyg anhåller jag vördsamt om ledighet tills vidare från riksdagsarbetet.

K. G. Westman.

Statsrådet *K. G. Westman*, som på grund av sjukdom vårdas å Sofiahemmet, är tills vidare på grund härav förhindrad att deltaga i riksdagsarbetet; intygas.

Stockholm den 15 oktober 1940.

G. Söderlund,

legit. läkare, professor.

De begärda ledigheterna beviljades, beträffande herr statsrådet Westman för den tid, det i åberopade läkarintyget omförmälda hindret varade.

Herr *Andersson, Nils*, väckte en motion, nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Anmälades och bordlades

andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående vissa anläggningar vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för uppförande av en mejerianläggning å Ljusnedals bruksegendom;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till åtgärder för ökad användning av inhemskt motorbränsle; och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående inköp av vissa handelsfartyg för flottans räkning; samt

tredje särskilda utskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m., dels ock en i ämnet väckt motion; och

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1—3 §§ förordningen den 9 maj 1924 (nr 118) med vissa bestämmelser angående handel med brännved och annat virke i löst mått.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.06 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.
